

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Andra kammaren.

Nr 63.

Onsdagen den 28 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Vennersten* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 169, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 179, angående förordning med särskilda föreskrifter angående avlöningsförmåner m. m. vid marinen på krigsfot;

nr 180, angående anställande av en mariningenjörstipendiat över stat;

nr 151, med förslag till ändrad lydelse av 9 § i förordningen den 15 december 1914 om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket;

nr 177, med förslag till ändrad lydelse av 42 § 2 mom. i förordningen den 15 december 1914 angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; och

nr 181, angående inrättandet av en rikskommission för den ekonomiska krigsberedskapen.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till statsutskottet propositionerna:

nr 143, angående anslag till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder;

nr 166, angående anslag till alkoholistvården;

nr 157, angående vissa ändringar i gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk; och

nr 167, angående anordnande av elektrisk belysning och drivkraft vid statens vårdanstalt för alkoholisterna å Venngarn m. m.;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 173, med förslag till förordning angående grunder för upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall och strömfäll m. m.;

till lagutskottet propositionen, nr 174, med förslag till lag om eftergift vid krig eller krigsfara från vissa bestämmelser om arbetstid för minderåriga och kvinnor;

till statsutskottet propositionen, nr 168, angående användande av överskott i djurgårdskassan till vissa byggnads- med flera arbeten vid Ulriksdals, Haga och Drottningsholms slott m. m.; samt

till bankoutskottet propositionerna:

nr 170, angående utvidgning av riksdagens bibliotek till centralt förvaltningsbibliotek; och

nr 171, med förslag till ändrad lydelse av § 3 i reglementariska föreskrifter för riksdagen.

§ 3.

Vidare föredrogos var efter annan de på kammarens bord ligande motionerna; och remitterades därvid:

till statsutskottet motionerna:

nr 229, av herr *Sommelius*;

nr 230, av herr *Thorsson*; och

nr 231, av herr *Åkerman*; samt

till bankoutskottet motionen nr 232, av herr *Magnusson* i Skövde.

§ 4.

Vid föredragning härpå av bankoutskottets memorial, nr 25, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 13:o) av utskottets utlåtande nr 20, angående vissa framställningar rörande tionde huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna, blev den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen av kammaren godkänd.

§ 5.

Lagutskottets utlåtande nr 27 och andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, som nu föredrogos, bordlades åter.

§ 6.

Efter härpå skedd föredragning av lagutskottets utlåtande, nr 23, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och s. k. hembagerier biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 7.

*Ang. helgdagar
utan kyrklig
karaktär.*

Till avgörande förelåg nu lagutskottets utlåtande, nr 24, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av helgdagar utan kyrklig karaktär.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad herr *Pettersson* i Södertälje föreslagit i en inom andra kammaren väckt till lagutskottet hänvisad motion, nr 125, hemställde utskottet, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida lagstiftningsåtgärder kunde vidtagas för införande av helgdagar utan kyrklig karaktär i syfte att bereda särskilt den i handel, industri och angränsande arbetsområden sysselsätta delen av befolkningen tillfälle till vila och rekreation under den ljusa och varma årstiden, samt för riksdagen framlägga det lagförslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Ang. helgdagar
utan kyrklig
karaktär.
(Forts.)

Reservation hade likväl avgivits av herrar *af Ekenstam, Trana, Tisell, Pettersson* i Bjälbo, *Gustafsson* i Örebro och *Holmdahl*, vilka ansett, att förevarande motion icke borde till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmanen på begäran ordet till

Herr *Holmdahl*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Som framgår av den vid utskottets utlåtande fogade reservationen, har jag ansett, att förevarande motion icke borde till någon riksdagens åtgärd föranleda. Jag har nämligen icke kunnat finna, att den reform, som här ifrågasättes, är av behovet påkallad, och har icke heller kunnat bli övertygad om, att den skulle komma att medföra den fördel, som motionären har avsett med densamma. Vad motionären här ifrågasätter är införandet av ett nytt slags helgdagar, en motsvarighet till en s. k. bank-holiday i England, d. v. s. helgdagar utan kyrklig karaktär. Då nu motionären har hämtat förebilden till dessa helgdagar från England, kan det vara skäl att undersöka, vilka förhållanden föranlett engelsmännen att införa dessa helgdagar, och att jämväl undersöka, huruvida dessa förhållanden ha någon motsvarighet hos oss.

Som motionären påpekat i sin motion, fanns i England i äldre tider ett betydligt antal helgdagar av mer eller mindre kyrklig karaktär. År 1834 reducerades emellertid detta antal från 33 till 4. Det var denna kraftiga reduktion, men kanske ännu mer den stränghet, med vilken man i England högtidlighöll sön- och helgdagarna — en stränghet, som gick ända därefter, att icke ens muséerna dessa dagar höllos öppna — det var, säger jag, dessa förhållanden, som framkallade behovet av helgdagar utan kyrklig karaktär, d. v. s. sådana fridagar, då man kunde hängiva sig jämväl åt mera världsliga sysselsättningar och förströelser. Antalet sådana bankhelgdagar är icke synnerligen stort; det uppgår allenast till fyra, nämligen annandag jul, annandag påsk, annandag pingst och första måndagen i augusti. Om man nu tillser, hur det i detta avseende förhåller sig hos oss, så lär väl ingen kunna förneka, att vi äro synnerligen lyckligt lottade i fråga om antalet helgdagar, ja, så lyckligt,

Ang. helgdagar
utan kyrklig
karaktär.
(Forts.)

att man till och med flera gånger ifrågasatt här i riksdagen en minskning av desamma. Utöver söndagarna ha vi årligen icke mindre än nio eller tio helgdagar — antalet varierar något beroende därpå, att vissa år en eller annan av dessa helgdagar sammanfaller med en söndag. I fjol utgjorde emellertid antalet 10, i år 9. Om man som bankhelgdag räknar första maj, som ju för arbetarna kan betraktas som bankhelgdag, skulle antalet stiga till respektive 11 och 10. I England är, såsom jag redan antytt, bankhelgdagarnas antal för närvarande fyra, och lägger man därtill två helgdagar av kyrklig karaktär, nämligen juldagen och långfredagen, ha vi summa sex helgdagar, under det vi hos oss ha nio eller tio. Vid sådant förhållande kan icke gärna England betraktas som någon förebild för oss i detta avseende; det borde väl snarare vara tvärtom.

Icke heller i fråga om möjligheterna att använda helgdagarna till världsliga sysselsättningar och förströelser ha vi någon anledning att beklaga oss. Om jag undantager juldagen, långfredagen, påskdagen och pingstdagen, då teater- och varieté-föreställningar äro förbjudna, kan allmänheten under övriga helgdagar hängiva sig åt snart sagt vilka förströelser som helst. Under alla förhållanden lärer väl ingen kunna förneka, att alla våra helgdagar synnerligen väl lämpa sig som vilodagar. Det visar sig således, att de förhållanden, som i England framkallat behovet av bankhelgdagar, icke existera hos oss.

Motionären har framhållit som en olägenhet, att flertalet av våra helgdagar äro förlagda till den kalla årstiden, och man måste ju giva motionären rätt däri, att det skulle vara synnerligen fördelaktigt icke minst för våra arbetare, om åtskilliga av våra helgdagar bleve förlagda till sommaren. Men om man nu ser till, hur det i detta fall förhåller sig i England, som utgör förebilden för motionären, visar det sig, att av bankhelgdagarna endast två äro förlagda till sommaren, nämligen annandag pingst och första måndagen i augusti. Av våra helgdagar äro tre förlagda till den varma årstiden, Kristi himmelfärdsdag, annandag pingst och midsommardagen. Således icke heller i det fallet ha vi något att lära av England.

Det tyckes, som om motionären hade haft någon känsla av, att det kanske bleve för mycket av det goda, om man ökade på det betydande antal helgdagar vi redan äga. Motionären har nämligen ifrågasatt, att, om sådana helgdagar införas, som han föreslagit, så skulle man minska antalet andra helgdagar. Man skulle exempelvis kunna indraga Marie bebådelsedag och trettondagen. Vad nu Marie bebådelsedag angår lär väl en indragning nu knappast kunna komma ifråga, sedan den dagen blivit bestämd till valdag genom lagändringen av år 1913. Och vad trettondagen beträffar, kommer helt visst att mot dess indragande resas religiösa betänkligheter, som torde böra respekteras. Jag vill för övrigt erinra om, att år 1903, då fråga förelåg att indraga trettondagen, restes i denna kammare ett kompakt motstånd mot

denna indragning. Om jag ej misstager mig, var även motionären bland dem, som yttrade sig mot indragningen.

Om man sålunda knappast kan tänka på att draga in någon av de helgdagar, som vi redan ha, så torde för realiserandet av motionärens förslag icke annat återstå än att öka på antalet av nuvarande helgdagar. Men då får man icke lämna ur räkningen, vilka konsekvenser en sådan ökning skulle medföra för vårt näringsliv. Utskottet har icke heller helt och hållet kunnat blunda för dessa konsekvenser. Utskottet har nämligen antytt möjligheten av att en sådan ökning av våra fridagar skulle kunna verka försvagande på den svenska industriens konkurrenskraft.

Tänker man sig nu dessa helgdagar, såsom motionären föreslagit, förlagda till sommaren, så är jag övertygad om, att en sådan åtgärd knappast skulle hälsas med tillfredsställelse av våra lantmän, som just vid den tiden bäst ha behov av arbetskrafter. Icke heller för alla våra arbetare, vilka ju denna reform särskilt är avsedd att gagna, torde under alla förhållanden en sådan tvångsvis genomförd ledighet bli välkommen. Jag syftar härvidlag på sådana som arbeta mot bestämd daglön, och som sålunda under dessa tvångsvis påbudna fridagar skulle bli berövade existensmedel för sig och de sina.

Jag förstår och uppskattar till fullo det behjärtansvärda syftet i motionärens förslag — syftet att bereda våra arbetare och med dem likställda någon vila och rekreation efter vardagslivets slitande arbete, men jag tror icke, att detta syfte kan nås på den väg, som motionären här ifrågasatt. Jag tror icke, att en eller ett par dagars ledighet då och då under årets lopp kan återställa den förbrukade arbetskraften, och det är ju detta, som är det yttersta syftet med förevarande motion. Samma uppfattning som jag nu givit uttryck åt, uttalades i fjol i en motion, som i denna kammare väcktes av herr Palmstierna rörande beredande av semester åt våra i statens tjänst anställda arbetare. Han yttrar sig i denna motion på följande sätt:

»Det må här också uttryckas det önskemålet, att minsta semestertid icke må sättas lägre än 6 arbetsdagar i följd. Kortare tid än denna får nämligen icke den betydelsen för arbetskraftens återhämtande att den har något väsentligt värde.»

Motionären, herr Palmstierna, har ju där tydligt uttalat, att en och annan dags semester icke har något väsentligt värde för arbetskraftens återhämtande, och denna hans mening underströks av det utskott, som hade att behandla motionen.

Denna herr Palmstiernas motion är även i det avseendet av intresse, att den visar, hur man under senare år inom den enskilda industrien och jämväl inom stadskommunerna börjat bereda våra arbetare semester utan avdrag på lönen. Det är att hoppas och att önska, att sådan semester i allt större utsträckning på överenskommelsens väg skall beredas våra arbetare. Men jag fruktar, att om man slår in på den väg, som motionären här ifrågasätter, d. v. s. att genom lagbestämmelser framtinga

*Ang. helgdagar
utan kyrklig
karaktär.
(Forts.)*

Ang. helgdagar
utan kyrklig
karaktär.
(Forts.)

ledighet, mången arbetsgivare kommer att betrakta dessa fridagar såsom ett slags tvångssemester och anse, att all rättfärdighet därmed är uppfylld, under det att det måhända för andra arbetsgivare blir rent av omöjligt att utöver dessa tvångsvis införda fridagar bevilja arbetarne ytterligare ledighet. Det vore att beklaga, om motionärens välmående förslag skulle leda till ett sådant resultat.

Då jag alltså icke kan finna, att den ifrågasatta reformen kan medföra den fördel, som motionären därmed avsett, ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Vidare anförde

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få tacka den föregående ärade talaren för hans erkännande, att det ligger ett välmående syfte bakom den motion, som nu diskuteras, men på samma gång nödgas jag med smärta konstatera, att han i sitt anförande gång på gång gav till känna den meningen, att en åtgärd sådan, som motionen avser, icke skulle vara av behovet påkallad. Det är nog, tyvärr, icke första gången, som man får erfara, att den, som icke bär skon, ej känner, var den klämmer. Den som själv icke har behov av lagstiftning angående semesterledighet i någon form, utan som i det fallet redan är tillgodosedd, har svårt att fatta, att det finnes klasser i vårt land, som lida av svårigheter i detta hänseende. Gentemot den föregående talarens kategoriska förnekande av behovet av semesterledighet skall jag be att få åberopa vittnesbörd från riksförbundet av affärsanställda, ett förbund, som representerar 17 föreningar av i handel och industri arbetande på olika platser i vårt land. Detta förbund yttrar genom sitt förvaltningsutskott i förevarande avseende bl. a. följande: »För alla dem, som arbeta i handel och industri och hava sin sysselsättning i städer och större samhällen» — och det är här närmast för denna klass eller för de affärsanställda, som talan föres — »skulle införandet av ett par nya sommarhelgdagar komma att medföra en stor betydelse genom de tillfällen till rekreation och välbehövlig vila, som därigenom skulle uppstå. Som det nu är, finnes ingen möjlighet för en stor mängd av biträden på kontor, i affärer, på lager etc. att få en extra ledighetsdag utöver söndagarna under hela den långa tiden mellan midsommar och jul. I ett flertal affärer, i synnerhet mindre sådana, finnes nämligen ingen ordnad semesterledighet införd för personalen. Hur lyckligt vore det icke under sådana förhållanden, om det stora flertalet av den arbetande stadsbefolkningen finge ännu ett par tillfällen att under den vackra årstiden komma ut i naturen. Ett par dagar kunna ju förefalla som en alltför litet betydande tid, men avbrottet i och för sig självt — om än så kort —

i det rastlösa arbetet skulle helt visst bidra att förnya kraften till arbete och skapa arbetslust och livsglädje.»

Jag föreställer mig, att denna förening av de affärsanställda, har bättre förstånd på den här saken än den föregående ärade talaren. Jag vädjar därjämte till alla de arbetarrepresentanter, som finnas här i kammaren, om icke i det stora hela också för industriens arbetare finnes ett allmänt behov av en verklig semesterledighet. För min del finner jag det uppenbart, att för alla dem, som nödgas arbeta tungt och hårt under sex av veckans sju dagar för att bereda sig och sin familj livsuppehälle, ofta kanske under ganska ohygieniska förhållanden, i osunda lokaler o. s. v., behöves väl en något längre ledighet än endast över en eller ett par helgdagar. Arbetare av alla slag behöva en sådan ledighet för att sinnet lättare skall kunna motstå trycket av arbetsformighetens tunga börda. Endast tanklösheten kan förneka tillvaron av ett sådant behov. Det synes mig också, att man borde vara ense om, att det ligger i samhällets intresse att söka avhjälpa detsamma, även om åsikterna kunna vara delade om betydelsen av de svårigheter, som härvid möta.

Nu vill jag, sedan jag konstaterat detta, genast tillägga, att denna motion avser ingalunda att fullständigt avhjälpa behovet av semesterledighet. Jag begriper mycket väl, att man icke avhjälper detta behov genom att åstadkomma en sammanhängande ledighet av, låt oss säga, tre, fyra helgdagar på året. Men motionen avser, såsom lagutskottet riktigt anmärker, att utgöra ett steg mot tillgodoseendet av detta behov, och jag skulle för min del gärna vilja tillägga, ett mycket blygsamt och anspråkslöst steg, men i varje fall en början att taga hänsyn till denna sak.

Nu erinrar den föregående ärade talaren, att jag i sammanhang med denna fråga till behandling upptagit ett annat spörsmål, nämligen om man icke skulle kunna lättare nå det avsedda syftet genom att utesluta en del helgdagar i början av året och ersätta dem med den ifrågasatta ledigheten på sommaren. Jag har härutinnan exempelvis nämnt möjligheten att utesluta jämväl trettondagen. Den föregående ärade talaren trodde sig med anledning härav hava funnit ett synnerligen värdefullt argument mot mitt förslag däri, att andra kammaren för några år sedan uttalat sig mot uteslutande av trettondagen. »Jag tror mig minnas,» sade talaren, »att även motionären var med bland dem, som motsatte sig dess uteslutande.» Det är alldeles riktigt, herr Holmdahl, jag var med bland dem, som motsatte sig den saken, och jag tror, att andra kammaren även i dag skulle med mycket stor majoritet motsätta sig uteslutandet av trettondagen. Själv skulle jag rösta emot ett sådant förslag, om det togs upp isolerat. Men jag borde icke behöva erinra den föregående ärade talaren om, att det är stor skillnad mellan att besluta något sådant som att taga bort en av våra helgdagar och att besluta att åstadkomma en litet lämpligare fördelning av helgdagarna över

*Ang. helgdagar
utan kyrklig
karaktär.
(Forts.)*

Ang. helgdagar
utan kyrklig
karaktär.
(Forts.)

hela året. Det är icke detsamma att utesluta trettondagen enbart och att ersätta den, och möjligen även en annan helgdag, med ett par sammanhängande helgdagar på sommaren.

Vidare har den föregående ärade talaren — och det var detta, som var det berättigade i hans anförande — erinrat om att det möter vissa svårigheter att genomföra en sådan reform. Det vill jag för min del ingalunda förneka. Om det icke mötte svårigheter, skulle man kunna föreslå att utan vidare genomföra saken, men just därför att den är förenad med vanskligheter, tarvas utredning, och det torde icke vara för mycket begärt, att denna utredning skall kunna lämnas upplysning om vilket värde dessa svårigheter böra tillerkännas och huru man lämpligast och lättast bör övervinna dem.

Jag vill slutligen meddela, att inom första-kammaravdelningen i utskottet restes ingalunda något kompakt motstånd mot denna sak, utan det fanns verkligen åtminstone en medlem av första kammarens konservativa parti, som uppskattade betydelsen av denna reform och tillstyrkte densamma, och därför hoppas jag att första kammaren i dag skall giva sitt bifall till förslaget.

Jag vågar därför — men icke uteslutande därför — även hoppas, att andra kammaren skall visa välvilja mot det försök, som här göres att bereda större delen av vårt lands arbetarbefolkning möjlighet till någon, låt vara obetydlig, semestervila.

Herr talman, jag yrkar således bifall till utskottets förslag.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Jag vill till en början konstatera, vad som för övrigt redan förut sagts i dag, att motionären har utgått från oriktiga förutsättningar, nämligen förhållandena i England. Det är ju så, att oaktat man i England har fyra s. k. bank holidays eller helgdagar utan kyrklig karaktär, så går antalet helgdagar i England dock icke upp till mer än åtta stycken, under det att vi här i landet för närvarande ha nio eller tio. Således kunna vi icke sägas vara kvantitativt underlägsna, oaktat vi icke hava några sådana bank holidays. Enda skillnaden är, att våra helgdagar allesammans äro av kyrklig karaktär.

Nu framställas här i motionen två alternativ. Det första är, att man skulle öka ut det nuvarande antalet helgdagar med två stycken till, och detta alternativ sätter lagutskottet som nummer ett. Det andra alternativet är, att man skulle taga bort två förutvarande kyrkliga helgdagar, nämligen trettondagen och Marie bebådelsedag, och ersätta dem med två sådana här helgdagar utan kyrklig karaktär. I båda fallen är det emellertid meningen, att man skulle förlägga båda dessa helgdagar i följd och förlägga dem till den ljusa och varma årstiden, och såväl motionären som utskottet har tänkt sig midsommartiden såsom den lämpligaste och bästa tiden.

Mot själva det ändamål, som motionären vill vinna, finnes icke någonting att invända. Ändamålet är ju, såsom framhållits,

att bereda den å kontor samt i butiker och å fabriker sysselsatta delen av befolkningen tillfälle till rekreation och vila under den varma och ljusa årstiden. Detta är ju ett led i det arbete, som riksdagen lagt sig vinn om, nämligen folkhälsans bevarande, och däremot är intet att anmärka.

Det skulle helt visst vara särdeles nyttigt, om alla dessa kategorier av arbetare och lägre tjänstemän, som icke ha någon ordnad semesterledighet — de överordnade äro ju tillgodosedda därmed i allmänhet — finge tillfälle till en sådan vila, och gällde förslaget blott de befolkningsgrupper, som här blivt nämnda och vilka äro de enda utskottet talar om, så skulle jag för min del icke vara obenägen att gå med på vilketdera av dessa alternativ som helst. Men, mina herrar, vi skola komma ihåg, att det finnes även andra befolkningsgrupper, vi hava även den stora befolkningen av lantbrukare i vårt land, vilken icke med ett ord är omnämnd i detta förslag, och denna befolkningsgrupp är dock den största, ja, nästan lika stor som alla de andra befolkningsgrupperna tillsammans.

Nu förhåller det sig ju så, att för oss lantmän är vintern egentligen vår ledighetstid. Då är det icke så noga, om vi få en eller annan helgdag, en eller annan ledighetsdag, mer eller mindre. Men om sommaren ställer det sig på ett helt annat sätt. Då gäller det att använda tiden väl och då gäller det också att få allting gjort på sin rätta tid. Vi äro beroende av väder och vind, och det gäller att passa på vid alla möjliga tillfällen. Jag tänker mig, att om vi komme hem och sade, att nu har riksdagen stiftat en lag, som föreskriver att i midsommarveckan skola vi ha fyra helgdagar nämligen söndagen, midsommardagen och två nya helgdagar, och icke arbeta mer än tre, så skulle lantbrukarna i södra och mellersta Sverige säga: »Vad är detta för tillställningar? Icke kan det bära sig för oss, att vi skola vara nödsakade att gå och göra ingenting under denna bråda tid.» Det förhåller sig nämligen så, att i de södra delarna av landet pågår höbärgningen då som bäst, och även i mellersta delarna av Sverige är den åtminstone i många trakter börjad, särskilt under torra och varma somrar. Jag fruktar därför, att en sådan anordning skulle komma att visa sig icke blott olämplig, utan rent av skadlig, och det därför, att den skulle bli en död bokstav, man skulle vara nödsakad att underlåta att använda dessa helgdagar såsom det tillämnats. Redan nu kan det vara ganska frestande i många fall, särskilt vid skördetiden, att arbeta även på söndagarna, men jag får säga, att sådant söndagsarbete förekommer åtminstone i mina trakter ytterst sällan. Skulle däremot en sådan här lag komma till stånd, befara jag, att icke blott dessa helgdagar, som nu här äro i fråga, utan även söndagarna skulle komma att användas till arbete.

Avsikten med det föreliggande förslaget är ju att skaffa hela svenska folket ett par dagars semester. Men olyckan är, att denna tid för semesterledighet passar en del av svenska folket,

*Ang. helgdagar
utan kyrklig
karakter.*
(Forts.)

Ang. helgdagar
utan kyrklig
karaktär.
(Forts.)

men icke en annan. Det var ifrågasatt i utskottet och var till en början även skrivet i dess betänkande, ehuru det sedermera uteslöts, att man möjligen skulle kunna dela upp svenska folket i två kategorier och säga: denna lag gäller för de kategorier, som omnämnas i motionen och lagutskottets betänkande, men gäller icke för lantbruket. Men det är ju alldeles uppenbart, att en sådan delning knappast skulle vara möjlig att genomföra, ty det är naturligtvis icke tänkbart att man skulle kunna draga en sådan godtycklig gräns. Enligt min mening är den enda rätta och enda möjliga utvägen att ordna denna sak såsom en semesterledighet. Då kan denna semester inom olika yrken förläggas till olika tider på bästa och lämpligaste sätt. Då kan man vinna ordning och reda och system i det hela, men på detta sätt vinner man sannerligen icke detta.

Den tanken är för övrigt icke främmande för vår svenska lagstiftning, att lagstiftningen ingriper för att skaffa folk en ordnad semesterledighet. Jag vill i detta fall endast erinra om den s. k. friveckan som omnämnes i vår gamla tjänstehjonsstadga. Där har hela den tjänande arbetarklassen inom jordbruket fått sig tillerkänd en veckas tid under året till ledighet och rekreation och för att göra vad de kunna behöva göra för sin enskilda del.

Jag skulle nu vilja säga, att jag ställer mig icke främmande för den tanken, att man på ett eller annat sätt bör hjälpa de befolkningsgrupper som måste anses vara särskilt i behov av en sådan semesterledighet under den varma och ljusa årstiden och att statsmakterna på ett eller annat sätt för sin del böra bidra till en sådan semesterledighet för dessa. Det är nämligen folkhälsan det här gäller, och det är för mig en synnerligen viktig sak och en sak som jag tror knappast kan överskattas.

Då jag således för min del icke anser, att frågan kan lösas på detta sätt, och då jag anser, att en lösning på här ifrågavarande sätt skulle kunna lägga hinder i vägen för en verkligt rationell lösning av frågan, och då jag för övrigt anser, att detta skulle i så ringa grad befördra det ändamål motionären avsett, skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr *Lindvall* instämde häruti.

Herr *Thore*: Herr talman! Jag kan icke finna, att motionären haft några fullgoda motiv för vad han här framkommit med. Han har omnämnt förhållandena i England och framhållit, att dessa »bankholidays» där varit till stor nytta och fördel. Men därför att de passa för England, är det icke alls säkert att de passa för vårt land. Därför att kameler användas som fortskaffningsmedel i Sahara, så är det icke så säkert att de passa som fortskaffningsmedel i Sverige.

Om man jämför de engelska förhållandena med de svenska,

skall man finna högst väsentliga skillnader. Jag skall endast göra en jämförelse beträffande fördelningen av befolkningen i städer och på landsbygden i England och i Sverige. I Sverige finnas endast 26 % av befolkningen i städerna, medan 74 % finnas på landsbygden. I England torde det vara ungefärligen det motsatta förhållandet. I varje fall befinna sig i det egentliga England nära 50 % av befolkningen i städer med mera än 100,000 invånare. Och det torde väl betyda ganska mycket, när det gäller att bedöma en sådan sak som denna. Möjligheterna till rekreation äro i England icke på långt när sådana som här i landet. Om man kommer en sommarsöndag till Stockholm, vare sig man närmar sig staden från Mälar- eller Saltsjösidan, så förefaller det nästan, som om hela befolkningen vore ute och förlustade sig. Det finnes betydligt större möjligheter här i landet till rekreation om söndagarna än vad förhållandet är i England. I England kan befolkningen endast till en ringa del komma ut på landsbygden under söndagarna. En hel mängd järnvägsförbindelser äro då inställda, och man har icke lika lätt att göra sjöturer som här; icke den skärgård som vi ha. Vidare är det ju så, att i England håller man vilodagen mycket strängt. Under sön- och helgdagar äro muséer, tavelgallerier o. d. oftast stängda. Det är egentligen endast för London som det därvidlag göres något undantag. I Sverige däremot ha vi en helt annan kontinental prägel på söndagen.

*Ang. helgdagar
utan kyrklig
karaktär.
(Forts.)*

Om det hade gällt att åt arbetarna bereda en sammanhängande ledighet, så hade ju frågan legat på ett annat sätt. En sådan sak bör ju ordnas så att det lämpligen passar både arbetstagare och arbetsgivare. Men att bestämma vissa spridda dagar under året som nödvändigt för alla skola vara rekreationsdagar, tror jag är föga lyckligt. Man kan ju bland annat icke garantera, att det under dessa dagar är lämplig väderlek, ty vi ha ju ännu icke kommit så långt i att förutsäga väderleken, att vi kunna säga, att den och den dagen är lämplig för arbetaren att rekreera sig på.

I Göteborg anse vi oss ju vara ganska mycket engelska, men jag har icke sett eller hört någon i det samhället göra anspråk på »bankholidays». Möjligen har man i den stora metropolen Södertälje kommit längre i den vägen. Man vill ju så gärna taga metoder och exempel från utlandet. Ibland är det engelsk parlamentarism; ibland är det engelska »bankholidays». Men om vi skulle taga någonting från England, så vill jag hellre, att vi rättade oss efter någonting som engelsmännen synnerligen mycket hålla på och som alldeles särskilt gått in i deras tänkesätt, och det är att man skall hålla på sitt eget.

Herr talman, jag ansluter mig till reservationen.

Herr Igel: Herr talman, mina herrar! Då jag varit med i utskottet vid behandlingen av detta ärende och biträtt det resultat vartill utskottet kommit, anser jag mig böra säga några ord här med anledning av vad de två näst föregående talarna yttrat.

Ang. helgdagar
utan kyrklig
karaktär.
(Forts.)

Jag vill då för det första säga, att jag kan icke se för min enskilda del, att den tid man tänkt på som lämplig tid till ledighet för arbetarna skulle vara så avskräckande från jordbrukets synpunkt sett. Midsommartiden är ju den tid då man kan ha någon ledighet på landet under sommaren, ty den kommer ju sedan sådden är gjord och innan skörden har börjat. Visserligen vet jag, att i Skåne har man vid midsommar möjligen något börjat med att slå klövern, men det torde vara ganska litet som då är gjort. I mellersta Sverige och i de norra provinserna är det däremot alldeles klart, att det dröjer ganska länge ännu, innan skördetiden börjar. Tiden mellan sådden och skörden är ju sålunda den tid, som är lämplig för detta, och vi ha tänkt oss att man möjligen skulle kunna komma därhän.

Det har sagts här, att vi ha så många helgdagar. Det är ju sant att så är, men det förhållandet att de flesta av dessa helgdagar infalla på vintern och våren gör, att de som behöva någon frihetstid för rekreation, kunna icke så utnyttja helgdagarna, som de skulle kunna göra om de hade dem vid midsommartiden. Detsamma torde även vara förhållandet med den frivecka, som herr Pettersson i Bjälbo talade om. Det är ju någonting som vi av gammalt haft här i Sverige. Men vi veta att den infaller mellan den 24 oktober och den 1 november, och den tiden brukar det vara sådan väderlek och sådana förhållanden, att de som ha denna ledighet få i de flesta fall tillbringa den inomhus och icke ha den fulla nytta av densamma, som de skulle kunna ha om de hade ledighet under sommartid. Men det är nu en gång så, och vi kunna icke göra någonting åt det.

Att, som herr Thore här gjorde, tala om kamelerna i Sahara och om den stora metropolen Södertälje och om okunnigheten om väderleken o. s. v., och begagna allt detta som bevis för att det skulle vara vågat att biträda utskottets förslag här, tycker jag är något egendomligt. Och jag finner det minst sagt underligt, att den ärade talaren kan tillåta sig någonting sådant. Det är väl ändå icke några bärande motiv för att vi skulle avslå det av utskottet tillstyrkta förslaget. Nej, det tarvas nog bättre skäl för att kunna övertyga oss om att den idé som motionären här framfört och utskottet biträtt är oriktig. Den är utan tvivel riktig. Och jag tror för min enskilda del, att om vi biträda motionen ha vi gjort någonting, som är båda rätt och gott.

Jag skall endast påpeka en omständighet, som jag såsom lantman känner ganska väl till. Våra jordbruksarbetare, våra drängar och våra tjänarinnor som arbeta i jordbruket ha som alla veta det så ställt, att de kunna aldrig få fullständig söndagsvila. Det kan egentligen ingen jordbrukare få, alldenstund jordbrukaren har sina djur att sköta, och de måste ju tillses varje dag, såväl söndag som måndag och vilken annan dag som helst i veckan. De som arbeta i jordbruket måste alltså uträtta åtskilligt arbete även på söndagarna. Varje söndag under hela året äro de upptagna några vissa timmar av detta arbete. När

så är förhållandet synes det mig, att man icke borde vara så rädd för att ordna det så, att de åtminstone kunde få en eller flera dagar vid midsommartid, då man kunde ordna det så, att de voro i största möjliga utsträckning befriade från arbete och även de komme ut i det fria och finge någon rekreation, resa någonstades för att se någonting annat än det som de varit vana vid att se kanske från sin barndom eller i årtal. Det skulle säkert icke till den grad skada jordbruksnäringen, så att man behöfve frukta därför. Icke heller skulle det, som herr Holmdahl anfört här och som även anförts av motståndarna inom utskottet, vara någon så synnerligen stor fara för den svenska industrien, om vi finge en sådan här anordning.

Jag tror, att om vi bara vilja saken och söka göra vårt bästa, så skall nog allt det man nu framhållit som avskräckande icke bli så avskräckande i verkligheten. Min förhoppning är den, att om vi kunna gå med på saken, skall det nog med tiden reda sig och bli bra och bli till båtнад för både den ena och den andra. Jag kan därför icke dela denna fruktan för ett sådant beslut, som dessa herrar hysa, vilka uppträtt emot detsamma, och på grund av att jag det icke kan, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindqvist i Kosta: Herr talman, mina herrar! Då jag deltagit i utskottets behandling av detta ärende, ber jag att få säga några ord. Under de senaste åren har man mer och mer börjat diskutera frågan om beredande av semester eller någon tids ledighet för arbetarna under den varma årstiden. Det har ju lett dithän, att på en eller annan plats ha arbetarna under längre eller kortare tid erhållit ledighet dels med och dels utan lön. Dock äro de som kommit i åtnjutande av semester ett mycket ringa antal.

Vid behandlingen inom utskottet av detta ärende ställde man sig den frågan, åtminstone gjorde jag det, huruvida det var lyckligare att gå med på vad motionären här föreslagit eller att gå på rent avslag. Det är nämligen klart, att ett förverkligande av vad motionären här föreslagit icke på långt när tillfredsställer det behov av semester, som finns hos arbetarna, men med vetskap om att de hundratusental, som äro sysselsatta inom fabrikerna och verkstäderna, för närvarande icke komma i åtnjutande ens av den lilla fritid, som motionären här föreslagit, har jag ansett, att detta kanske skulle vara ett litet steg på vägen fram mot semesterfrågans lösning.

Nu har den förste ärade talaren, herr Holmdahl, här i dag sagt, att den reform, som motionären föreslagit, inte är av behovet påkallad. Längre ned i sitt anförande uttalade han sig dock mycket mera välvilligt om behovet av semesterledighet, och många torde det väl icke vara, som längre med bestämdhet vilja påstå, att icke ett behov av semester föreligger och att icke behovet därav gör sig mest gällande för dem som äro anställda inom de merendels kvava fabrikerna och verkstäderna.

Vi hade för några veckor sedan här i kammaren till behandling

*Ang. helgdagar
utan kyrklig
karaktär.
(Forts.)*

Ang. helgdagar utan kyrklig karaktär.
(Forts.)

ett ärende, som gällde högsta domstolen och dess arbetsbörda. Det var ett förslag om avarbetande av balansen därstädes. De som sitta i högsta domstolen, justitieråden, hava ju en sommarledighet av åtta veckor, men icke var det någon, som ville göra gällande, att man skulle söka avhjälpa balansen genom att minska justitierådens semester. Nej, alla hade väl den uppfattningen att denna semesterledighet var behöflig och att en inskränkning av denna icke skulle innebära detsamma som att öka arbetsprodukten från högsta domstolen.

Nu säger herr Holmdahl, att ett bifall till detta yrkande om en så liten ledighet som två dagar skulle kunna bereda svårigheter för näringslivet och göra industrien mindre konkurrenskraftig. För min del har jag den bestämda uppfattningen, att en väl avvägd semesterledighet, under vilken det gives tillfälle för arbetarna att sommartiden återförskaffa sig hälsa och krafter, visst icke skall bli betungande för industrien utan giva industrien och näringslivet ökad styrka. Skulle det påståendet vara riktigt, att ett beviljande av semester åt personalen skulle innebära en minskning i konkurrenskraften, hur skulle då de industriföretag kunna bestå, som redan nu bevilja semester.

Det finns någon liten statistik över, hur många det är av vårt länds arbetare, som för närvarande åtnjuta semester. Centralförbundet för socialt arbete har gjort en utredning, den enda, såvitt jag vet, som utförts. Av denna framgår, att charkuteriarbetarna här i landet äro bäst ställda i detta avseende, enär icke mindre än 99,6 % av dem få semester. Typograferna äro närmast lyckligast lottade i det att 40,5 % hava semester, och därefter komma bageriarbetarna med 33,6 % o. s. v.

Det har meddelats mig, att första kammaren redan bifallit, vad utskottet föreslagit, och när detta meddelades, är det väl meningen, att man icke skall upptaga kammarens tid alltför länge utan genast sluta. Jag tager mig dock friheten att ändå säga några ord.

Jag vill göra gällande, att skulle det vara omöjligt för näringslivet och industrien att existera, sedan man infört en semesterledighet, så skulle det väl redan för de fabriker, som infört semester, vara omöjligt att existera. Det är emellertid icke alltid så, som många vilja göra gällande, när vi från arbetarhåll vilja gå fram med krav på förkortad arbetstid eller med krav om viss ledighet för återvinande av hälsa och krafter, att detta innebär en minskad produktion.

I Frankrike, för att taga ett enda exempel, framburo i fjol finansministern och krigsministern ett lagförslag, enligt vilket arbetstiden i industriella verk skulle förkortas till 49 timmar i veckan, således bra nära den arbetstid per vecka, som vi sedan årtionden varje 1 maj demonstrerat för och framburit krav på. De arbetare, som skulle hava denna arbetstid i Frankrike, skulle vara de som äro anställda vid myntet, statstryckerierna, krutfabriker, artilleriverkstäderna samt vid tobaks- och tändsticksfabrikerna m. m. När denna reform beslöts, var det beräknat, att dess genomförande skulle kosta 6 miljoner francs, men regeringen säger, att den anser, att denna

utgift inom kort kommer att täckas genom industriens på grund av ökad arbetsintensitet större avkastning. Ja, jag tror, att det skall komma att visa sig, att när man söker ordna på bästa möjliga sätt för arbetarna, arbetsprodukten skall komma att ökas och icke att minskas.

*Ang. helgdagar
utan kyrklig
karaktär.
(Forts.)*

Det är ju tydligt, att när semesterfrågan för arbetarna i sin helhet skall lösas, så måste det ske på annat sätt, än som här ifrågasatts. En verklig lösning av semesterfrågan måste nämligen innebära, att arbetarna under sin semestertid också erhålla avlöning, ty erhålla arbetarna semesterledighet utan att också komma i åtnjutande av avlöning, blir detta detsamma som arbetslöshet, och arbetslösheten innebär för flertalet detsamma som nöden.

Som sagt, då jag inom utskottet gått med på en tillstyrkan av motionen, så har jag gjort det, icke därför att jag ansett, att semesterfrågan därmed vore löst, utan emedan jag ansett, att det vore ett steg på vägen fram mot den fritid, som arbetarna så väl behöva.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Lindhagen* instämde häruti.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 112 ja mot 76 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion till Kungl. Maj:t angående tillämpning av principen om familjeunderstöd vid upprättande av lönestater för statens funktionärer föredrogs härpå; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Om upphävande av tullen å smör.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget bevillningsutskottets betänkande, nr 20, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å smör.

I en inom andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 24, hade herr *Röing* hemställt, att riksdagen ville besluta borttaga tullen å 'smör: naturligt' (nr 138 i tulltaxan).

Utskottet hemställde att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Uti en vid betänkandet fogad reservation hade emellertid herrar *K. G. Karlsson, Oskar Eklund, Bergström, Bäckström, Palmstierna, Röing, Källman, Holmström, Jönsson* i Revinge och *Johansson* i Uppmålby föreslagit, att riksdagen ville med bifall till herr *Röings* ifrågavarande motion besluta, att naturligt smör skulle åtnjuta tullfrihet och att till följd därav rubriken nr 138 i gällande tulltaxa skulle erhålla följande ändrade lydelse:

Smör:

138. naturligt *fritt*.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr *Röing*: Herr talman, mina herrar! Som kammarens ledamöter torde hava funnit av det föreliggande utskottsbetänkandet, är det lotten, som varit avgörande för, huruvida utskottsmajoritetens kläm skulle utmynna i ett bifall till motionens hemställan eller om reservanternas kläm skulle göra detta.

Jag hade hoppats, när jag beslöt mig för att ånyo inför riksdagen bringa frågan om tullfrihet för natursmör, att jag skulle hava lyckats i den mycket utförliga motiveringen i min motion få fram klart och tydligt för var och en, att det numera icke gäller ett protektionistiskt krav eller ett frihandelskrav, om den nu gällande tullen på natursmör skall borttagas eller icke. Beklagligt nog hava dock de mera utpräglade protektionisterna inom bevillningsutskottet, högerns samtliga tio representanter, motsatt sig mitt yrkande, då däremot vänsterpartiernas representanter inom utskottet lika enhälligt givit sina röster till förmån för min hemställan. Men utskottsmajoriteten har visligen aktat sig för att bibehålla samma motivering, som utskottet använde för ett par år sedan, när denna fråga sist behandlades inom bevillningsutskottet och här i riksdagen, då föranledd av en motion av herr *Sterne* från Östergötland. Utskottet ansåg då, att samma skäl talade för smörtullens bibehållande, som talat för densamma för mer än 25 år sedan, när denna tullsats infördes. Nu stödjer sig utskottsmajoriteten i stället på de skäl, som hava framförts av lantbruksstyrelsens ledamöter i en reservation, som nämnda ledamöter avgivit i ett utlåtande, vilket kommerskollegium och lant-

bruksstyrelsen gemensamt avgivit till Kungl. Maj:t i fråga om tillfälligt tullfrihet på natursmör.

Jag skall taga mig friheten att under några få minuter söka väga de skäl, som utskottsmajoriteten har anfört, mot de skäl, som vi reservanter och alldeles speciellt jag i min motion framfört.

Som jag nyss yttrade, äro förhållandena nu annorlunda än för 25 år sedan, ja, jag kunde säga, annorlunda mot vad de voro ännu för några få år sedan. Man trodde då, att borttagandet av tullen på natursmör skulle skada småbrukarnas berättigade intressen och föranleda att dessa småbrukare vid försäljning av det smör, som de tillverkat i hemmen, skulle erhålla ett vida lägre pris, än om tullen å natursmör fortfarande bibehölles.

Hur äro förhållandena nu? Jo, man kan säga, att om tullfrihet infördes här i landet, skulle följden bliva den, att här skulle finnas på den svenska marknaden fyra olika sorters smör: dels vårt prima smör för export, mestadels till England men delvis även till Tyskland, dels ett smör, som i kvaliteten står detta mycket nära, nämligen det finska och sibiriska exportsmöret, vilken kvalitet icke tillverkas här i landet, dels en tredje kvalitet, som vi allmänt här kalla för bondsmör, och dels en fjärde kvalitet, konstgjort smör eller, som det numera kallas, växtmargarin. Hur ställa sig dessa fyra olika kvaliteter i pris, och vilka smörorter är det, som närmast konkurrera med varandra? Ja, därom kan gärna icke råda någon som helst meningsskiljaktighet, att priset på vårt prima exportsmör utslutande baseras på världsmarknadens pris, närmast på det å Londonbörsen gällande priset. Tullfrihet å smör skulle således icke på minsta sätt inverka på det pris, som den svenska producenten av prima exportsmör erhåller. Det priset är, som sagt, baserat på världsmarknadens pris.

Hur ställer sig priset på det finska och sibiriska exportsmöret, som numera vida skiljer sig från det finska och sibiriska smör, som producerades ännu för några få år sedan? Jo, priset på detta smör är icke mer än cirka 10 å högst 20 öre pr kg. lägre än priset för vårt prima exportsmör. Detta kan jag för de ledamöter av kammaren, som äro särskilt intresserade för denna sak, visa genom en hel del marknadsrapporter från London, förskrivande sig från olika tillfällen. Härav framgår, att ehuru kommunikationerna för närvarande äro så svåra, vilket föranlett, att det ryska, sibiriska och finska smöret framkommit först efter att hava varit mycket lång tid på väg, varigenom naturligtvis detta smörs kvalitet försämrats, är prisskillnaden för dagen 22 sh. pr 100 kg., eller priset i runt tal 20 öre pr kg. lägre än för vårt prima exportsmör. Genom införande av tullfrihet på det finska och sibiriska smöret skulle detta närmast komma att konkurrera med det prima exportsmöret, och följden skulle endast bliva den, att dessa kvantiteter finskt och sibiriskt smör, som importerades hit till landet och konsumerades här, skulle föranleda, att motsvarande kvantitet svenskt prima exportsmör i stället för att konsumeras inom landet exporterades till England och Tyskland, och vi finge vår handelsbalans förbättrad genom det högre priset för export-

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

smör mot det lägre priset för motsvarande kvantitet sibiriskt och finskt smör. Det sistnämnda smöret kan nämligen med framgång på vissa områden ersätta vårt prima smör, såsom t. ex. inom bagerinärningen, där ännu icke växtmargarin kan användas, och på många andra områden kan man likaväl använda detta goda och billiga finska och ryska smör i stället för vårt svenska prima smör. Alldeles speciellt under *nuvarande* förhållanden, när priset på våra livsfrönödenheter har stigit till den grad, är det naturligtvis ett önskemål att förbilliga varje förbrukningsartikel och i synnerhet, när det icke sker på bekostnad av något svenskt intresse, utan vi mycket väl kunna exportera varje kvantitet svenskt exportsmör till Londonnoteringens pris, hur mycket sibiriskt och finskt smör vi än importera.

Hur ställer sig nu priset på det svenska bondsmöret, för vars skull man på sin tid ansåg, att man borde hava tullskydd? Jo, priset å detta smör, som är av vida lägre kvalitet än det finska och sibiriska exportsmöret, ställer sig som regel på den svenska marknaden cirka 40 å 60 öre pr kg. lägre än priset för prima smör, under det växtmargarin såsom regel ställer sig 80 öre å 1 krona lägre än priset å vårt prima svenska smör. Det är således — däri har lantbruksstyrelsen fullständigt rätt — med växtmargarinet, som vårt svenska s. k. bondsmör konkurrerar, och växtmargarinet konkurrerar med framgång med bondsmöret icke allenast i pris, i vilket hänseende detta margarin, enligt vad jag nyss nämnde, är 40 å 60 öre billigare per kg., utan överträffar också numera i kvalitet vida detta s. k. sekunda smör eller bondsmör. Det är där, som en eventuell fara för våra småbrukare kan ligga, att om tekniska framsteg ytterligare göras på margarinindustriens område, fabrikanterna kunna få ned kostnaderna för tillverkningen så, att de kunna hålla priset på växtmargarin vida billigare än priset på bondsmör. Det är, som sagt, därigenom en eventuell fara kan uppstå, men det har sannerligen inte det minsta att göra med frågan, huruvida sibiriskt eller finskt smör bör få importeras hit till landet utan erläggande av tull. Därmed tror jag mig ha visat, att man genom avskaffande av nu rådande tull å natursmör icke på minsta vis skadar något berättigat svenskt intresse — allra minst något småbrukarintresse, som man ju från alla håll och kanter i tid och otid sammanbinder med så gott som varje fråga — utan att det i stället är av stor nationalekonomisk betydelse och att det ävenledes skulle förbättra vår handelsbalans, om tullfrihet infördes å natursmör.

Det är ett annat stort intresse, som man bör söka tillmötesgå genom att införa tullfrihet å smör, och det är att möjliggöra för det svenska näringslivet, för svenska köpmän och för svenska skeppsredare att kunna upptaga konkurrensen — närmast då med Danmark — i transitohandeln med sibiriskt smör. Den tiden är tyvärr redan förbi, då utsikter för oss förefunnos att under normala förhållanden i någon större utsträckning tänka på att kunna upptaga transitohandel med finskt smör, ty det har tullens införande på sin tid här i Sverige föranlett, att detta smör nu går direkt till England på finska

och engelska kölar. Men vad tiden nu är mogen för att göra, det är att på samma sätt som danskarna nu under årtionden med stor framgång ha gjort, försöka få detta sibiriska och ryska smör hit till Sverige och sedan vidare till England och eventuellt till Tyskland. Danskarna ha gått före oss på detta område som på så många andra. Vi ha sett, hur danskarna lyckats så att säga organisera hela mejerihandlingen borta i Sibirien, de ha där pionärer, som förse den sibiriska marknaden med råvaror och som också föranlett producenterna där borta att använda danska mellanhänder vid sin export till England av det sibiriska smöret. Jag är övertygad om, att Sveriges köpmannakår och framför allt Sveriges exportörer numera stå på en så pass hög ståndpunkt och äro så intresserade av vår transitohandel, att om tullfrihet skulle införas, skulle det icke dröja länge, innan vi finge här i landet se en rätt livskraftig transitohandel i sibiriskt smör uppkomma, och detta skulle icke allenast, mina herrar, medföra förtjänst för svensk handel och förtjänst för svensk sjöfart, som skulle få förbindelser, dels österut, därifrån smöret kommer, och dels västerut, dit smöret skulle skickas, utan en tullfrihet å natursmör skulle ävenledes innebära ett tillmötesgående av det önskemål, som vi för några dagar sedan här i riksdagen uttalade, när vi behandlade den motion, som herr David Bergström i första kammaren och jag i andra kammaren framlagt, i det att det skulle möjliggöra, att vi efter världskriget skulle kunna få våra kommunikationer förbättrade, både öster- och västerut. Ty det går icke allenast, mina herrar, att tänka sig, att vi skulle kunna sälja en vara österut — det må vara maskiner eller något annat — och på det sättet få goda kommunikationer, om vi icke också försöka hämta varor därifrån, så att våra båtar, eller eventuellt färjor, också kunna taga hemfrakter och därvid i första rummet försöka få från Ryssland sådana artiklar, som icke allenast äro avsedda för konsumtion här i landet, vilket under vissa förhållanden skulle kunna skada vissa berättigade intressen, utan helst sådana, som vi kunna sälja vidare, varigenom en löande transitohandel kan uppstå. Här finnes sålunda tillfälle för riksdagen att vara det svenska näringslivet behjälplig att åstadkomma en hävstång för höjande av vår handel och framför allt vår transitohandel genom att bifalla denna motion, som jag vid årets riksdag haft äran framlägga.

Utskottsmajoriteten har uttalat en viss ängslan över att om tullfrihet skulle införas, detta skulle ha till följd, att det sibiriska och finska smöret, som eventuellt sändes transito här över Sverige, sedermera i England skulle kunna säljas som svenskt smör och sålunda på något sätt misskreditera det svenska exportsmöret, som erhåller något högre pris på den engelska marknaden. Såsom vi reservanter ha uttalat i vår reservation, äro vi av den åsikten, att om det skulle befinnas nödvändigt att utfärda bestämmelser, varigenom en sådan trafik skulle åtkommas, det ligger i Kungl. Maj:ts hand att göra detta. Men jag tror för övrigt, att denna fruktan är i hög grad överdriven, då vårt svenska smör, som inte är runmärkt, men ändå äro av så pass prima kvalitet, att det exporteras till England och där

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

säljes som svenskt smör dagligdags i butikerna och konkurrerar just med detta sibiriska smör, som genom danska mellanhänder säljes till England som sibiriskt smör, hittills icke tagit någon skada av denna konkurrens där, oaktat det svenska icke runmärkta smöret icke är försett med något som helst märke och icke heller det sibiriska smör, som kommer till England, är försett med något dylikt. Och när man ej kunnat påvisa, att någon skada uppstått för detta smör på den engelska marknaden hittills, tror jag icke, att det finnes någon anledning att förutsätta, att fara skall uppstå, om tullfrihet införes. Men skulle mot förmodan en sådan fara uppstå, ligger det, som sagt, i Kungl. Maj:ts hand att införa sådana bestämmelser, varigenom en dylik trafik kan hindras.

På dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr vice talmannen, som under herr Röings anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Nilsson i Bonarp, som yttrade: Herr vice talman, mina herrar! Därest herrarna haft tid att genomläsa föreliggande utskottsbetänkande, ha herrarna funnit, att åtskilliga smörexportörer i Göteborg i slutet av förra året gjort en framställning hos Kungl. Maj:t om upphävande tills vidare av tullen å smör. Denna smörexportörernas i Göteborg framställning synes ha varit grunden till den föreliggande motionen. I anledning av berörda ansökan ävensom av åtskilliga andra därutav föranledda framställningar har Kungl. Maj:t anbefallt kommerskollegium och lantbruksstyrelsen att avge utlåtande i ärendet. Dessa ämbetsverk ha delat sig på två linjer, i det att kommerskollegium har uttalat sig för en förändring och för att tullen på natursmör avskaffades, under det lantbruksstyrelsen framhållit önskvärdheten av att nuvarande tull-sats bibehålles. Utskottet har vid detta ärendes behandling likaledes delat sig på två linjer, och den ena utskottshalvan har ställt sig på kommerskollegii ståndpunkt, under det den andra ställt sig på lantbruksstyrelsens ståndpunkt, och på denna senare står utskottsmajoriteten, vartill även jag hör.

Nu skall jag be att få redogöra i korthet för de skäl, som för utskottet varit huvudsakligen bestämmande, vilka skäl ju äro delvis andra än dem lantbruksstyrelsen framhållit; i huvudsak äro de dock desamma, som dem styrelsen anført.

Det första skäl, som motionären framfört som motiv för sin motion är, att det egentliga lantsmöret icke vare sig åtnjutit eller åtnjote det skydd av smörtullen, som med denna avsetts. Nå, vad skulle då närmast följden bli va en förändring härutinnan? Det kan man ju fråga sig. Ja, den närmaste följden skulle ju bli, att importen av sekunda smör ökades, till följd varav de jordbrukare uti de glest bebyggda trakterna

av vårt land, som driva denna hantering, producerandet av detta s. k. lantsmör, givetvis skulle få sig en ny konkurrens på halsen utom den, som redan finnes. Det är naturligtvis riktigt som motionären här framhållit, att här är det icke det egentliga exportsmöret, som röner någon påverkan av om en förändring göres eller icke. Det är ju uppenbart, att detta smör, som är av så hög kvalitet, att det kan bli runmärkt, ingalunda kommer att röna inflytande av om denna tull bibehålles eller borttages. Ty, därutinnan ger jag motionären rätt, priset på detta smör bestämmes ju å Londonmarknaden. Men det är en jämförelsevis ringa del av det svenska smöret, som kan komma upp till att bli runmärkt, och det är ofta så, att de mejerier, som komma därhän, att de kunna producera sådant smör, ha svårt för att hålla sig uppe på toppen, så att säga. Det kan vara många anledningar till att mejerier, som i regel tillverka prima smör, som blir runmärkt, icke kunna hålla sin kvalitet uppe. Det kan bero på särskilt dåligt bärgningsväder, varigenom fodret blir dåligt, och det kan bero på att korna vissa årstider utfodras med blast, varigenom smörets kvalitet går ned och det inte längre kan behålla runmärket utan sjunker ned till andra klassens smör. Då är det rätt mycken fara å färde, att denna konkurrens, som det är fråga om att åstadkomma, skall menligt inverka på denna smörkvalitet.

Kommerskollegium har särskilt framhållit, att om ett borttagande av tullen skedde, så skulle därigenom de småproducenter, som nu driva sin hemmaproduktion, tvingas att sammansluta sig till andelsmejerier eller på annat sätt, varigenom de skulle komma att producera en högre kvalitet; det hela skulle alltså bli mera enhetligt, och därigenom skulle dessa producenter bli mera gynnsamt ställda och möjligen kunna erhålla högre pris. Ja, jag kan ju förstå, att ett ämbetsverk kan sitta och uttala sådana funderingar. Det har varit mig svårare att förstå, att en praktisk lantman har varit med om att gilla en sådan uppfattning. Det är väl ändå uppenbart, att de lokala förhållandena i vårt land på många trakter göra det alldeles omöjligt för särskilt de mindre lantbrukarna i dessa glest befolkade landsdelar att med fördel sammansluta sig till mejerier. Ett helt annat är förhållandet exempelvis i Danmark, där de lokala förhållandena äro helt andra än hos oss. Jag vågar säga, att till och med i Skåne, som jag känner till, i Kristianstads län, är det ofta förenat med så stor svårighet att hålla andelsmejerierna i drift med någon fördel, att jag icke kan tänka mig, huru det skulle kunna gå för sig i betydligt glesare bebodda bygder. Jag skall tillåta mig nämna, att till det andelsmejeri, till vilket jag är mjölkleverantör, har jag över en mil att skjutsa mjölken, och detta har därför kommit att draga sådana kostnader, att man till och med måste betala över en krona för 100 kg. i skjuts för mjölken. Då förstå herrarna, att, när det kan bli så höga kostnader där

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

ner, det skall bli mycket värre i andra trakter, där förhållandena äro betydligt ogynnsammare. Det synes mig, som om funderingarna på att tvinga småbrukarna i glesare bebodda trakter till att sammansluta sig för gemensam mejeridrift är en hypotes, som jag icke tror kan bli i någon större omfattning förverkligad. Det är naturligtvis också andra omständigheter, som gör detta svårt. Det är bland annat, att man icke kan med samma ekonomiska fördel tillgodogöra sig skummjölken, som man kan det i tätare bebyggda delar av landet. Skummjölken är en värdefull faktor för mejerierna; men det är en stor skillnad, om man får nöja sig med ett pris av 2 öre eller om den betingar, såsom det sker på vissa håll, ett pris av 4 öre, dubbla priset eller något mera. Ja, jag har hört, att här kostar den 5 öre. Det gör, att dessa funderingar att på den vägen — genom att vidtaga en sådan åtgärd, varigenom prisen å smöret för småbönderna skulle försämrans — driva dem att omlägga sin handtering, är en sak, vågar jag säga, som jag åtminstone alls icke för min del kan tro på möjligheten utav. Vad således beträffar det första skälet som motionären framfört, synes mig detta falla på de omständigheter, som jag nu tillåtit mig att nämna.

Sedan säger motionären bland annat, att smörtullen skulle verka i riktning att nedsätta skicklighet och omsorg i smörtillverkningen inom landet. Jag vet icke, i vad mån detta kan vara berättigat. Ty är det så, såsom motionären nämnde, att margarinet, och särskilt växtmargarinet, är den svåra konkurrent till lantsmöret, som det är — och därutinnan tror jag, att han har rätt — är det uppenbart, att producenterna av detta lantsmör komma att nedlägga all möjlig omsorg och möda för att kunna möta den svåra konkurrenten och redan detta driver, som sagt, dessa småbönder, småbrukare och torpare att göra så gott de kunna för att få sina produkter förbättrade. Och detta sker på den vägen, men ingalunda sker det genom någon nedsättning av tullen.

Vidare säger motionären, att »smörtullen till Danmarks fördel hindrat uppkomsten av en ur olika nationalekonomiska synpunkter synbarligen betydelsefull transitohandel över Sverige med ryskt smör». Det är alldeles uppenbart, att detta skall vara det huvudsakliga skälet för motionärens framställning. Det är en nationalekonomisk vinst, som han förespeglar oss, och det är detta, som gör, att man kanske skulle kunna reflektera på detta förslag. »Nu är emellertid att märka», såsom utskottet anfört, »att den över Danmark gående transitohandeln är stadd i tillbakagång, i det att de engelska affärsmännen så småningom tagit en betydande del av smörtransporten i egna händer och anordnat direkta förbindelser med Ryssland. Då sålunda en väl upparbetad transitohandel icke kunnat hålla stånd mot Englands intresse av direkt förbindelse, synes det ligga i öppen dag, att föga eller ingen utsikt finnes att leda samma varor in i en annan transitotrafik, som icke har några särskilda fördelar framför den,

som nu håller på att utträngas.» Ja, jag har icke hört, att den ärade motionären, när han nyss hade ordet, bestred detta förhållande. Han nämnde visserligen, att han skulle väga utskottets skäl och jag förutsåg, att vid ett sådant vägande skulle utskottet få ett underkännande, men jag kan icke inse, att efter det anförande motionären i denna del haft, han kunnat vederlägga, vad utskottet anført. För övrigt är det aldeles uppenbart, att tullen är icke avgörande för transitotrafiken, ty den går naturligtvis för sig, vare sig man har tull eller icke, så att något hinder för transitotrafiken föreligger uppenbarligen icke.

Så är det vidare fråga om, huruvida man skall anse, att ett avgörande av frågan just nu skulle vara lämpligt. Ja, jag skall i detta fall, såsom när det gällde spannmålstullarna, vilja säga, att det längsta, man skulle kunna komma till, om man anser den nuvarande situationen särskilt påkalla någon åtgärd, skulle kanske vara, att man går fram samma väg, som man gick i avseende på spannmålstullarna, nämligen att man ginge med på en suspension tills vidare. Men det är ju en sak, som närmast ankommer på regeringen, och jag vill för min del icke yttra mig därom. Varken rekommenderande eller avrådande, utan det är en sak, som får prövas av höga vederbörande själva. Nu gäller det således, om man skall gå den väg motionären anvisat. På vems bekostnad skall denna nationalekonomiska vinst och denna förväntade handelsvinst uppnås? Jo, det skall just — såvitt jag förstår — ske genom åsidosättande av de svagare jordbrukarnes intressen. Detta berör icke godsägarna, därför att dessa vanligtvis ha mejerier själva eller äro anslutna till ett sådant mejeri, som åstadkommer exportsmör. Det gäller dessa andra, som genom särskilt vidriga lokala förhållanden icke lyckats sammansluta sig för att därigenom åstadkomma runmärkt smör. Det är egentligen på dessas bekostnad, som man skulle kunna åstadkomma denna nationalvinst och denna förväntade handelsvinst. Men jag kan icke finna, att kammaren bör gå med på en åtgärd, vilken leder till sådana konsekvenser.

Jag uppskattar för min del tillfullo den ärade motionärens framställning och motiv därutinnan, att det uppenbarligen avsett att i någon mån råda bot för den nuvarande dyrtiden. Jag erkänner, att detta är ett motiv, på grundval varav man bör göra allt som är möjligt att göra. Men jag kan ändå icke finna, att vid behandlingen av denna fråga så tillräckligt starka och bindande skäl föreburits, att man genom ett åsidosättande av de smås intressen härvidlag skulle gå motionärens framställning till mötes.

Jag ber, herr vice talman, att med stöd av vad jag anført få yrka bifall till utskottets hemställan, d. v. s. avslag på herr Röings motion.

I detta anförande instämde herrar *Bengtsson* i Kullen, *Andersson* i Knäpplinge, *Svensson* i Kompersmålå och *Sommetus*.

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

Härpå anförde

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! En tull måste enligt min mening för att ha något berättigande vara antingen en skyddstull eller en finanstull. Att smörtullen icke är en finanstull, kan konstateras bara av det sakförhållandet, att den tillfört statskassan en inkomst för det senaste året av allenast 16,362 kronor. Återstår sålunda att undersöka, huruvida den är en skyddstull. Det har både av utskottet och av den sista talaren med mycken styrka gjorts gällande, att den skall vara en skyddstull och därtill ett mycket gott skydd för tillverkarna av vårt sekunda smör. Nu tyckes man på det hållet förbise, att en varas pris bestämmes av dess högsta kvalitet och icke av en lägre och ifråga om smör, som är en mycket stor exportartikel, är det priserna på runmärkt smör, som utförts på den engelska marknaden, som är normerande och de lägre märkenas pris följa i mån av kvalitet detta toppris.

Nu sade herr Nilsson i Bonarp, att man kunde befara, att importen av sekunda smör — han syftade därvidlag, förmodar jag, på ryskt eller finskt bondsmör — skulle leda därhän, att ett en konkurrens överallt här i landet skulle uppstå mellan det ryska och finska bondsmöret och vårt eget hemtillverkade smör. Jag tror icke, att man behöver befara något sådant. Jag tror icke, att de ryska eller finska bondhustrurna vare sig direkt eller indirekt skulle bli i tillfälle att konkurrera på våra torg här i landet. För detta ändamål är detta smör av allt för låg kvalitet och allt för många mellanhänder skulle bli nödvändiga, därest man skulle sätta i gång med en reguljär export med anordnande av försäljning överallt i landet.

Så sade herr Nilsson i Bonarp vidare, att mejerierna skulle ha det ganska svårt för att upprätthålla runmärket. Statistiken tyckes dock icke visa på något i den riktningen. Om man studerar densamma, finner man nämligen, att exporten av sådant icke runmärkt smör uppgått år 1910 till 13 % av hela utförseln till England, att denna siffra år 1913 sjunkit till 8 % och år 1914 till 2 %. Utvecklingen synes sålunda tvärtemot gå i den glädjande riktningen, att exporten av sekunda, icke runmärkt smör tycks upphöra av sig själv. Och det är ju rent av önskvärt, att man genom en lagstiftning förbjuder exporten av sådant icke runmärkt smör, som ju endast skadar vår smörhandel på England.

Det är emellertid en annan följd, man skulle kunna tänka sig, om man ändrade tullstadgans rubrik nr 138. Av statistiken framgår, att vår export av smör under de senare åren varit i ett ganska stadigt sjunkande. År 1911 var denna export 22,175,688 kg., år 1913 hade den sjunkit till 19,654,318 kg. och år 1914 till 15,118,473 kg. Det är sålunda en rätt betydande tillbakagång, som ägt rum under dessa år, och det synes mig icke vara lyckligt ifrån någon synpunkt sett, att en så betydande export-

artikel som smör går tillbaka på detta sätt, såsom här är fallet. Denna tillbakagång i exporten beror icke på att vår inhemska produktion går tillbaka, utan den beror på ökad konsumtion inom landet. Och om man gjorde en undersökning i våra städer, vad slags smör som förtäres i hemmen, skulle man säkert komma till det resultatet, att det till övervägande del — och detta i all synnerhet i storstäderna — är just det prima mejerismöret, som försäljes och förtäres. Det är icke så mycket det sekunda smöret och framför allt icke det s. k. bondsmöret, som kommer i betraktande därvidlag. Nu kan man emellertid tänka sig, att om man toge bort denna tull, så skulle följderna bli en import av ryskt eller finskt mejerismör, ett ganska gott smör, som ju i kvaliteten närmar sig det svenska mejerismöret, och vilket, såsom herr Röing och även utskottet framhålla, i marknaden är endast 10 å 20 öre billigare per kilogram. Nu kan ju en sådan import icke äga rum på den grund, att 20-öres tullen fullkomligt utestänger en sådan import, men om tullen toges bort, bleve det möjligt för familjer här i Stockholm att köpa detta något billigare smör, och vi skulle bli i tillfälle att exportera en motsvarande kvantitet av vårt prima inhemska smör, varigenom en nationalekonomisk vinst för vårt land skulle uppstå, vilken förvisso icke vore att förakta.

Nu sade visserligen herr Nilsson i Bonarp, att det skulle bli våra småbrukare, som skulle få släppa till denna ekonomiska vinst, och vore jag icke övertygad om, att ett borttagande av tullen icke skulle på minsta sätt inverka på de smörpriser dessa erhålla, jag tänker därvid på det hemtillverkade smöret, skulle jag absolut ha motsatt mig en förändring i fråga om smörtullen. Jag känner alltför väl de små och strävsamma förhållanden, under vilka dessa småbrukare och dessa lantbrukare med mycket dåliga kommunikationer leva, för att jag skulle vilja vara med om att försämra deras ställning i något avseende. Men jag är övertygad om, att en konkurrens i fråga om ryskt eller finskt bondsmör är fullt utesluten, och när det rysk-finska mejerismöret är betydligt dyrare än vårt hemtillverkade smör, så är en konkurrens även från det hållet i mycket ringa grad att frukta. Vårt hemtillverkade smör har sin främsta konkurrent just i margarinet, och detta naturligtvis i första rummet ifråga om de bästa kvaliteterna, de s. k. växtmargarinerna. Nu har ju utskottet även en annan sträng på sin båge. Det tyckes ömma för margarinfabrikationen och uttalar, att en konkurrens med margarinindustrien skulle kunna vara skadlig för denna. Jag kan icke förstå, varför man skall ömma för denna margarinfabrikation, ty den reder sig sannerligen, därom är icke minsta tvivel, även om den finge en ny konkurrent. Det torde vara högst få industrier i detta land, som per arbetare räknat ha så stor nettointkomst som just margarinfabrikerna, och vi veta ju, att en fransman, som äger flera av de största margarinfabrikerna, upptaxeras här i landet till en inkomst, om jag minns rätt, över 1 miljon kronor om året.

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

Om upphävande
 av tullen
 å smör.
 (Forts.)

Jag tror därför icke, att utskottet hade behövt särskilt ömma för margarinfabrikationen; den reder sig nog med den rysk-finska konkurrensen, därom är jag fullt övertygad.

Vidare har ju utskottet uttalat tvivelsmål om, att det skulle kunna uppstå någon transitohandel, även om man toge bort smörtullen. Man har härvidlag pekat på, att den danska handeln i detta fall har gått tillbaka de senaste åren. Jag ber att gent emot detta få citera ett yttrande i Svenska Dagbladet — det är ju så sällan jag har någon anledning att instämma med den tidningen — men jag tycker, att vad den skriver i fråga om smörtullen är ganska förnuftig. Den säger på tal om denna sak: »Utskottet förbiser här, att just samma orsak, som givit den direkta sjöförbindelsen Windau—England ett visst övertag, nämligen snabbare förbindelser och billigare frakter, skulle vara den svenska transitovägens stora trumf i konkurrens med såväl danskar som engelsmän. Genom direkta ångfärjeförbindelser dels med Ryssland, dels med England vore det möjligt att transitera det ryska smöret mycket snabbare och billigare över Sverige än någon annan väg. Detta är helt och hållet en kommunikationsfråga, och den kan lösas till vår fördel.»

Jag tror icke, att man bör tala ringaktande om tanken på att leda den ryska smörtrafiken över Sverige. Visserligen ha vi ännu icke någon ångfärjeförbindelse vare sig med Ryssland eller England, men det har ju framställts förslag om upprättande av dylika förbindelser, och om dessa bli verklighet, kan det ju vara mycket möjligt, att det kan gå så, som Svenska Dagbladet här tänkt sig, nämligen att man skulle kunna leda hela denna väldiga trafik över vårt land och åtminstone förtjäna på frakterna.

Allt detta tal om konkurrens med de sekunda kvaliteterna kommer mig att tänka på fläsktullfrågans behandling här i kammaren. Då gjorde man också med mycken styrka gällande, att det sekunda fläsket skulle få att utstå en mycket stark konkurrens med utländskt sekunda fläsk, och för Skånes vidkommande bebådades det ju en fullkomlig invasion av danska suggor — lyckligtvis slaktade. — Jag undrar just, om de, som då förde dylikt tal, nu skulle vilja upprepa sina argument i dag och verkligen påstå, att de nu gångna tre årens erfarenhet ha givit dem rätt i detta fall. På alldeles samma sätt var det även i fråga om majstullen. Den betecknades också såsom en av det protektionistiska systemets grundpelare, och det sades, att om denna rycktes undan, skulle nära nog hela tullsystemet ramla. Men hur har det gått i detta avseende? Jag tror icke, att någon här i kammaren skulle vilja stå upp och föreslå, att vi måtte återställa fläsktullen till sitt förra belopp eller återinföra majstullen. Med den erfarenhet, som vi gjort i fråga om dessa båda tullar, har man verkligen anledning att ställa sig ganska skeptisk mot de olycksprofetior, som nu förkunnas jämväl i fråga

om smörtullen. Jag tror icke, att vi behöva befara ett prisfall på vårt hemtillverkade smör, om denna tull nu tages bort. Jag är för min del övertygad om, att smörtullen endast är ett nödigt ornament på tullbyggnaden, och därför skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till herr K. G. Karlssons m. fl: reservation.

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

Herr Olausson: Herr talman, mina herrar! Då den föregående talaren, herr Jönsson i Revinge, intog denna plats för att försvara den vid utskottsbetänkandet fogade reservationen gick han till en mycket svår uppgift, en uppgift, som man väl får säga var omöjlig för honom att lösa. Det får därför kanske ursäktas herr Jönsson i Revinge, att han brast så mycket i bevisföringen, och kammaren bör därför ock i möjligaste mån överse med honom för att han icke i större grad, än vad nu var fallet, förmådde stärka reservanternas ståndpunkt.

Jag skall ge både herr Röing och herr Jönsson i Revinge rätt i att, om vi i vårt land kunde tillverka uteslutande exportsmör, vore tullen å smör överflödig, då den i så fall icke gagnade oss. Ty det är klart, att för exportsmör är det den engelska marknaden, som bestämmer priset. Men nu är det så, som även en föregående ärad talare framhållit, att man icke överallt i Sverige är i stånd att anlägga mejerier för att tillverka exportsmör, utan tyvärr är man i större delen av vårt land hänvisad till att tillverka s. k. lantsmör eller, såsom det även benämnes, bondsmör, och detta smör kunna vi icke exportera till England, utan det måste förbrukas inom landet. Det förefaller mig vara alldeles uppenbart, att då vi sålunda ha här i landet en icke så liten tillverkning av smör, som icke kan exporteras, blir det importen av utländskt smör, som bestämmer priset å denna vara. Om vi då taga bort tullen å det ryska smöret, är det givet, att det smör, som till följd därav kommer att översvämma landet genom import från Ryssland och Finland, kommer att bestämma priset å den sekunda svenska varan. Detta står så klart för mig, att jag icke vidare vill orda därom.

Jag skall sedan be att få med några ord söka bemöta några av de djärvaste framställningar, som här gjordes av herr Jönsson i Revinge. Han åberopade beslutet för några år sedan, då fläsktullen sänktes. Ja, där kunna vi se, huru saken gestaltar sig. Fläskpriset har, alltsedan fläsktullen sänktes, stått ganska högt. Det var dock många här i kammaren, som den gången inbillade sig, att om vi blott sänkte tullen på fläsk, skulle vi kunna få billigare fläsk. Men detta har misslyckats. Nu kan det ju åberopas såsom ett stöd för herr Jönssons i Revinge påstående, att sänkningen av fläsktullen icke har skadat lantbrukarna, och det är fullt riktigt. Men huru stor skillnad är det icke på dessa båda varor, fläsk och smör. Det är väl ändå så, att det uteslutande är amerikanskt fläsk, som importerats till Sverige, och sedan fläsktullen här sänktes, så har det för de svenska

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

brukarna lyckliga förhållandet varit rådande, att det amerikanska fläsket stått högt i pris, vilket i icke ringa mån inverkat på de svenska fläskpriserna. Men huru ställer sig saken, om vi i stället tänka oss en import av ryskt smör? Jag vill fråga herr Jönsson i Revinge, om det ryska smöret måhända står i så högt pris, att en import därav icke skulle skada vår inhemska smörproduktion. Är icke förhållandet i detta avseende helt motsatt det, som gjort sig gällande i fråga om det amerikanska fläsket? Det är ju ett känt faktum, att det ryska smöret står i mycket lågt pris och att sålunda en import därav kan verka skadlig för vår svenska smörmarknad. Det är här alltså ett helt annat förhållande än i det förut nämnda fallet. Jag är fullt övertygad om att den ståndpunkt, som jag och många andra intogo här i denna kammare vid behandlingen av fläsktullen, nämligen att den icke är till något gagn vid högkonjunktur, men väl vid lågkonjunktur, allt fortfarande är riktig. Jag är fortfarande av den åsikten, att om en överproduktion av fläsk kommer att inträffa på den amerikanska marknaden, skall helt säkert vårt land än en gång komma att överflöda av amerikanskt fläsk och att denna import kommer att menligt inverka på vår inhemska fläskmarknad. Men hittills har, sedan tullen sänkts, lyckligtvis icke något sådant inträffat, men detta är icke något bevis för att det skall bli på samma sätt för framtiden.

Vidare åberopade herr Jönsson i Revinge, att han även hade arbetat för avskaffandet av majstullen. Ja, jag vill säga, att det gjorde även jag, men det gällde ju där en tull av ett helt annat slag. Genom borttagandet av majstullen fingo småbrukarna en avsevärd förminskning i priset på en råvara, som de måste begagna sig av för djurens utfodring. Denna tulländring gagnade småbrukarna, men icke kan väl någon påstå, att borttagandet av tullen på smör skulle vara till samma fördel för dem.

Herr Jönsson i Revinge sökte även göra gällande, att Ryssland icke kan exportera annat än prima smör, ett smör, som stode det svenska exportsmöret mycket nära. Men jag undrar verkligen, om icke Ryssland även har sekunda smör, och om nu smörtullen blir upphävd, ha vi icke då all anledning att befara, att detta sekunda ryska smör komme att exporteras till Sverige? Ja, jag är nästan säker om att så skulle komma att ske. Därför står sig nog icke heller det påståendet, att vi icke ha att befara någon konkurrens från Ryssland, därför att priset på det ryska smöret står så nära priset på det svenska, nämligen endast en 10 å 20 öre lägre. Jag tror, att om denna tull nu borttages, det sekunda ryska smöret, som i Ryssland lär säljas till ovanligt lågt pris, helt säkert kommer att i stor mängd importeras till Sverige, och då skulle det vara underligt, om icke detta skulle ha inflytande å priserna på den svenska marknaden.

Herr Röing har här framhållit, att det starkaste skälet för borttagandet av denna tull vore, att man därigenom skulle kunna befrämja transitohandeln med ryskt smör. Ja, det kan

ju vara möjligt, att det i våra städer finnes smarta handlare, som gärna skulle vilja se, att tullen på smör borttoges, så att de kunde få tillfälle att förtjäna pengar på import av ryskt smör icke blott genom att sedan exportera detta till England, utan kanske även genom att under benämningen svenskt smör sälja detsamma i Sverige. Nu säger bevillningsutskottet, att man kan införa en lagstiftning som hindrar något dylikt. Ja, vi ha ju redan i viss mån en lagstiftning härom, men det är i alla fall så, att man icke kan försäkra sig om, huruvida en sådan vara som smör har sitt ursprung från Ryssland eller Finland eller från något annat håll; det kan icke gärna bedömas av smaken, och icke heller framgår det av omslaget eller det käril, vari smöret förvaras, ty det kan ju bytas om. Jag tror, att det blir svårt för regeringen att utfärda sådana bestämmelser i syfte att skilja ryskt smör ifrån svenskt smör, som kunna bliva tillräckligt effektiva.

*Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)*

I början av sitt anförande framhöll även herr Röing med synnerligen stort eftertryck — jag skulle nu icke ha gått in på den frågan, om icke herr Röing själv tagit upp densamma — att inom utskottet hade högern stått fullständigt enig om denna tulls bibehållande, medan återigen hela vänstern varit enhälligt för denna tulls avskaffande. Jag måste i likhet med herr Röing erkänna, att detta synes mig vara en upp- och nedvänd ordning inom bevillningsutskottet. Det är väl ändå så, att det är högern, som representerar godsägarna och de större affärsmännen i vårt land, och dessa godsägare ha ju icke det ringaste gagn av smörtullen, då de uteslutande tillverka exportsmör, och vidare skulle ju de stora affärsmännen få den största nytta av en transitohandel med smör. Men då synes det mig märkvärdigt, att högern icke stannat på Röings ståndpunkt. Men å andra sidan måste jag beklaga, att icke inom vänsterpartierna, som ju huvudsakligen representera småbrukarna i Sverige, ingen enda ställt sig på utskottsmajoritetens ståndpunkt. Detta måste jag säga är en upp- och nedvänd ordning. Men man kan ju i viss mån ursäktas vänstern inom utskottet för dess ställning härvidlag. De ledamöter, som i bevillningsutskottet representera vänstern, äro ju icke småbrukare och icke heller i någon större utsträckning godsägare, och man kan icke gärna begära, att dessa stadsrepresentanter skola känna till småbrukarnas förhållanden och behov. Det är endast ett enda undantag, som här måste göras, och det gäller herr Jönsson i Revinge. Han står även på vänsterståndpunkten, d. v. s. är för denna smörtulls avskaffande. Men jag måste ändå uttala, att jag här iakttagit ett glädjande förhållande, och det är, att vänstern här i kammaren i allmänhet eller åtminstone i stor utsträckning icke delar den uppfattning, som vänsterrepresentanterna inom utskottet gjort gällande. Ja, jag vågar säga, att de flesta av lantbrukarna inom vänstern i denna fråga ställa sig på utskottsmajoritetens ståndpunkt och känna sig manade att taga avstånd från den mening, som uttalats av deras

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

representanter inom bevillningsutskottet. De anse det vara nödvändigt att, så långt sig göra låter, hjälpa detta småbrukarsystem, som ändå är till så stort gagn för landet, och att se till, att icke utvecklingen på detta område alltför mycket stäckes. Om småbrukarnas ställning här i Sverige vore sådan, att de icke alls behöfde något tullskydd, vilket jag kan säga, att de ej finge, om denna tull toges bort, skulle man ju här kunna ställa sig på reservanternas ståndpunkt, men den, som känner till dessa mindre lantbrukares ställning och tillvaro och har reda på, under vilka tryckta förhållanden de kämpa, och den som vet, att denna folkklass i allmänhet torde vara den, som har det sämst ställt bland hela Sveriges befolkning, måste vara ense med mig om att, så länge vi ha tullskyddssystem, även denna del av befolkningen i sin mån bör få gagn av tullskyddet.

Då alltså denna smörproduktion är en av stödjepelarna för småbrukarrörelsen och då man kan befara, att om denna tull upphäves, smörpriserna skola bliva sådana, att våra småbrukare icke längre kunna tillverka smör till avsättning, så måste jag i denna fråga ställa mig på utskottets ståndpunkt, till vilken hemställer jag alltså, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Olofsson i Avik: Herr talman! Ehuru jag är gammal principiell frihandlare, så vågar jag dock hysa den uppfattningen, att borttagandet av varje s. k. skyddstull, hur liten den än kan sägas vara, bör föregås av en undersökning och utredning. Meningen med det tullskyddssystem, som vi ha i vårt land, är väl den, att vissa näringar därigenom skola skyddas. Så lärer väl också vara förhållandet med den s. k. smörtullen, varom nu är fråga. Den avser väl ingenting annat än att skydda den del av lantbruket, som producerar smör, vilket förbrukas inom landet i stort sett.

Om man ser på de industritullar, vi nu ha, och tänka på förhållandena vid deras införande, så skedde det med löfte om att lantbrukarna skulle gottgöras i någon ringa mån för de ökade utgifter, de fingo vidkännas för redskap och maskiner m. m. på grund av den förhöjda tullen på dessa artiklar. Det är alldeles påtagligt, att genom industritullarna här i vårt land ha vi lantbrukare fått betala mer för maskiner och redskap, som förut kunnat införas från Amerika till rimliga priser. Vi ha i detta fall fått betala jämt ut lika mycket mera, som motsvaras av tullarna; det har här alltså varit en given fördel för industrien, att dessa skyddstullar kommo till. Man får naturligtvis icke se dessa skyddstullar så som om de endast skulle ha betydelse för industriägarna själva, utan de inverka naturligtvis även på arbetarnas förhållanden; såsom vi veta, ha ju även arbetarnas löner och inkomster blivit höjda i proportion till dessa tullar.

Det är då för mig klart, att när vi ha ett sådant tullsystem, det icke går rättvisligen för sig att, såsom den ärade motionären här gjort, komma och rycka ut en enda av dessa små skydds-

tullar, men låta alla de övriga vara orörda, vilka dock äro till olägenhet för just den grupp av medborgare, för vilka nu ifrågasvarande lilla skyddstull skulle vara till en liten ringa fördel. Jag har den uppfattningen, och den härstammar naturligtvis från mina frihandelsvänliga principer, att om den ärade motionären kommit fram med ett förslag om att undersöka och utreda, huruvida vår nuvarande tulltaxa innebure någon oegentlighet, som behövde rättas, så skulle jag gärna varit med därom. Vem denna tull hjälper och vem den skulle drabba, om den toges bort, det må herrar Röing och Jönsson i Revinge advocera hur mycket som helst om, det är och förblir dock de små jordbrukarna ute i landet, som bo i glest befolkade trakter, som denna tulländring kommer att gå ut över. Visserligen äro smörprisen för närvarande mycket höga, och det skulle under andra förhållanden ge anledning till att framställa en begäran om suspension av denna tull, men förhållandena äro icke sådana, mina herrar, att det finnes någon den ringaste anledning till detta, ty de, som i dessa tider producera detta smör, göra i allmänhet en oerhörd förlust med anledning av de abnorma priser på kraftfoder, som för närvarande råda i vårt land. Det ställer sig, trots de höga smörprisen, betydligt mycket sämre med hänsyn till de stora kostnader för smörproduktionen, som lantbrukarna i allmänhet ha och småbrukarna i synnerhet, vilka det här närmast gäller, att producera smör i närvarande ögonblick än under normala tider, då man kan köpa kraftfoder till hälften av det pris, som det nu betingar.

Det finnes således, enligt mitt förmenande, intet skäl för en suspension av denna tull just nu. Ty, såsom jag nyss sade, det är få, som sitta så hårt för närvarande som just dessa små jordbrukare i glest befolkade trakter, vilka äro hänvisade till att producera smör trots de oerhörd höga prisen på kraftfoder, och utan kraftfoder kan man ju knappast numera tala om att kunna producera något smör, åtminstone med någon fördel.

Herr Röing har påpekat i sin motion och även här i sitt yttrande, vilka ofantliga inkomster landet skulle få genom den transitohandel, som skulle komma att gå över landet med ryskt och finskt smör. Ja, det är mycket möjligt, men om en sådan ren transitohandel skall vara till fördel för landet, så antar jag, att det även finnes andra utvägar att få en sådan handel till stånd, utan att därför tullen behöver borttagas, det är åtminstone min uppfattning. Men å andra sidan, vad blir följden av tullens borttagande för de större lantbrukarna — jag vill även tala om dessa — vilka ha andelsmejerier och icke alls beröras av denna tull? Det sibiriskt-finska smöret har, såsom här påpekats, den egenskapen, att det närmar sig det svenska mejerismöret i kvalitet. Följden av den föreslagna tullfriheten skulle alldeles givet bli den, att vårt exportsmör komme i en mycket farlig ställning vis-à-vis England. Vi, som varit med om att uppjobba andelsmejerierna i landet, veta alltför väl, vilka små-

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

righeter vi haft för att kunna uppnå en så hög kvalitet som möjligt för att tillgodose det krav, som ställes på smör i den engelska marknaden. Nu säga visserligen reservanterna, att om ett sådant förhållande skulle inträffa, är det lätt för regeringen — som jag tror man åberopar — att se till, att icke de handlande, som handla med smör här i landet, exportera ryskt och finskt smör under benämningen svenskt smör. Ja, huru regeringen eller någon annan skulle kunna kontrollera den saken, sedan smöret blivit tullfritt, det förstår åtminstone inte jag. Det är väl ingenting, som hindrar en grossör i en exporthamn att inköpa smör, varifrån han vill, och att sedan exportera det, vart han vill, utan att någon kan undersöka, varifrån detta smör kommit, detta står åtminstone för mig klart.

Varför jag här begärt ordet är egentligen för att skydda dessa småbrukares intressen, vilka äro mycket svagt representerade här i kammaren, och om de äro representerade, torde det vara delvis under sådana former, att dessa representanter följa partiledningen. Ja, jag ville ha sagt om dessa partier, att i vissa frågor den partidisciplin, som här börjar göra sig mer och mer gällande, är och förblir en ren förbannelse för all svensk politik.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr R ö i n g: Herr vice talman, mina herrar! Det torde ytterst sällan hava inträffat, att en av kammarens ledamöter uttalat sig på det sätt om en riksdagskamrats anförande, som herr Olausson tilllät sig att yttra sig om herr Jönssons i Revinge, och allra minst borde han ha gjort det efter sitt eget anförande. Han måtte suttit på sin bänk och funderat så mycket över de tungt vägande sakskal, som han skulle framföra i debatten, att han icke ens märkte, att herr Jönsson i Revinge talade för reservationen, ty herr Olausson påstod, att de skäl, som herr Jönsson i Revinge anført till förmån för utskottets hemställan, till vilken han yrkade bifall, voro så ytterst svaga, att han icke kunde förstå, att en riksdagsman kunde framställa dem. Skulle herr Jönsson i Revinge ha talat för utskottets hemställan, så medger jag, att skälen voro för svaga, men han talade för reservationen, och ur den synpunkten angav han synnerligen starka skäl. Herr Olausson talade, efter vad jag uppfattade, i sitt anförande principiellt för utskottets betänkande, men slutade med att yrka bifall till reservationen. Vid sådant förhållande tror jag icke, att kammaren bör fästa alltför stort avseende vid vad han sade.

Det var emellertid icke därför, som jag begärde ordet, utan därför att bevillningsutskottets ärade vice ordförande, herr Nilsson i Bonarp framhöll, att nog kan man få till stånd sådana bestämmelser med avseende å transitohandel, att transitohandel med smör skall kunna åstadkommas med bibehållande av nuvarande tullskydd. Ja, herr Nilsson i Bonarp, jag skulle glädja mig mycket över, om riksdagen snarast möjligt, åtminstone under de närmaste åren, beslöte

sådana ändrade bestämmelser, men visar icke erfarenheten från flydda år, att vi köpmän ha anledning hysa berättigad misstro i det hänseendet? Riksdagen har visserligen infört bestämmelser om frihamn och frilager i vårt land, men finnes det än i dag någon enda frihamn, finnes det något enda frilager i någon importhamn? Nej, och icke är det näringsidkarnes egen skuld. Finnes det då icke något intresse för saken? Jo, förvisso! I Göteborgs stad har aktieteckningen till ett bolag för att en frihamn skall byggas fullbordats, men man vågar icke börja anläggningen, och varför? Jo, man vet icke, vilka bestämmelser Kungl. Maj:t kommer att utfärda rörande de minimikvantiteter, som få införas från frihamn inom tullgränsen. Man fruktar, att regeringen skall falla undan för det krav, som framförts från industriförbundet och mycket inflytelserika industridkares håll, att det skall fastställas högt uppåt. Och om det skulle bli fallet, hur skulle det då gå? Visserligen ha vi en förordning, som medger inrättandet av frihamn och frilager, men samtidigt ha vi andra bestämmelser, som göra dem till blott ringa nytta för svenskt näringsliv. Det är först när statsmakterna visa, att de vilja visa näringslivet förtroende och giva förordningen angående transitohandel sådana förändrade bestämmelser, som man vågar upprätta transitohandel under ett protektionistiskt system.

*Om upphävan-
de av tullen
å smör.
(Forts.)*

När jag nu har ordet, herr vice talman, skall jag ävenledes be att få yttra några ord till följe av herr Olofssons i Åvik uttalande. Han måtte icke ha fäst mycket avseende vid mina upplysningar rörande ändrade förhållanden angående det sibiriska exportsmørets kvalitet och prisläge, att det numera i fråga om kvalitet eller pris icke upptog konkurrens med det svenska bondsmøret utan med prima smör eller exportsmör. Han ville icke ställa sig ovillig till en dylik reform i samband med en revision av tulltaxan i dess helhet, men så länge högern har majoritet i första kammaren och framför allt så länge vi ha en högerregering och högern inom bevillningsutskottet och riksdagen icke går med på vad herr Olofsson i Åvik och jag önska att få till stånd, d. v. s. en objektiv och förutsättningslös utredning över tullsystemets verkningar, så att man kan företaga en revision av tulltaxan i frihandelsvänlig riktning utan att skada näringslivets berättigade intressen, så återstår icke annat, om man icke vill stå kvar på status quo och vara nöjd med de tullsatser, som finnas — trots att situationen är olika nu mot vad den var, då dessa tullar infördes — säger jag — intet annat att välja på än att försöka göra vissa rubbningar i vissa rubriker i tulltaxan. Och erfarenheten har under de gångna åren, då vänstern har haft majoritet i de gemensamma voteringarna, visat, att där tullförändringar skett, såsom ifråga om borttagande av tullen å majs och angående sänkningen av tullen å fläsk, angående sänkningen av tullen å läder samt angående sänkningen av tullen å havregryn ävensom angående borttagandet av tullen å ris, inga som helst berättigade svenska intressen genom dessa partiella förändringar trampats under fötterna, utan de svenska industrier, som driva sådana näringar, som träffas av tullförändringarna, måste nu medgiva, att de tullförändringar, som gjorts under

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

de senast förflutna åren, ha varit fullt befogade. Och lika litet som jag tror, att det skall finnas någon kammarledamot, som vågar uppträda och taga den gamla fläsktullen i försvar och säga, att den är nödvändig för det svenska jordbruket och framför allt för de svenska småbrukarna, lika övertygad är jag om att icke någon kammarledamot kommer att uppträda för smörtullens införande, för den händelse 1915 års riksdag beslutar tullfrihet på denna vara. Förhållandet är nämligen motsatt vad herr Olausson framhöll, att tullen på natursmör kan man i många hänseenden jämföra med tullen å fläsk; de äro båda varuslag, som äro exportartiklar, och att hava tullar på dylika är jag icke vän av.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! Bara ett par ord till min vän Olausson. Han tyckte, att de skäl, som jag bjöd på sist, voro synnerligen svaga, men jag undrar, hur de skäl skulle vara beskaffade, vilka skulle kunna övertyga en så dogmatisk tullvän som han i detta fall. Hans tullprogram är mycket enkelt. Det avser tullfrihet för alla varor, som köpas på Tjörn, och tull på alla varor, som säljas därifrån. Om alla härader och deras representanter skulle driva den tullpolitiken, så skulle vi få det synnerligen trevligt här i landet visavi behandlingen av tullfrågor.

Vidare betvivlade han möjligheten för regeringen att utfärda bestämmelser, som skulle omöjliggöra, att ryskt mejerismör skulle säljas på den engelska marknaden såsom svenskt, och herr Olofsson i Ävik var inne på samma tankegång. Jag tror, att det är att underskatta Kungl. Maj:t, ty så svårt är det väl ändå icke att utfärda sådana bestämmelser och att få dem efterlevda. Jag vill erinra om att det finnes en bestämmelse, att margarin får icke försäljas i annan förpackning än där det stämpelats margarin på lådan, och den bestämmelsen efterlevs fullständigt, såvitt jag vet. Man har icke hört talas om att det säljes margarin såsom natursmör. Då bör det också kunna gå för sig beträffande det smör, som exporteras till England att utfärda bestämmelser om ett märke på våra smördrittlar, som skulle omöjliggöra för exportören att sälja ryskt smör såsom svenskt. Sådana bestämmelser finnas i Danmark, och aldrig har man därifrån hört, att de icke efterlevas.

Så yttrade herr Olausson något om priset på smör i Ryssland, och jag vidhåller vad jag sagt förut, att det är fullkomligt så gott som otänkbart, att ryskt eller finskt bondsmör skulle kunna konkurrera med vårt inhemska. Hur komme det att gå till, innan varan komme hit? Först skulle små detaljhandlare uppköpa varan och sälja den till en exportör, sedan skall den ompackas, beläggas med frakt på järnväg och fartyg och säljas till

en svensk importör, som sedan slutligen skulle sälja den till detaljhandlarna. Alla mellanhänderna komme med säkerhet att medföra, att denna sekunda vara icke kan bli tillräckligt konkurrensduglig med vårt inhemska smör. Jag tror icke, att det är det slagets import vi kunna befara. Den kan möjligen försiggå i Tornedalen, men på andra platser i landet behöver man icke befara sådan konkurrens av det sekunda ryska eller finska smöret. Vi ha utgått alla från, att det finska eller ryska mejerismöret med fördel skulle kunna förtäras här i landet av dem, som nu endast hålla till godo med prima mejerismör, varigenom vi skulle kunna exportera motsvarande kvantitet av det inhemska prima smöret. Om man ser på statistiken, tror jag, att man får ett visst fog för att tro, att det skulle gå på det sättet.

Jag har verkligen icke av herr Olaussons enligt hans egen mening så starka argument kunnat bli övertygad om att ett borttagande av smörtullen skulle skada småbrukarna, och därför vågar jag, herr talman, trots herr Olausson vidhålla mitt förra yrkande.

Herr Johansson i Uppmälby: Herr talman! Då jag antecknat mig såsom reservant, skall jag be att få säga några ord angående denna fråga.

Herr Olausson framhöll i sitt anförande här, att det var mycket märkvärdigt, att hela vänstern inom utskottet stod enig på reservanternas sida, och det skulle bero på att det icke funnits något intresse från småbrukarhåll, som gjort sig gällande inom bevillningsutskottet. Jag vill säga, att detta utskottsbetänkande, sådant det föreligger från utskottet, är, såsom vi hört, grundat på lantbruksstyrelsens utlåtande, och vad reservanterna anfört är grundat på kommerskollegii utlåtande. Då denna fråga sist var uppe motionsvis i kammaren, förelågo icke till fulla de skäl, som nu föreligga. Jag har vid ärendets behandling i utskottet blivit allt mera starkt i den uppfattningen, att smörtullen ger lantbruket föga eller intet gagn, och lantbruksstyrelsen såväl som utskottets majoritet har sagt, att priset å det sekunda svenska smöret icke regleras av det sibiriska eller finska smöret utan av den inom landet tillverkade margarinen. Och reservanterna påpeka, såsom herr Röing sade, att priset på det finska och sibiriska smöret närmar sig så nära priset på vårt exportsmör, att någon konkurrens icke är att befara.

Jag tvivlar på att smörtullen någonsin varit avsedd att vara ett skydd för jordbruket i allmänhet, men väl har den kunnat vara ett skydd för producenter av smör i glest bebyggda trakter, vilka producerat s. k. lantsmör. Men sedan numera Finland och Sibirien alltmera övergått till mejeriskötsel, så kan den smörprodukt, som kommer från dessa mejerier, på grund av sitt höga pris icke konkurrera med vårt smör, och det finska lantsmöret kommer likaledes att vara utestängt

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

Om upphävanden
de av tullens
smör.
(Forts.)

från konkurrens med vårt smör på den grund, att dess kvalitet är mycket underlägsen margarin. Alla äro ense om att priset på exportsmör regleras genom den engelska smörmarknaden, varför tullens borttagande icke kan ha något inflytande på denna sak. Om vi sålunda lämna ur räkningen denna åtgärds inverkan på priset på mejerismör, så återstår den andra frågan, som herr Olausson och herr Olofsson i Avik berörde. De ansågo nämligen, att om man tar bort denna smörtull, så uppstår en konkurrens med det smör, som tillverkas inom hemmen, och som man brukar kalla bondsmör. Jag tror icke, att en sådan följd skulle inträffa. Jag tror icke, att denna åtgärd kommer att verka därhän, ty, såsom reservanternas påpekade, närmar sig alltmera det finska mejerismöret i pris vårt exportsmör, och vidare tror jag, att man icke behöver befara en införsel av finskt lantsmör, vilket jag anser vara uteslutet, därför att margarinets kvalitet är betydligt högre än detta finska lantsmörets kvalitet. Den som sett detta smör inpackat i byttor, som man för några år sedan var i tillfälle att göra här i Stockholm, skall nog hellre förtära margarin än detta finska lantsmör.

Jag skulle vilja instämma i vad herr Olofsson i Avik anförde därom, att det vore önskvärt, om man kunde få tillstånd en undersökning rörande hela tullsystemet och dess verkningar. Vi veta i denna kammare, att man delvis sökt få fram frågan om en sådan undersökning av tullsystemet i hela dess vidd, men att denna fråga alltid strandat på motstånd från högerhåll: man har icke velat ha en sådan undersökning, man tycker, att systemet är bra, som det är, och därför vill man icke rubba det på en enda punkt.

Man har särskilt sagt, att denna smörtull liksom korn-tullen skulle vara, om jag så får uttrycka mig, en norrlands-tull, att den skulle vara en tull, som numera egentligen endast norrlänningarna ha nytta av. Jag tror för min del, att norrlänningarna icke alls ha någon anledning att vara förtjusta över vare sig korn-tullen eller smörtullen, ty dessa båda tullar ha icke förmåga att reglera priserna. Denna tullfråga kan möjligen vara av intresse för sydsvenskarna, som kunna spela ut den gent emot något norrlandsintresse, men längre sträcker den sig icke.

Det profeterades också, när frågan om fläsktullen var före, att borttagandet av denna tull skulle medföra, att jordbruket ginge under, och de, som förde detta tal, voro huvudsakligen godsägare, som av ömhet om småbruket icke vågade sig på ett sådant experiment som att taga bort fläsktullen. Nu kommer från samma håll — jag vågar nästan säga med undantag av herr Olausson — samma klagomål. Man vill icke röra vid denna punkt, därför att man anser, att tullens borttagande skulle skada småbruket. Jag har vid behandlingen av denna fråga sökt att bilda mig ett opartiskt omdöme om densamma,

och jag får säga, att jag icke blivit övertygad om att, därest riksdagen bifaller reservationen, detta skulle inverka på priset för det sekunda smör, som tillverkas i hemmen, och då jag sålunda icke blivit övertygad om att detta smör skulle lida någon skada av att man stryker denna rubrik ur tulltaxan, så har jag anslutit mig till reservationen, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

Herr Ekerot: Herr talman, mina herrar! Denna fråga har debatterats så länge, att det icke är mycket att tillägga, men då jag har en synpunkt, som jag gärna skulle vilja framhålla, så har detta varit anledningen till att jag begärt ordet.

Jag skall då först be att få säga, att vi icke ha något vidare att frukta av borttagandet av smörtullen, när det gäller prima mejerismör eller det smör, som blivit märkt med det svenska runmärket, innan det går till export. Men vi ha ett sekunda mejerismör, nämligen sådant, som faller under runmärket, som icke når upp till den poäng förvärvandet av detta märke förutsätter och under vissa förhållanden skulle mejerierna kunna bliva lidande på en konkurrens med ryskt och sibiriskt smör. Men vi ha därjämte en annan grupp, en annan smörsort, som i allmänhet icke åsättes runmärket och som aldrig varit avsett för export, nämligen gott hemsmör, nämligen det smör som tillverkas av de s. k. gräddmejerierna. Dessa mejerier äro icke att förväxla med sådana mejerier, som exportera grädde, utan det är sådana, som mottaga grädde i stället för mjölk, varav sedan beredes smör. I en stor del av Kristianstads län finnas sådana mejerier, men de ha också utbrett sig i Småland och på vissa andra ställen i landet hava enstaka mejerier blivit anlagda. Dessa mejerier uppkomma företrädesvis i trakter, där trafikförhållandena äro sådana, att det skulle vara alltför betungande att transportera mjölken. De leverera som förut framhållits ett smör, som mycket sällan blir runmärkt och som beträffande hållbarhet knappast kan uppträda på den utländska marknaden. Nu har, såvitt jag förstår, i herr Röings klassifikation upptagits fyra sorters smör, eller surrogat härför, nämligen dels prima mejerismör, finskt eller sibiriskt smör, lant- eller bondsmör och margarin. Om man i vårt land inför ryskt smör, så kan det bliva konkurrent till sådant mejerismör, som vi jämfört med det runmärkta smöret kunna kalla sekunda smör. Det ryska och sibiriska smöret skulle sålunda bliva en konkurrent till den svenska mejerihanteringen eller rättare till den del av vår mejerihantering, som kommerskollegium tar som utgångspunkt, när smörtullens borttagande tillstyrkes. Om vi sålunda vilja befrämja dessa mejeriers tillkomst, så måste smörtullen bibehållas för deras skull. Kommerskollegium däremot säger, att man för att befördra dessa mejeriers utveckling borde taga bort smörtullen.

Vidare skulle jag vilja säga, att vad jag nu sagt bekräftas

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

av vad den ene reservanten, herr Jönsson i Revinge, uttalat i sitt första anförande, nämligen att exporten av det icke runmärkta smöret mer och mer börjat att upphöra, och — om jag icke minns orätt — uppgick sista året exporten av det icke runmärkta smöret till icke mera än 2 % av hela exporten. Då vi icke exportera gräddmejerismör, som sålunda uppträder endast på den inhemska marknaden, så borde detta vara ett starkt skäl för bibehållandet av smörtullen, ty om denna tull borttoges, skulle det utländska smöret uppträda som konkurrent till detta smör.

Vidare har det framhållits i denna kammare, att beträffande lant- eller bondsmör man icke har något att frukta av en konkurrent d. v. s. finskt och ryskt lantsmör, därför att lantsmöret i stället kommer att konkurrera med margarinet. Ja, visserligen i vissa fall, men icke i alla, ty om vi tänka på den användning, som smör har för stekning o. s. v., så kan aldrig margarinet komma att upptaga en konkurrens med smöret i detta fall, utan jag är övertygad, att vi här skulle få en konkurrens med det finska lantsmöret, om detta skulle komma att importeras.

Herr Jönsson i Revinge gick vidare ut från att man icke borde främja exporten av det icke runmärkta smöret. Ja, jag är ense med honom om detta, men det får icke sägas i samma andetag, som man talar om borttagandet av smörtullen, därför att då tvingar man detta smör ut på världsmarknaden, och då åstadkommer detta skada för det övriga exportsmöret på grund av sin lägre kvalitet.

Det har vidare talats om de stora handelsintressen, som vore förbundna med att en transitohandel från Finland och Ryssland droges över vårt land. Jag vill rikta uppmärksamheten på en provins, nämligen Gottland, som ju är belägen vid Östersjön och som icke skickar sitt exportsmör över Sverige utan låter transportera det med finska båtar. Svenskt smör transporteras sålunda på utländsk köl till England och avsättes där, och jag är icke säker på att, därest tullen borttoges, denna transitohandel skulle komma att gå över Sverige. Under normala förhållanden — de nuvarande förhållandena kan man icke rätta sig efter — är jag icke säker på, att vi skulle få någon nämnvärd transitohandel, men vad jag är säker om, det är, att detta smör skulle importeras och komma att konkurrera med det inländska smöret. Vi böra inrätta oss på att under normala förhållanden — de nuvarande förhållandena måste ju betraktas såsom abnormalt — främja den svenska smörproduktionen icke minst när det gäller att producera gott hemmasmör, vare sig i mejerier eller i hemmen. Det är sannerligen icke så lätt för smörproduktionen att existera, varför jag anser, att vi icke böra gynna konkurrens från länder, där utvecklingen befinner sig på ett primitivare stadium än hos oss.

Jag skall icke upptaga tiden längre, utan har endast velat

påpeka, att då kommerskollegium uttalar, att man skulle främja mejerismörets utveckling genom att borttaga tullen detta icke är riktigt. Jag tror, att man i stället skulle skada mejerierernas utveckling därigenom. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

Med herr Ekerot förenade sig herr Jonsson i Hökhult.

Herr Sterne: Herr talman! År 1913, då jag var motionär i frågan och då man hade att debattera samma ämne, hade bevillningsutskottet lagt sitt betänkande i samma riktning som nu. Under den debatt, som då uppstod, sades det, liksom man har anledning att säga det även i dag, att det finns en del personer, för vilka tullen övergått till ett slags religion och att det är alldeles fåfängt att med sakskalet söka rubba denna deras övertro, därför att man vill icke på en enda punkt ingripa med en förändring, icke ens när man pekar på en tullsats, som icke har det ringaste inflytande längre som skyddstull. Det var väl den egentliga anledningen till att den 1888 infördes.

Det är ju för övrigt rätt underligt, att även principiella frihandlare, såsom herr Olofsson i Avik, kunna komma fram till ett sådant resultat som det han kom till: att finna det alldeles omöjligt att gå med på borttagandet av smörtullen. Då är ju istället herr Olausson mera på bättringsvägen, som till sist kunde ställa sig på reservanternas ståndpunkt, trots att han gjort en längre retorisk utsvävning bland utskottsmajoritetens meningar.

Jag vill påpeka, att det avgörande skäl, som man här framför för tullens bibehållande, är skyddet för småbrukarna. Vill man då verkligen göra troligt, att småbrukarna i vårt land, särskilt de norrländska, som det väl här närmast skulle gälla, äro så renons på möjligheter i jämförelse med sina kolleger i Finland, Ryssland och Sibirien, att de icke kunna frambringa ett med deras konkurrenskraftigt smör. Jag framhöll i 1913 års debatt i denna fråga, att det vore synnerligen märkligt, om någon ville göra troligt, att man långt borta i Sibirien skulle kunna producera ett konkurrenskraftigt smör, påkosta det emballage och transport genom Sibliens och Rysslands mindre trafikabla trakter för att komma fram till Sverige så billigt, att det skulle kunna sänka priset för vårt s. k. bondsmör. Jag tror, att den faran är väsentligt överdriven, och jag tycker det ser en smula misstänkt ut, när de sydsvenska protektionisterna här rycka fram till att försvara ett norrländsintresse, som såvitt jag kunnat fatta ingen på Norrlandsbanken vill upp och slåss för med entusiasm. Nu kan ju invändas, att småbrukare i andra delar av landet, ha nytta av tullen. Men däremot talar väl ändock den tämligen bestämda mening, som de verkliga fackmännen på området avgivit. Mejerihanteringsmännen sade 1913, när frågan var före: Låt oss få bort denna tull, ty landet har ingen nytta av den och smörproducenterna ej heller. Vi kunna hänvisa på nytt till det förhållandet,

Om upphävanden
de av tullen
å smör.
(Forts.)

att fackmännen äro tämligen ense om smörtullens skadlighet för vissa handelsförhållanden. Men här gälla tydligen inga saksäl och icke de eniga fackmännens uttalande, utan här hänger man fast med religiös vördnad vid det protektionistiska *systemet*. Därför vågar man icke tumma det ringaste på detsamma icke ens den tull det här är fråga om.

Jag har, herr talman, nu endast velat betona, att jag fortfarande intager den ståndpunkt jag i denna fråga intog år 1913. Jag anser, att man genom denna tulls borttagande skulle kunna nå fram dels till, såsom också kommerskollegium uttalat, en förbättring av det sekunda smör, som tillverkas här i landet, och dels till ett gynnande av transitohandeln och en förbättring av handeln med vårt östra grannland vilken på detta område nog icke så litet varit bunden genom denna absolut onödiga tull. Ty det kunna vi väl komma överens om att den är alldeles onödig, när smörtillverkningen nått fram till en sådan höjdpunkt, att vi kunna visa på ett stort exportöverskott och importen, såsom vi se av den i utskottets betänkande intagna tabellen, sjunkit år efter år. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen och motionen.

Herr Johansson i Brånalt: Herr talman, mina herrar! Jag skulle ha kunnat nöja mig med att instämma i jordbrukskonsulenten Ekerots anförande, men den sista ärade talaren gav mig anledning att begära ordet och taga kammarens uppmärksamhet i anspråk några minuter.

Han säger, att de sydsvenska tullvännerna här hava uppträtt och talat enbart för de norrländska småbrukarnas fördel och bästa och för något som han icke alls trodde skulle lända dem till gagn, nämligen smörtullens bibehållande. Jag vill såsom sydsvensk småbrukare ha uttalat för kammaren, att det även från sydligaste Sveriges synpunkt sett är en obestriddlig fördel att få behålla den nuvarande tullsatsen, ty det är så långt ifrån förhållandet, som herr Röing och herr Jönsson i Revinge framhållit, att de, som tillverka det av dessa herrar benämnda bondsmöret, skulle ha sin enda konkurrent i konstsmöret, utan dessa finge enligt mitt förmenande även lida av det nu föreslagna avskaffandet av tullen å smör, och det komma nog också de av konsulenten Ekerot omnämnda mejerierna att göra ävensom andelsmejerierna på de glest bebodda trakterna i vårt land. För dessa senare blir det på grund av fraktsvårigheterna under sommarmånaderna helt och hållet omöjligt att bibehålla det runmärke som kräves för att uppnå högsta pris på den engelska marknaden eller för fördelaktig export av varan.

Jag är övertygad om, att ifall det sibiriska och det ryska smöret skulle tullfritt införas, det säkert skulle komma att i avsevärd grad konkurrera med det smör, som våra mindre andelsmejerier och gräddmejerier producera och försälja. Jag är övertygad om att herrar Jönsson och Röing helt och hållet förbisett

våra bondhustrurs, våra hustrurs förmåga och skicklighet att tillverka smör, det av dem benämnda bondsmöret. Jag är också övertygad om att många småbrukare, som numera i avsevärd grad använda sig av handseparatorer, kunna producera smör, vilket om det än icke kan komma i tillfälle att bli runmärkt, dock i det närmaste går upp i priser, som någorlunda närma sig mejeriernas toppnoteringar. De nämnda herrarna ha, säger jag, förringat bondhustrurnas förmåga att producera gott smör. Det är just dessa producenter som jag menar skola lida och taga skada utav smörtullens avskaffande.

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

Herr Röing säger, att svenska riksdagen bör göra allt vad göras kan för förbilligandet av våra förbrukningsartiklar; det går jag gärna med på, men det bör då ske på ett sådant sätt, att vi icke strypa dem bland våra småbrukare, som producera våra livsförnödenheter och som leva på glest bebodda trakter; dessa behöva istället riksdagens hjälp såväl i det ena som i det andra avseendet.

Jag vill, herr talman, icke längre uppehålla kammarens tid, utan skall med anledning av vad jag nu anfört be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olausson: Herr talman! Blott ett par ord! Herr Röing sökte göra sig rolig över att jag i mitt anförande gjort ett par felsägningar, men jag förmodar, att hela kammaren, utom herr Röing naturligtvis, förstod, att vad jag nämnde rörande herr Jönsson i Revinge avsåg hans ståndpunkt att försvara reservationen, ävensom att jag för min del med mitt yrkande avsåg bifall till utskottets förslag. Det förhållandet, att icke herr Röing förstod vad jag menade med mitt anförande, kan ge mig en förklaring över att icke herr Röing själv förstår eller kan känna jordbrukarnas behov av smörtullen och önskan om dess bibehållande.

Herr Jönsson i Revinge påstod, att jag icke skulle vara konsekvent i tullfrågor. Han sade, att jag endast ville ha tull på sådant, som min ort producerar, men intet annat. Jag tror dock, att den anmärkningen mera drabbar herr Jönsson i Revinge själv än mig, ty herr Jönsson är ju för bibehållandet av spannmålstullarna men är ändock med om avskaffandet av alla tullar, som gagna vårt småbruk. Han är ju som alla veta, en stor godsägare från Skåne. Därför skulle jag vilja giva herr Jönsson i Revinge, det rådet, att han skall aldrig kasta sten, så länge han sitter i glashus.

Herr Röing: Då jag, sedan jag sist hade ordet, av en och annan av kammarens ledamöter har erfarit, att man tolkat det anförande, som herr Olofsson i Avik hade för en stund sedan, på så sätt, att vänstern skulle ha försökt göra denna fråga till en partifråga, så vågar jag påstå, att denna tolkning är oriktig. Och är den icke det, så är dock denna uppgift fullkomligt felaktig.

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

Och lika litet som man på vårt håll sökt göra denna fråga till en partifråga eller ens föreslagit, att den skulle behandlas inom det liberala partiet, lika litet har det liberala partiet som sådant behandlat denna motion eller detta utskottsbetänkande, varom jag, för att icke något missförstånd härom må råda, är i tillfälle att upplysa.

Herr J e s p e r s o n: Herr talman, mina herrar! Herr Röing och herr Jönsson i Revinge ha som huvudsakligt skäl för att taga bort smörtullen anfört den vinst, landet skulle få av en transitohandel med ryskt och finskt smör över Sverige. Jag skall be att mot detta få anföra, att det icke är någon omöjlighet eller ens erbjuder några svårigheter att anordna denna transitohandel över Sverige även under nuvarande förhållanden, såvida betingelserna därför över huvud förefinnas. Jag har senast i dag gjort mig noga underrättad i tullverket om vad som med nuvarande bestämmelser fordras för att få transitera smör över Sverige, och detta är endast, att smöret skall inlastas under tullbevakning i järnvägsvagnar, som plomberas, och där-efter avgå direkt till den hamn, varifrån det skall utskeppas, varvid det skall under tullbevakning lastas ombord på fartyg vid avgångsplatsen. Jag kan icke finna, att dessa betingelser äro så svåra, att, om det verkligen vore möjligt att uppanna en sådan transitohandel, detta icke skulle låta sig göra med dessa bestämmelser, och detta alldeles särskilt, om denna transitohandel skulle kunna leda till så oerhört ökad trafik, att man kunde få ångfärjeförbindelse såväl mellan Ryssland eller Finland och Sverige som mellan Sverige och England. Då skulle det ju bli ännu enklare, ty då kunde de järnvägsvagnar, vari smöret inlastats vid avgångsplatsen, gå över på färjorna och direkt befordras över Sverige, utan att någon omlastning behöfde äga rum.

Jag kan alltså icke finna detta skäl för borttagande av smörtullen hållbart, och ehuru herr Sterne yttrade, att inga sakskal anförts för smörtullens bibehållande ur skyddssynpunkt, så får jag dock säga, att åtminstone jag funnit mig obetingat övertygad av de vägande skäl, som anförts särskilt av herrar Nilsson i Bonarp och Ekerot. Jag tycker således, att det är ganska egendomligt, att man för att åvägabringa en transitotrafik vill taga bort ett tullskydd, vars avskaffande obetingat skulle bli till skada för en stor del av vårt lands jordbrukare och även för de stora smörtillverkarna, då det ju icke alltid kan tillverkas runmärkt smör.

Då jag alltså icke kan finna, att de skäl, som anförts för borttagande av denna tull, i verkligheten förefinnas, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därpå och bifall i stället till det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja

för den senare propositionen. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Om upphävande av tullen å smör.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren med avslag å bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande betänkande nr 20 bifaller det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 102 ja mot 91 nej; och hade kammaren alltså med avslag å utskottets hemställan bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

§ 10.

Vidare förekom till behandling lagutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av väckt motion angående åtgärder till tryggnad och fortsatt utveckling av det gemensamma skandinaviska lagstiftningsarbetet.

Ang. tryggnad av det gemensamma skandinaviska lagstiftningsarbetet m. m.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 120, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla att åtgärder, som kunde finnas lämpliga, måtte vidtagas i syfte att såvitt möjligt betrygga den redan åstadkomna gemensamma skandinaviska lagstiftningen samt vidare tillses att ett dylikt gemensamt lagstiftningsarbete komme till stånd på de områden, där en sådan gemensamhet funnes ändamålsenlig, och att för ändamålet i uppkommande lagstiftningsfrågor i allmänhet ett övertägnande ägde rum, huruvida de lämpligen borde bliva föremål för gemensam lagstiftning.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade dock avgivits av herrar *Lindhagen* och *Pettersson* i Södertälje, vilka inom utskottet yrkat bifall till ifrågavarande motion.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Lindhagen*, som yttrade: En motion av liknande innehåll har två gånger förut efter tillstyrkande av vederbörande utskott bifallits av andra kammaren. Och därför tog jag verkligen alldeles för givet, att jag allra minst under dessa tider skulle behöva vänta, att utskottet nu skulle avstyrka en så beskaffad motion.

Ang. tryggan-
de av det
gemensamma
skandinaviska
lagstiftnings-
arbetet m. m.

(Forts.)

Utskottet framhåller emellertid huvudsakligen för sitt avstyrkande, att vederbörande departementschef icke lärer underlåta att ägna all uppmärksamhet åt nu förevarande spørsmål, och detta särskilt på grund av de ofta inom riksdagen uttalade önskningarna om skandinavisk lagstiftning. Jag vill då säga, att detta skäl börjar bli allt allmänare numera i riksdagen. Man säger, att man kan förvänta, att vederbörande departementschef tager upp saken, även om man icke alls vet, att så skall inträffa. Det måtte vara ett uttryck för en alltmer framträdande parlamentarisk trötthet, att man på detta sätt över huvud taget blir mer och mer ligkiltig i fråga om riksdagens initiativ.

Vad denna speciella fråga särskilt angår, vill jag för övrigt framhålla, att det icke är sant, vad utskottet säger, ty det har alltid varit så, att när riksdagen icke påmint om dessa saker, så har vederbörande departementschef merendels underlåtit, kan man säga, att göra någonting. Inför dessa erfarenheter, som icke kunna jävas, kan jag icke förstå, hur utskottet kan komma och säga, att man kan förvänta någonting, som erfarenheten visat, att man icke kan förvänta. Nu kommer ju också därtill, att man naturligtvis icke skall lägga på en departementschef en fråga, i vilken riksdagen till äventyrs intresserar sig för att någonting skall göras, ty departementscheferna växla, som herrarna veta, och de ha olika sinnelag och intressen för skilda frågor. Man får nog alltså icke generalisera på detta sätt, utan om riksdagen vill en sak, så är det tryggast att ingå till Kungl. Maj:t med en skrivelse, som ligger på dessa växlande departementschefens bord och påminner dem om, att här är det någonting, som riksdagen ber, att de skola intressera sig för. Det kan också vara mycket nyttigt för en departementschef att ha en sådan skrivelse, när han skall gå till aktion, ty han får ju vid sina förhandlingar med Norge och Danmark en större auktoritet, om han har riksdagen bakom sig, än om han måste handla bara på egen hand. Därtill kommer, att det förut bara varit fråga om petitioner rörande vissa bestämda lagstiftningsområden, under det att det numera gäller att vidga samarbetet till lagstiftningen i allmänhet. Slutligen måste jag erinra om att det här icke bara är fråga om att den svenska departementschefen skall ägna uppmärksamhet åt denna sak, utan det är även fråga om att genom överenskommelser med vederbörande i Norge och Danmark komma därefter, att även de vid sitt lagstiftningsarbete skola ha uppmärksamheten riktad på saken och sätta sig i förbindelse med den svenska departementschefen.

Nu säger utskottet slutligen i sitt betänkande, att man ju skulle kunna tänka sig, att man borde påminna om att den nu aktuella rättgångsreformen kunde i vissa delar bli lika. I motiveringen till det anslag, som beviljats för denna kommission, har det med anledning av en motion av mig åtminstone av denna kammare yttryckligen uttalats en sådan förväntan om åtgärder från vederbörande departementschefs sida. Men därvid har det också stannat. Även här har det alltså visat sig, att en dylik förväntan icke blivit uppfylld. Detta kan ju utskottet icke komma ifrån, och därför kommer utskottet i

stället fram med det resonemanget, att det är för tidigt att börja tänka på denna sak. Vi skola först här i Sverige arbeta oss något in i denna fråga, sedan kan saken kanske komma fram. Ja, detta strider ju också mot erfarenheterna, som merendels lärt oss, att det är mycket gagneligare för ett sådant gemensamt arbete, att man tager upp det gemensamt från början, så att själva utgångspunkterna äro nägorlunda lika, innan man går in på detaljerna.

Ang. tryggnade av det gemensamma skandinaviska lagstiftningsarbetet m. m.
(Forts.)

Utskottets motivering synes mig således ur alla synpunkter mindre väl överlagd, och jag ber därför, att andra kammaren genom ett bifall till den av mig och borgmästare Pettersson avgivna reservationen ville förklara sig uttryckligen vidhålla sin två gånger förut i ämnet intagna ståndpunkt.

Vidare anförde

Herr Holmdahl: Herr talman! Det lär väl icke finnas någon, åtminstone inom denna kammare, som icke i likhet med herr Lindhagen önskar, att det gemensamma skandinaviska lagstiftningsarbete, som hittills bedrivits med synnerligen gynnsamt resultat, alltjämt må fortsättas på sådana områden, där en sådan gemensamhet kan finnas ändamålsenlig och lämplig. Riksdagen har, åtminstone vid ett tillfälle, tydligt uttalat sig i sådan riktning, och Kungl. Maj:t har genom de initiativ, som gång efter annan tagits till ett dylikt gemensamt arbete, visat sig till fullo uppskatta betydelsen av detsamma.

Inom utskottet har heller icke rätt någon meningsskiljaktighet angående önskvärdheten av fortsatt samarbete med våra nordiska grannar på detta område. De olika meningar, som gjort sig gällande inom utskottet, ha rört frågan, huruvida det kunde vara behöfligt eller ens lämpligt att nu erinra Kungl. Maj:t om vad riksdagen förut klart och tydligt givit tillkänna.

Då motionären i sin motion ifrågasätter att anmoda Kungl. Maj:t att tillse, att ett gemensamt lagstiftningsarbete kommer till stånd på områden där sådant kan finnas lämpligt, skulle man ju kunna föreställa sig att från svensk sida något underlåts för att främja detta samarbete.

För att rätt bedöma denna fråga bör man taga del av det utlåtande, som avgavs av lagutskottet vid 1911 års riksdag i anledning av en av herr Lindhagen då väckt motion av i huvudsak samma innehåll som den nu ifrågavarande.

I detta utlåtande finns intagen en fullständig redogörelse för vad som från svensk sida åtgjorts för att främja det gemensamma skandinaviska lagstiftningsarbetet. Det skulle föra mig alltför långt att här fullständigt referera innehållet i denna redogörelse, och jag skall därför inskränka mig till att endast angiva det huvudsakliga innehållet i densamma. Av denna redogörelse framgår att redan på 1870- och 80-talen, på initiativ från svensk sida, påbörjats ett gemensamt skandinaviskt lagstiftningsarbete, som resulterat i flera betydelsefulla lagförslag:

Ang. tryggn-
de av det
gemensamma
skandinaviska
lagstiftnings-
arbetet m. m.

(Forts.)

växellagen, sjölagen, lagen om handelsregister, firma och prokura. Det var emellertid först 1901, jämväl då på initiativ från svensk sida, som ett mera planmässigt samarbete kom till stånd på obligationsrättens område, nämligen de delar av den gemensamma, som beröra den ekonomiska samfärdseln och varuomsättningen. Resultatet av detta lagstiftningsarbete blev lagen om köp och byte av lös egendom, vilken lag promulgerades i Sverige 1905 och de påföljande åren i de båda övriga nordiska länderna.

På initiativ fortfarande från svensk sida sammanträdde 1909 här i Stockholm delegerade för de tre nordiska länderna för att uppgöra fullständigt program för fortsatt arbete på civilrättens område. Enligt detta program skulle följande ämnen, som ansågos vara av aktuell betydelse, bli föremål för gemensam lagstiftning, nämligen avslutande av avtal genom korrespondens samt genom platsagenter och handelsresande m. m.; kommissions- och spedititionsavtal; försäkringsavtal; skuldebrev och dylikt samt mortifikation; avtal och värdehandlingar, som förmedlas av lagerhusrörelse; försträckning; kontokurant, ränta, borgen; fordringspreskription; tidsbestämmelser och villkor vid avtal.

Vidare överenskomms att på familjerättens område ett samarbete skulle komma till stånd beträffande äkta makars förmögenhetsförhållanden, beträffande äktenskaps ingående och upplösning samt beträffande myndighetslagstiftningen.

På grundvalen av detta program har det gemensamma arbetet bedrivits och bedrivs fortfarande av kommitterade, utsedda från de tre nordiska länderna, och resultatet av detta kommittéarbete har blivit framläggande av lagförslag dels vid förra årets riksdag om kommission, handelsresande och handelsagenter, och dels, vid innevarande års riksdag, om äktenskaps ingående och upplösning samt om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område och om avbetalningsköp.

Av allt detta framgår ju, att det gemensamma skandinaviska lagstiftningsarbetet under senare år bedrivits med den största energi och jämväl med synnerligen gynnsamt resultat. Och ändock återstår enligt det år 1909 uppgjorda arbetsprogrammet ett rikt fält för fortsatt samarbete.

Under sådana förhållanden har lagutskottet ansett, att en hänvändelse till Kungl. Maj:t med en erinran om att fortsätta detta gemensamma lagstiftningsarbete icke vore av behovet påkallad, och detta desto mindre som det för närvarande icke är meningen att hos oss upptaga något nytt mera betydande arbetsfält på lagstiftningsens område.

Motionären har i sin motion erinrat om några fall, då man enligt hans mening skulle ha försummat att igångsätta ett gemensamt lagstiftningsarbete. Han har således framhållit, hur som år 1903, då riksdagen ifrågasatte en revision av aktiebolagslagen och begärde, att denna revision skulle ske i samförstånd

med de övriga nordiska länderna, någon åtgärd icke skulle ha vidtagits för att tillmötesgå denna riksdagens begäran. Jag vill med anledning av detta uttalande framhålla, att orsaken till att ett samarbete då icke kunde komma till stånd var, att man från norsk sida avböjde ett sådant samarbete.

Ang. tryggnade av det gemensamma skandinaviska lagstiftningsarbetet m. m.

(Forts.)

Motionären har vidare såväl i motionen som nu i sitt anförande framhållit, att man under det nu pågående lagstiftningsarbetet på processrättens område icke avhört något samarbete med de övriga nordiska länderna. Jag ber med anledning av detta hans påpekande få framhålla, att, enligt vad som vid ärendets behandling upplystes i lagutskottet, i Danmark och Norge redan föreligga fullständigt utarbetade förslag till nya processordningar, under det att hos oss revisionen av processlagstiftningen ännu befinner sig på ett förberedande stadium. Jag vill erinra om att det uppdrag, som lämnats processkommissionen, icke går ut på att utarbete ett lagförslag, utan allenast att företaga en förberedande utredning angående en rättegångsreform. Efter allt att döma torde det åtgå ännu många år, innan denna utredning blir färdig, och ännu längre tid, innan ett fullständigt lagförslag hinner utarbetas på grundvalen av denna utredning. Under sådana förhållanden kan man ju förstå, att ett samarbete icke kunnat komma till stånd, då, som jag nämnde, i de andra nordiska länderna lagförslagen redan ligga färdigskrivna.

Motionären har i sin motion vidare hemställt att i uppkommande lagstiftningsfrågor i allmänhet ett övervägande borde ske, huruvida de lämpligen borde bli föremål för gemensam lagstiftning, och han har utvecklat detta i motiveringen på följande sätt: »Det vore därför av vikt, att beredningen av alla slags lagärenden i de olika länderna ordnades så, att en överläggning vare sig genom personligt sammanträffande eller skriftligen alltid komme till stånd, huruvida ett i någotdera landet uppkommet lagstiftningsproblem borde gemensamt beredas.»

Enligt motionärens mening skulle således, så snart en lagstiftningsfråga väckes hos oss, hur obetydlig den än är och av vad innehåll den vara må, en hänvändelse göras till de övriga nordiska länderna och ett meningsutbyte komma till stånd, huruvida ett gemensamt lagstiftningsarbete skall äga rum beträffande denna lagfråga. Det är väl ändå att driva denna sak alldeles för långt. Hur önskvärt man än må finna ett gemensamt lagstiftningsarbete, får man väl ändå icke förbise, att ett för långt drivet samarbete också har sina vådor. Det kan sålunda varken vara önskvärt eller lämpligt, att ett dylikt samarbete utsträcker till sådana rättsområden, där vi utvecklat oss fullt självständigt och där motsvarighet saknas i dansk och norsk rätt. Skall en likformighet på lagstiftningsområdet bli till varaktigt och verkligt gagn, så bör en sådan likformighet betingas av likartade rätts- och samhällsförhållanden. Gäller detta i allmänhet, så gäller det väl icke minst om det lagstift-

Ang. tryggningsområde, som motionären särskilt pekat på, nämligen det sociala. På det området bör väl lagstiftningen främst taga hänsyn till de sociala förhållandena sådana de utvecklats i vårt eget land. De sociala förhållandena i våra grannländer kunna för oss icke ha annat än sekundär betydelse.

(Forts.)

Då, som jag förut redan antytt, av det år 1909 uppgjorda arbetsprogrammet ännu återstår ett flertal lagfrågor, vilkas behandling torde giva de utsedda kommittéerade full sysselsättning under flera år framåt i tiden, och då i övrigt för närvarande icke något aktuellt lagstiftningsspörsmål föreligger, som kan motivera en skrivelse i motionens syfte, kan jag för min del icke finna annat, än att lagutskottet haft fullgoda skäl för sin hemställan, att denna motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; och till denna hemställan ber jag, herr talman, att få yrka bifall.

Herr Lindhagen: Vad den siste ärade talaren i första delen av sitt anförande framlagt, vill jag icke bemöta på annat sätt än genom att hänvisa till vad jag i mitt första anförande yttrade, som icke blivit i någon mån upptaget eller bemött av den siste talaren. Men däremot har saken nu kommit i ett mycket allvarigare läge, ty den siste talaren har vid slutet av sitt anförande till skillnad från utskottet framhållit, att det beslut, som andra kammaren två gånger förut fattat, går för långt; vi skola taga avstånd från det samma; det går nämligen icke an, att man inlåter sig på en så vidlyftig skandinavisk lagstiftning. Jag hade verkligen tänkt låta saken passera, men nu måste jag begära votering, när den på det sättet föreligger. Jag kan ju icke med jämnmod se, att man skall falla tillbaka på den ståndpunkten och taga avstånd från ett samarbete, som hittills varit till så stort gagn.

Senare delen av klämman i min motion lyder så: »samt vidare tillse att ett dylikt gemensamt lagstiftningsarbete kommer till stånd på de områden, där en sådan gemensamhet finnes ändamålsenlig, och att för ändamålet i uppkommande lagstiftningsfrågor i allmänhet ett övervägande äger rum, huruvida de lämpligen böra bliva föremål för gemensam lagstiftning».

Nu vantolkade den siste talaren andra kammarens och de föregående utskottens beslut därhän, att de skulle vilja upptaga alla möjliga olämpliga frågor till gemensam överläggning. Han utbreddes sig ganska vidlyftigt om, hur oriktigt det skulle vara att taga upp frågor, där det var olika social åskådning o. s. v. Men det står dock uttryckligen i klämman: »där en sådan gemensamhet finnes ändamålsenlig». Jag förstår därför icke vad den siste talaren menade med detta.

Vidare framhöll han, att då skulle varenda liten småsak upptagas och bli föremål för gemensam överläggning. Ja, det har nog andra kammaren förut med god vilja förstätt, att det icke är meningen, att det skall bli en sådan tillämpning. Det är ju vederbörande departementschef, som skall taga denna sak under ompröv-

ning, och kommer här upp ett förslag att ändra en liten lagparagraf i någon svensk författning, så tar han icke upp det till gemensam överläggning, ty utan närmare övervägande förstår han, att så icke lämpligen bör ske. Meningen är, att han skall ha uppmärksamheten riktad på att sådana ämnen, som möjligen böra bli föremål för gemensam lagstiftning, begrundas ur den synpunkten.

Nu synes det som sagt, gälla en strid för själva saken, om det skall bli en reaktion mot föregående strävanden eller icke, och därför ber jag nu att alldeles särskilt få yrka bifall till reservationen.

Herr Holmdahl: Herr talman! Jag måste ytterligare något taga kammarens tid i anspråk med anledning av herr Lindhagens påstående, att jag skulle ha vantolkat det yrkande, som är gjort i motionen. Jag kan för min del icke erkänna, att jag gjort mig skyldig till något sådant. I slutet av motionens kläm heter det: »och att för ändamålet i uppkommande lagstiftningsfrågor i allmänhet ett övervägande äger rum, huruvida de lämpligen böra bliva föremål för gemensam lagstiftning.» Detta förklarar motionären i motiveringen på följande sätt: »Det vore därföre av vikt, att beredningen av alla slags lagärenden i de olika länderna ordnades så, att en överläggning vare sig genom personligt sammanträffande eller skriftligen alltid komme till stånd, huruvida ett i någotdera landet uppkommet lagstiftningsfrågor borde gemensamt beredas.» Jag har med anledning av detta hans uttalande sagt, att då måste det vara motionärens mening, att så snart en lagstiftningsfråga väckes hos oss, hur obetydlig den än är och av vilket innehåll den än må vara, så skulle en överläggning om samarbete mellan de olika länderna komma till stånd. Det är detta, som jag för min del funnit alldeles orimligt, men jag kan för min del omöjligen få fram någon annan mening i motionärens uttalande, vare sig i klämman eller i motiveringen. än jag i mitt förra anförande framhållit.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därpå och bifall i stället till den vid utlåtandet fögade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. tryggnaden av det gemensamma skandinaviska lagstiftningsarbetet m. m.

Vinner Nej, har kammaren med avslag å utskottets berörda hemställan bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 100 ja mot 87 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

(Forts.)

§ 11.

I fråga om överföring av flyttningsbetyg.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avhjälpande av vissa olägenheter, vilka äro förenade med nu föreskriven skyldighet för den som flyttar från en församling till en annan, att själv ombesörja överförandet av flyttningsbetyg; och yttrade därvid

Herr Lundgren: Herr talman, mina herrar! Jag har icke något annat yrkande att göra än det utskottet gjort, till vilket jag anhåller om bifall, men då denna fråga nu kommit på tal, skall jag be att få framställa ett önskemål, som står i mycket nära samband med den här saken.

Det är ju så att min motion avser att förekomma slarv och oegentligheter vid överförande av flyttningsbetyg från den ena församlingen till den andra. Denna åtgärd skulle, synes det mig, lämpligen böra kompletteras med strängare straffbestämmelser för uraktlåtenhet att ställa sig lag och förordning angående anmälningar om inflyttning m. m. till efterrättelse. De bestämmelser, som nu finnas äro långt ifrån effektiva.

Jag skall därför be att till den kraft och verkan det hava kan få uttala ett önskemål, att vid den revision av de här förordningarna, som antagligen kommer att bli en följd av en riksdagsskrivelse vederbörande måtte ha sin uppmärksamhet fäst på nödvändigheten av strängare straffbestämmelser för uraktlåtenhet beträffande skyldigheten att anmäla flyttningar från en församling till en annan. Vidare skulle jag vilja hemställa, om icke vidtagande av åtgärder mot försumliga personer kunde överlämnas åt mantalsskrivningsförfärdarne, så att prästerskapet sluppe ha vidare befattning med dessa saker, vilka givetvis måste vara mycket motbjudande för prästerskapet att handha.

Jag ber få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Vid föredragning härpå av andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 7, dels i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t om revision av förordningen angående antagande av släktnamn, dels i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t såväl angående inskränkning av antalet personliga förnamn i offentliga handlingar som angående utfärdande av bestämmelser rörande tillnamn, som icke äro

släktnamn, biföll kammaren vad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 13.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan upptaget andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av första kammarens beslut i fråga om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för ordnande och framtida förvaring av kommunala arkivalier. *Ang. ordnande och förvaring av kommunala arkivalier.*

Med anledning av en inom andra kammaren av herrar *Molin* i Dombäcksmark och *Öberg* väckt, till kammarens första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 155, hade kammaren för sin del beslutit att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t företaga utredning angående utfärdande av sådana bestämmelser, att kommunala arkivalier bleve på ett betryggande sätt ordnade och förvarade, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, som av utredningen kunde föranledas.

Sedan detta beslut delgivits första kammaren, hade sistnämnda kammare på hemställen av sitt första tillfälliga utskott för sin del beslutit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle, det Kungl. Maj:t täcktes på lämpligt sätt fästa vederbörande kommuners uppmärksamhet på angelägenheten av att kommunala arkivalier bleve på ett betryggande sätt ordnade och förvarade.

Härefter hade ärendet återlämnats till andra kammaren, som ånyo hänvisat detsamma till sitt första tillfälliga utskott.

Uti förevarande utlåtande hemställde nu utskottet, att andra kammaren icke måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Andersson* i Skrädene och *Lingström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att andra kammaren måtte biträda första kammarens i ärendet fattade beslut.

Sedan utskottets hemställen föredragits, lämnade herr talman på begäran ordet till

Herr *Lingström*, som yttrade: Herr talman! Som synes av betänkandet, är reservation avgiven av herr *Andersson* i Skrädene och mig, och vill jag därför med några ord angiva våra synpunkter i frågan, sådan den nu föreligger.

Det kan ju icke förnekas, att utgifterna för vårdandet av här ifrågavarande arkivalier skulle kunna bliva ganska betungan-

Ang. ordnande
och förvaring
av kommunala
arkivalier.
(Forts.)

de för små kommuner med ringa fyrktal. Bara den risken, att vederbörande myndigheter skulle kunna ålägga kommunerna viss byggnadsskyldighet i detta avseende, jämte andra kostnader för vården av arkivalierna kan ju kännas obehaglig nog för dessa små kommuner.

Då frivillighetens väg alltid är den behagligaste, och det är av synnerligen stor vikt, att de gamla arkivalierna ävensom nyare handlingar, som ha annat värde, fortast möjligt, där det icke redan iakttagits, på bättre sätt förvaras, ha vi icke kunnat finna annat, än att utskottet nu borde ha tillstyrkt första kammarens beslut, för att åtminstone något fortast möjligt måtte göras. Vi hysa nämligen den uppfattningen, att, om man ej kan få vad man helst önskar, man dock bör nöja sig med något mindre, som bjudes, för att något må bli gjort, hellre än att genom ett avslag hänskjuta frågan till en obestämd framtid.

Angående kostnaderna säger utskottet: »Gent emot anförda motivering för den hemställan, som gjorts av första kammarens utskott, må erinras, att det ingalunda varit meningen, att den arkivalievård, varom det är fråga, skulle medföra dryga utgifter.» Däremot vilja vi anmärka, att det ej torde bero på att utskottet icke tänkt sig, att denna vård nödvändigtvis skulle behöva medföra dryga utgifter, utan det bleve väl vederbörande kontrollerande myndigheter som i varje fall komme att bestämma rörande den saken vad som bör göras, och därav komme utgifterna att bero.

Men skulle verkligen saken kunna ordnas så lätt, som utskottet därefter framhåller, därigenom att en del gamla kyrkoarkivalier överförts till landsarkiven, varigenom plats för de arkivalier, som här avses, skulle kunna beredas i kyrkoarkiven — ja, kanske kyrkornas sakristior skulle kunna duga — så tro vi visst icke, att något motstånd skulle uppstå i allmänhet, därest genom ett kungligt cirkulär hemställan gjordes till vederbörande kyrko- eller kommunalstämmor i ärendet. Vi kunna nämligen icke förstå annat än att, när första kammaren i sin kläm säger så här: »det Kungl. Maj:t täcktes på lämpligt sätt fästa vederbörande kommuners uppmärksamhet på angelägenheten av att kommunala arkivalier bliva på ett betryggande sätt ordnade och förvarade», meningen tydligen är att ärendet skall föra å kommunalstämma och att icke blott ett cirkulär skall uppläsas från predikstolen, ty då vore enligt vår mening icke mycket vunnet. Utskottet är emellertid av annan mening angående denna cirkulärskrivelse och anser, att en sådan åtgärd icke skulle leda till åsyftat resultat. Som bevis därför anföres följande: »Då vi redan äga en arkivstadga, enligt vilken arkiv bör omsorgsfullt vårdas av den, under vilkens närmaste tillsyn det är ställt, men icke ens denna blivit efterlevd, torde verkan av cirkulärskrivelser bliva ännu mindre.» Detta utgör enligt vår mening icke något bevis, alldenstund arkivstadgan, enligt vad vi kunnat finna, icke torde äga tillämpning å kommunala arkiv i allmänhet men väl å kyrko-

arkiv. De här nyss anförda orden ur utlåtandet angående arkivstadgan torde väl kanske i stället blott få tjäna som exempel på, hurusom lagar och författningar icke alltid efterlevas, försåvitt missförhållanden i de delar, där den åberopade arkivstadgan är tillämplig fortfarande existera. Då utskottet vidare anser, att en tillfredsställande lösning av frågan icke kan uppnås utan ändring i arkivstadgan och kommunallagarna, vilja vi, vad de sistnämnda beträffar, erinra att redan nu i gällande kommunallagar ordförandena i såväl kommunalstämma som kommunalnämnd åläggas vissa skyldigheter rörande värden av kommunala handlingar. Då det således icke kan förnekas, att försummelser i förevarande fall verkligen existera, så torde detta möjligen i vissa fall bero på obekantskap med gällande förordningar eller att uppmärksamheten ej blivit hos vederbörande tillräckligt fäst på ifrågavarande förhållande. Vi måste därför erkänna, att hellre än att nya lagar stiftades med ty åtföljande ansvarsbestämmelser en hemstälkan till vederbörande kommuner i enlighet med första kammarens beslut, först borde försökas.

*Ang. ordnande
och förvaring
av kommunala
arkivalier.*

(Forts.)

Slutligen säger utskottet, att »ett bifall till första kammarens beslut i ärendet säkerligen skulle fördröja vidtagandet av av dessa åtgärder.» Ja, det kan nog hända, men därom äro likvisst meningarna delade. En utredning enligt förslaget på detta område, som torde omfatta c:a 2,500 kommuner i vårt land, tar ju alltid en viss tid i anspråk. Osäkert är ock, i händelse andra kammaren nu icke skulle biträda första kammarens beslut i frågan, om det icke kan komma att dröja ganska länge, innan ens en dylik skrivelse om utredning kan av riksdagen bli beslutad, ty första kammarens motivering för dess förslag är enligt vår mening nog så bärande, att det antagligen icke så lätt kommer att av första kammaren uppgivas. Vi anse således att om kammaren nu bifaller utskottets förslag om avslag, det i varje fall kommer att dröja ganska länge, innan alls någon åtgärd från riksdagens sida skulle komma att vidtagas. Genom att biträda första kammarens beslut i föreliggande fråga skulle enligt vår mening en god del av den där utredningen — om den därefter vidare ens skulle visa sig behöfelig — vara undan-gjord, i det man vet, huru kommunerna, sedan de blivit uppmärksamgjorda på förhållandet, ställa sig till frågan. Det är sålunda ingalunda otänkbart, att många kommuner på den vägen skulle kunna förmås att sätta sig in i frågan och söka få den löst efter lämplighetsförhållanden på bästa möjliga sätt utan alltför stora kostnader.

På grund av det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Vidare anförde

Herr Helger: Herr talman! Jag skall naturligtvis icke ingå i något detaljerat bemötande av vad herr Lingström yttrade

Ang. ordnande
och förvaring
av kommunala
arkivalier.

(Forts.)

i sitt långa anförande, utan jag skall endast nöja mig med att erinra om, att andra kammaren med överväldigande majoritet eller 154 röster mot 56 uttalat sig för den meningen, att lagbestämmelser angående förvaring av kommunala arkivalier äro behöfliga. Nu har första kammaren ansett, att så icke är fallet, utan att man skulle nöja sig med att anhålla hos Kungl. Maj:t, det Kungl. Maj:t ville skriva till kommunerna att bättre vårda sina arkivalier. Vi få komma ihåg, att det här gäller kommuner, där vården av arkivalierna icke varit så god, och där man icke heller insett nödvändigheten härav, och då är det tämligen säkert, att i de flesta fall sådana cirkulärskrivelser skulle läggas till andra ovärdade arkivalier, vare sig det blir i en spånkorg på en vind eller på annat ställe, där man brukar placera dem, och då vore just ingenting vunnet med detta. Det är bestämda föreskrifter, som äro erforderliga för hur man skall vårda arkivalierna, och då jag anser denna ståndpunkt böra vidhållas av andra kammaren, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Molin i Dombäcksmark: I egenskap av motionär ber jag få tillkännagiva, att jag icke har någonting emot, att andra kammaren biträder utskottets förslag. Jag kan icke finna, att första kammarens beslut är ägnat att åstadkomma bättre förhållanden beträffande arkivaliernas vårdande. Jag tror, att en cirkulärskrivelse skulle ha synnerligen liten effekt, den skulle i de flesta fall hamna i vederbörande kommuners papperskorgar.

På samma gång ber jag att få peka på den brist i riksdagens arbetssätt, som behandlingen av detta ärende blottar. Det är att märka, att bägge kamrarna fattat var för sig positiva beslut i anledning av motionen, men lika fullt kan något resultat icke bli följden av detta, därför att ärendet behandlats av tillfälliga utskott och dessa icke äro ense om formuleringen av sin hemställan. Ifall ärendet behandlats av ett ständigt utskott, är jag för min del övertygad om, att en sammanjämkning kunnat ske, och att man sålunda kunnat komma ifrån frågan på skapliga villkor. Det är ledsamt, att riksdagen trots alla de brister, som dagligen och stundligen yppa sig i arbetet, ändå icke vill taga itu med att reformera sig själv.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 14.

Ang. värme-
och ventila-
tionsanord-
ningar i sta-
tens byggnad-
er m. m.

Vidare förelåg till avgörande andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående behovet av särskild uppmärksamhet ått

luftens beskaffenhet i de arbetsrum, som inrymmas i för statens räkning uppförda byggnader.

Ang. värme- och ventilationsanordningar i statens byggnader m. m.
(Forts.)

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 140, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga, huruvida ej särskild uppmärksamhet borde och behövde ägnas däråt, att vid uppförande av byggnader av olika slag för statens räkning luften i arbetsrummen måtte bliva av tillfredsställande beskaffenhet, och att för ändamålet särskilt lämpliga värme- och ventilationsanordningar samt en kontrollerad städning efter rationella metoder komme till stånd.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade emellertid herrar *O. Nilsson* i Örebro, *Svensson* i Skönsberg, *Sjögren* och *Persson* i Västervik förklarar sig anse, att andra kammaren med anledning av förevarande motion för sin del borde besluta, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga, huruvida ej särskild uppmärksamhet borde och behövde ägnas däråt, att vid uppförande av byggnader av olika slag för statens räkning luften i arbetsrummen måtte bliva av tillfredsställande beskaffenhet och att för ändamålet särskilt lämpliga värme- och ventilationsanordningar komme till stånd.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan begärdes ordet av

Herr *O. Nilsson* i Örebro, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Som herrarna behagade finna, har undertecknad jämte 3 utskottsledamöter reserverat sig till förmån för motionen och hemställt, att kammaren i huvudsak måtte bifalla densamma. Jag skall därför be att med några ord få motivera denna vår ståndpunkt.

Det förhållandet att herr *Lindhagen* i sin motion jämväl inbegripit statens industriella anläggningar har med hänsyn till den erfarenhet jag har på detta område till följd av mer än 10-årig anställning vid ett av dessa industriella verk varit den väsentliga anledningen till att jag för min del icke kunnat förena mig med utskottsmajoriteten i yrkandet om avslag på föreliggande motion. För att i någon mån söka visa, att vederbörandes uppmärksamhet på luftens beskaffenhet i de arbetsrum, som inrymmas i för statens räkning uppförda byggnader, hittills icke alltid varit tillfinnandes, och att därför vid fortsatt uppförande av dessa byggnader av olika slag om möjligt större uppmärksamhet än som hittills varit fallet måtte ägnas denna stora och synnerligen viktiga angelägenhet, skall jag till en början lämna en liten beskrivning över en av dessa statens industriella anläggningar.

Ang. värme-
och ventila-
tionsanord-
ningar i sta-
tens byggn-
ader m. m.

(Forts.)

I en vittomfattande byggnad med omkring 10,000 kvadratmeters golvyta äro inredda särskilda arbetslokaler. En av dessa, snickareverkstaden — inom parentes där jag själv är anställd mellan riksdagarna — är på alla sidor omgiven av andra lokaler. Vid ena sidan är sålunda polerarverkstad, och den luft, som uppstår där, är synnerligen obehaglig på grund av den material, som användes, vid utförandet av arbetet. Vid andra sidan är målareverkstaden belägen, och luften där påminner om den luft, som möter en, då man kommer in i nymålade rum. Vid tredje sidan på omkring 25 meters avstånd äro fyra stycken smideshårdar belägna; röken därifrån är ofta synnerligen besvärande. På fjärde sidan slutligen äro vagnuppsättningshallarna belägna. Dagsljuset tillföres lokalen genom glaslanterniner i taket. Inga som helst anordningar finnas för tillförandet av frisk luft annat än genom öppnandet av fönstren i omnämnda lanterniner, vilka samtidigt få tjänstgöra som ventilationsanordning. Vid den kalla årstiden eller vid svårt väder äro dessa fönster i regel stängda. Att luftens beskaffenhet under sådana förhållanden i en dylik lokal icke är den bästa, torde utan vidare vara uppenbar. När därtill kommer, att de arbetsmaskiner, som där äro i verksamhet så gott som från morgon till kväll, sprida väldiga dammoln omkring sig, vilket damm blandar sig med den redan förut dåliga luften, så torde icke vara svårt att förstå, att arbetarnas hälsa sättes på hårda prov. Det bör också vara ursäktligt, om man drar i tvivelsmål, att vederbörlig hänsyn tagits till de sanitära kräven vid uppförandet av en dylik lokal. Nu är visserligen denna verkstad provisoriskt inredd, antagligen beroende därpå, att tillräckliga medel icke erhållits för att kunna göra den färdig och i ordentligt skick från början. Detta provisorium har emellertid varat under 7 å 8 år, och först i år har riksdagen beviljat medel till bl. a. inredning av en ny snickareverkstad.

Flera andra dylika exempel på hälsofarliga lokaler skulle kunna anföras. Så finnes t. ex. ett s. k. gjuteri, också provisoriskt inrett i annan lokal; där arbeta också kopparslagare i samma gjuteri; luften där är obeskrivlig. Detta provisorium har fortvarit sedan verkstaden uppfördes eller sedan 1902. Jag har mig bekant, att vederbörande arbetsledning hos järnvägsstyrelsen begärt anslag till uppförande av moderna verkstäder, men något sådant anslag har icke beviljats. Jag vill därav draga den slutsatsen, att det icke alltid är vederbörande arbetslednings skuld, att förhållandena äro sådana de äro.

Jag skall emellertid icke framdraga flera exempel från detta område, utan vill i stället något vidröra förhållandena på ett annat område inom statens verk, nämligen vid postverket. Vad då Stockholm beträffar, har från initierat håll bl. a. anförts följande: De flesta postlokaler i Stockholm äro gamla och föga ägnade att bereda tillräcklig tillgång till luft och ljus under arbetet. Så t. ex. finnas platser, där brevsorteringen under större delen av dygnet måste utföras vid arti-

ficiellt ljus; då denna syssla är synnerligen påkostande för ögonen och nerverna, borde den i stället förrättas i sådana lokaler, där tillräckligt dagsljus kunde beredas. Inom posthuset vid Vasagatan, som ju är tämligen nytt, användes en del källarelokaler för daglig expedition, och att luften därstädes är ganska förskämd och ohälsosam, är ju alldeles givet. De flesta arbetslokaler äro dessutom för trånga, och på grund av det tillämpade systemet att förbinda olika lokaler till ett stort sammanhängande helt omöjliggöres en genomgripande vädring från kl. 6 f. m. till 10 på aftonen och däröver. Det anmärkes också, att ordnandet och sorterandet av den oerhörda mängden tomsäckar vid Stockholms postkontor förrättas i källarelokaler, i stället för att det borde ske i vindslokaler eller helst i fria luften.

Även från andra håll har jag fått meddelanden om att de sanitära förhållandena i postverkets arbetslokaler icke äro sådana de borde vara. Ifråga om Malmö postkontor t. ex. — detta uppfördes dock så sent som, enligt vad jag tror, 1909 — äro en hel del anmärkningar att framställa. Å dess avgående avdelning råder sålunda särskilt under eftermiddags- och kvällstimmarna en kvävande hetta, detta i anledning av det trånga utrymmet och därför att en stor personalstyrka där måste sammanträngas. Inga ventilationsanordningar finnas, utan måste lufttillförseln ske genom öppnandet av fönster, som ofta omöjliggöres därigenom, att personalen, som arbetar i närheten av dessa fönster, utsättes för ett alltför hårt drag.

Å ankommande brexpeditionen i Malmö stå sorterarna med ryggarna vända mot en dörröppning, som är belägen endast 2 meter bakom dem. Rummet tjänar som genomgångsrum till den avgående avdelningen, och all förekommande brevpost måste således in- och utforslas genom denna dörr. Därtill kommer, att å båda avdelningarna tjänstgörande personal skall in och ut här. Dessa sorterare få alltså stå i ett ständigt drag, som ofta är så starkt, att avisor och dylikt fara omkring. I källarevåningar är inrymd en lokal för omsortering av den amerikanska korsbandsposten. De postsäckar, vari denna förvaras, sprida en illaluktande stank omkring sig, beroende på lagringen i fartygens lastrum. Innehållet i dessa säckar utgöres till största delen av tidningar, vilka under den långa transporten delvis söndersmulats, och uppkomma härigenom stora mängder damm. Lokalen är alldeles för trång för sitt ändamål, och att arbetet i denna lokal är att betrakta som hälsofarligt, är tämligen säkert. Vederbörande ha också lämnat ifrågavarande personal rätt att gå ut och hämta frisk luft en gång i timmen.

Ifråga om Örebro postkontor, som ju är alldeles nytt, är också en del anmärkningar att göra mot de sanitära förhållandena i vissa arbetsrum. Samma förhållande tyckes råda i Östersund. Om man skulle ingående redogöra för dessa saker, skulle därtill emellertid krävas synnerligen lång tid, och jag tror ej, att kam-

Ang. värme- och ventilationsanordningar i statens byggnader m. m.

(Forts.)

Ang. värme-
och ventila-
tionsanord-
ningar i sta-
tens byggnad-
er m. m.
(Forts.)

maren vore benägen att vara med härom, varför jag skall fatta mig synnerligen kort.

Jag har emellertid med det nu anförda velat säga, att i vad det gäller dessa arbetslokaler, där massor av människor ha sin arbetsanställning, ha luft- och ventilationsförhållandena hittills icke blivit behörigen uppmärksammade av vederbörande. Det är också ur denna synpunkt, som man kan anse, att föreliggande motion är synnerligen berättigad, då den ju avser att råda bot på detta onda, så att vederbörande i fortsättningen om möjligt måtte ägna större uppmärksamhet åt detta spörsmål. Nu säger visserligen utskottet, att »enligt lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912 finnas vissa föreskrifter, tillämpliga även för statens fabrikslokaler, rörande iakttagandet av lämpliga anordningar för luftväxlingen m. m., och att i yrkesinspektionen garanti förefinnes för att dylika anordningars vidtagande icke försummas». Ja, det är sant, men denna yrkesfarelag är dock tillkommen för att råda bot på det mest onda i detta avseende eller på de största missförhållanden, som äro rådande. Det finns väl på grund härav ingen anledning att yrka avslag på denna motion.

Vad slutligen rör postverket från en annan synpunkt, så skall jag be att i detta sammanhang få anföras ett yttrande, som avgivits av svenska postmannaförbundet. Häri säges följande: »Vi kunna icke underlåta att beröra den synnerligen stora fara för personalens hälsa postsäckarna medföra. På grund av att säckarna och påsarna innehållande post förflyttas från den ena orten till den andra över så gott som hela landet, utsatta för all möjlig förorening, släpade å dammiga golv och instuvade i smutsiga postkupéer eller utsatta för nederbörd och orenlighet å järnvägsstationer och å öppna åkdon, kunna de givetvis medföra icke allenast damm i vanlig mening utan de mest farliga smittofrön. Man behöver endast en gång ha sett en större postkupé invändigt efter slutad resa eller ett postkontor, när brevsäckar tömmas, för att få ett begrepp om, huru hälsovadlig innertjänsten i postväsendet är. Det har också med bekymmer iakttagits av personalen, hurusom sjukdomsfallen i tuberkulos äro ganska talrika bland dessa tjänstemän.» Det är då alldeles uppenbart, att det är ett synnerligen stort och viktigt samhällsintresse, att de lokaler, där dylikt hälsofarligt arbete utföres, äro så sanitära och luftiga och bra som möjligt.

Jag skall nu icke uppehålla tiden längre utan anhåller, herr talman, att på grund av vad jag anført få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Härpå anförde

Herr Kant: Om man läser herr Lindhagens förevarande motion, så skall man finna, att han i motiveringen så gott som uteslutande talar om luften och anordningarna här i riksdagshuset. Det är då helt naturligt, att utskottet har fått den upp-

fattningen, att herr Lindhagen med denna sin motion har avsett att få till stånd bättre värme- och ventilationsanordningar i hus, jämförliga med riksdagshuset, med andra ord hus, avsedda för ämbetslokaler. Under diskussionen i denna fråga inom utskottet var utskottsmajoriteten ganska snart på det klara med, att i sådana byggnader de bästa tänkbara anordningar, som överhuvud taget finnas, på detta område vidtagas. Det är givet, att när staten skall uppföra nybyggnader, så är det vederbörande konstruktörers och byggares stora intresse att på detta område tillämpa de modernaste principer, som finnas och de bästa uppfinningar, som stå till buds. I denna sin uppfattning styrktes utskottet också av det utlåtande, som utskottet inhämtat från överintendentensämbetet, vilken myndighet på ett ställe här yttrar, att det »torde kunna påstås, att sådan uppmärksamhet under de senare åren varit och fortfarande är riktad på denna fråga». Och längre fram säger överintendentensämbetet: »Under de senare årtiondena hava de statens myndigheter, som haft uppförandet av olika byggnader om hand, i regel vänt sig till sakkunniga konstruktörer, vilka uppgjort förslag till ventilationsanordningar, som sedan underställts myndigheternas prövning. Resultatet av detta tillvägagående torde få anses vara i det hela så gott, att vårt land i detta avseende icke står efter något annat.» Ja, mina herrar, när förhållandet är sådant, så har utskottsmajoriteten ansett, att skäl icke föreligga att skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning om denna sak.

Nu har den föregående ärade talaren fäst uppmärksamheten på luft-, ventilations- och värmeledningsanordningarna i verkstäder och industriella anläggningar, som tillhöra staten. Jag betvivlar ingalunda, att förhållandena kunde vara sådana, som han i sitt anförande framhöll, men han har dock själv betonat, att de verkstäder, han speciellt åsyftade, nämligen verkstäderna i Örebro, endast äro provisoriska, och han erinrade själv om att riksdagen i år beviljat anslag till ombyggnad av dessa verkstäder. Jag tror för min del, attt även på detta område, d. v. s. när staten uppför nybyggnader för verkstäder och industriella anläggningar, all möjlig hänsyn toges till att få så goda ventilations- och värmeanordningar som möjligt. Vad dessa byggnader beträffar, har utskottet också erinrat därom, att man har en garanti för att tillfredsställande anordningar på detta område vidtagas i lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912, som meddelar särskilda föreskrifter om ventilations- och luftväxlingsförhållandena. Nu förmenade visserligen den föregående ärade talaren, att denna lag icke skulle innebära någon egentlig garanti härvidlag, enär yrkesinspektionen icke skulle ha att kontrollera dessa anordningar vid *uppförandet* av byggnaderna. Men då likaväl de byggnader, som tillhöra staten, som de, som tillhöra enskilda, äro underkastade yrkesinspektionens kontroll, så är det givet, att staten likaväl som de enskilda även vid byggnadernas uppförande måste vinnlägga sig om att få ventilationsan-

Ang. värme- och ventilationsanordningar i statens byggnader m. m.

(Forts.)

Ang. värme-
och ventila-
tionsanord-
ningar i sta-
tens byggnader m. m.
(Forts.)

ordningarna så goda som möjligt, för att dessa icke sedan skola bli föremål för yrkesinspektörernas anmärkning.

Ja, herr talman, då jag tror, att det på detta område är ganska väl beställt och att alltså skäl icke föreligger att skriva till Kungl. Maj:t och begära utredning i denna sak, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Den siste talaren kom i denna fråga liksom i en föregående till den uppfattningen, att när de närmaste auktoriteterna förklarar, att det är bra som det är, så bör man slå sig till ro och icke tänka på att söka komma fram till något bättre i detta eller i andra avseenden. Jag medger också gärna, att det är svårt att komma någon vart gent emot de närmaste auktoriteterna.

Nu förhåller det sig emellertid så, att motionären har tagit riksdagshuset såsom ett exempel, men han har icke huvudsakligen sysselsatt sig med riksdagshuset såsom ensamt föremål för det yrkande, vari motionen utmynnar. Motionen börjar med en allmän erinran om folkhälsans betydelse, och det framhålles, att när man icke kan taga upp denna fråga i hela dess vidd, så får man åtminstone föra fram små detaljer däraf, och en sådan detalj är att luftväxlingen och dammanordningarna i de hus, som byggas, bli av så god beskaffenhet som möjligt. Därvid har motionären närmast tagit sikte på statens byggnader, därför att de dock äro någonting, över vilka vi kunna vara herrar, vilket däremot icke i lika hög grad är fallet beträffande enskilda tillhöriga byggnader. Från dessa utgångspunkter framhålles sedan, att man har att undersöka, hur det kan vara ställt i detta avseende beträffande statens ämbetsverk, allmänna inrättningar och samlingslokaler samt industriella anläggningar. Här-efter påpekas i motionen, att det är två olika spørsmål, det här gäller. Det ena är frågan om själva uppvärmnings- och ventilationsanordningarna, det andra rör städnings- och rengöringsförhållandena och framför allt avlägsnandet av dammet. Efter dessa erinringar om luftförhållandena i statens byggnader i allmänhet, heter det visserligen, att det kan vara lämpligt att taga nya riksdagshuset såsom ett exempel, och detta exempel ligger ju nära till hands att i första hand åberopa i riksdagen och är ju också bra ur den synpunkten, att vi av egen erfarenhet någorlunda känna till, hur det förhåller sig med luften i riksdagshuset.

Nu börjar dock utskottet med att kritisera motionen, därför att den uteslutande skulle hava sysselsatt sig med riksdagshuset, och utskottet säger, att man på grund härav kunde ha väntat, att motionen skulle ha utmynnat i en framställning om åtgärders vidtagande för undanröjande av de berörda bristfälligheterna beträffande riksdagshusets inredning. Jag har redan framhållit, att utskottet i detta avseende icke har riktigt återgivit motionen, ty det förhåller sig faktiskt så, att riksdagshuset där nämnes endast såsom ett exempel. Då utskottet förklarar, att det hade förväntat en annan kläm, så vill jag också säga, att utskottet nog mycket väl vet — och det har också framhållits i motionen — att klämman ursprungligen inne-

hållit dels ett yrkande om statens byggnader i allmänhet och dels ett yrkande beträffande speciellt riksdagshuset. Men då en sådan motion förra året väcktes, befanns det, att dessa båda saker, som ju sakligt höra ihop, på grund av de invecklade formerna för riksdagsarbetet icke fingo höra ihop, utan den ena delen remitterades till bankoutskottet och den andra till tillfälligt utskott. Utskottet har alltså icke alls behöft förundra sig över att icke detta tillfälliga utskott, till vilket denna motion nu hänvisats, fått återse en kläm om riksdagshuset, då ju utskottet vet, hur därmed förhåller sig. Vi skola icke förundra oss över onödiga saker utan inlåta oss på själva huvudsaken.

Ang. värme- och ventilationsanordningar i statens byggnader m. m.
(Forts.)

Om jag nu att börja med tager den första avdelningen eller frågan om ventilations- och uppvärmningssystemen, får jag medge, att jag därvidlag icke haft någon erfarenhet annat än från riksdagshuset och ämbetsverken, och därför har jag, när jag i motionen framlagt mina erfarenheter, mest kommit att sysselsätta mig med dessa lokaler. Men jag har också tillagt, att även de industriella anläggningarna måste undersökas. Därifrån har jag visserligen ingen personlig erfarenhet, men man kan ju ganska lätt förstå, att där fortfarande är ofantligt mycket att göra, vilket ju också är ett allmänt bekant förhållande.

Vad angår riksdagshuset, ha vi ju den erfarenheten, att här är mycket dålig luft. Ja, många ha ju särskilt robust hälsa, men även de influeras nog av denna luft. Ett stort antal ledamöter pläga årligen beklaga sig, och personer, som en tid besökt riksdagsförhandlingarna på läktaren, ha måst väsentligen upphöra därmed, därför att de ej stå stå ut med luften på läktaren. Jag kan inte annat än beklaga tidningsreferenterna, som måste sitta från morgon till kväll i en sådan atmosfär. Därför är det synnerligen befogat, att man försöker fråga sig, om det ej kan bli någon ändring.

Ja, då har ju utskottet vänt sig till de auktoriteter, som skött byggandet, och de äro naturligtvis, som man kunnat vänta, de, som ha det minsta verkligt levande intresset för denna sak. Men i alla fall har den, som konstruerat värmeledningarna här, såsom också påpekats i motionen, då jag ur sunda fönuftets synpunkt sökte kritisera de underliga anordningarna med rör, som gå genom alla murar och föra fram luften på omvägar under våra pulpeter och på annat sätt, att detta ej kan vara riktigt, utan att luften borde tagas direkt från fria luften, då har denne sakkunnige, som gjort konstruktionen, sagt, att »måhända har herr Lindhagen rätt». Och överintendentsämbetet säger, att en ordentlig och riktig uppfinning för dessa ändamål är ännu ej gjord. Vid sådant förhållande kan man visserligen komma till det resultatet, att, då ej vederbörande kunna anvisa något bättre men medgiva, att det är dåligt, ingenting kan åtgöras. Men det är att gå för långt att säga, som den siste talaren, att allt är bra, som det är, ty så väl är det ej, när själva de närmaste myndigheterna givit ett annat utlåtande i denna sak.

Nu framhåller emellertid överintendentsämbetet, att det är åtskilliga saker, som man möjligen skulle kunna göra, men vid detta har utskottet ej fäst något avseende. Det hade i alla fall varit lämp-

Ang. värme-
och ventila-
tionsanord-
ningar i sta-
tens byggnader m. m.

(Forts.)

ligt, att utskottet tagit fasta även på den delen av överintendentens-
ämbetets yttrande. Vad som särskilt gjort intryck på utskottet är,
att överintendentensämbetet sagt, att statens myndigheter, som haft
uppförandet av olika byggnader om hand, i regel vänt sig till sakkunniga konstruktörer, vilka uppgjort förslag till ventilationsanordningar. Det är dock dessa konstruktörer, som själva medgiva, att den rätta uppfinningen ej är gjord, och att motionären antagligen har rätt i sin kritik. Då har motionären menat, att man även skulle vända sig till andra, som kunna ha någon annan erfarenhet, men det har utskottet ej gjort.

Så framhålles i utlåtandet vidare, att resultatet av detta tillvägagående torde få anses vara i det hela så gott, att vårt land i detta avseende icke står efter något annat. Ja, det bevisar intet. Jag föreställer mig livligt, att det i andra länder är lika dåligt, ty, när de sakkunniga säga, att man här ej funnit den riktiga anordningen, är det klart, att man ej heller gjort det i utlandet. Med andra ord, detta uttalande, som utskottet betraktar såsom ett påstående, att allt är bra, som det är, betyder endast, att det är lika dåligt här som i utlandet men ej sämre. Men därav får man ej draga den slutsats, som den siste ärade talaren drog. Jag skall som exempel taga det tyska riksdagshuset. Där ha införts samma ventilations- och uppvärmningsanordningar som här, och den professor, som konstruerat det tyska riksdagshuset, var även tillkallad här och är den, som egentligen är pappa för dessa anordningar. I det tyska riksdagshuset har man efteråt nödgats genomföra en genomgående ozonifiering av hela riksdagshuset. Det har också motionären ifrågasatt, att man skulle göra här, men de svenska sakkunniga säga, att experiment, som man gjort, icke ha givit anledning till att fortsätta desamma. Därvidlag har man stannat vid olika resultat i Tyskland och Sverige. Nu hoppas överintendentensämbetet i alla fall, att det är att vänta, att frågan skall lösas på allt fullkomligare sätt.

Nu är det emellertid så, att i vissa folkskolehus i Stockholm har man också låtit inrätta anordningar av samma slag som här, vilket gjorde, att barn och lärare efter någon tids vistande i lokalerna ofta blevo alldeles uttröttade. Då hittade man på ett nytt system, varigenom man införde den friska luften direkt från naturen men lät den passera över ett värmeelement. Om de nya hus, som uppförts så, och de tillbyggnader, där man använt dessa apparater, om dem säga vederbörande lärare, med vilka jag talat, att allt har blivit som en omvänd hand. Jag undrar, vad som kan ligga under detta. Kan ej även staten undersöka dessa metoder, som här äro praktiserade?

Detta gäller nu om statens ämbetsverk i allmänhet. Och det är en erfarenhet, som man allmänt har, att arbetet i ämbetslokalernas luft är särdeles deprimerande, och därför har jag också vid framläggande av denna motion både nu och förut fått mottaga framställningar från personer, vilka framhållit, att det varit ett ord i sinom tid, som man verkligen borde fästa avseende vid och göra något åt.

När det nu förhåller sig så med ämbetslokalerna, så kan man tänka sig, hur dåligt det skall vara i samlingslokaler, fabriker och

andra industriella anläggningar, som motionären inryckt i sin framställning. Nu har utskottet sagt, att, då motionären icke framlagt något material i fråga om de industriella inrättningarna, så kan utskottet ej upptaga saken i denna del. Jag medgiver, att det är en brist, men det beror på, att jag ej haft personlig erfarenhet i saken. Jag föreställer mig livligt, att saken kräver undersökning, och utskottet hade kanske haft tillfälle, om det velat, att närmare ingå på saken och skaffa utlåtanden därom lika väl som i fråga om ämbetslokalerna. Och utskottet har haft en ledamot, som nyss utvecklat sina egna personliga erfarenheter i saken.

Ang. värme- och ventilationsanordningar i statens byggnader m. m.

(Forts.)

Den andra huvudavdelningen i motionen avser den försummade städningen och rengöringen och framför allt avlägsnandet av dammet. Det är en viktig fråga, att detta blir rationellt skött. Åt detta har motionären ägnat en särskild avdelning i sin motion. Utskottet tiger fullkomligt om denna sak, kanske av den anledningen, att utskottet gärna velat avstyrka förslaget men ej funnit något skäl därför i denna punkt. Detta har en mycket stor betydelse i fråga om användbarheten av statens verk och inrättningar, och man bör därför något intressera sig för detta. Jag har utförligt motiverat saken och kan ej besvära kammaren med att här upprepa motiveringen. Nu ha ej heller reservanterna rört vid städningsfrågan och dammfrågan, och får jag då resignera och inskränka mig till att yrka bifall till reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr O. Nilsson i Örebro m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes av herr O. Nilsson i Örebro, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej. har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr O. Nilsson i Örebro m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 114 ja mot 71 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 15.

Slutligen upptogs till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av herr Lindhagens mo- *Ang. åtgärder för jordfrågans lösning.*

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.

tion, nr 180, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för jordfrågans lösning.

(Forts.)

I motion inom andra kammaren, nr 180, hade herr Lindhagen hemställt, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga

1:o huruvida ej omsider arbetet för jordfrågans lösning borde enhetligt planläggas samt därigenom frågan mera än som skett målmedvetet föras fram såsom en bland de främsta på statsmakternas dagordning;

2:o vilka skyndsamma åtgärder särskilt kunde vidtagas för att förekomma mödolos och samhällsskadlig spekulation i jordvärdestegringar efter världskrigets avslutande.

Utskottet hemställde, att andra kammaren måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga nödiga åtgärder i syfte att åstadkomma större planmässighet, enhetlighet och skyndsamhet uti pågående utredningsarbeten rörande jordfrågan.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

dels av herrar *Bäckström*, *Andersson* i Resebo, *Lindmark*, *Kajser* och *Norman*;

dels ock av herr *Törnkvist*, som hemställt, att herr Lindhagens yrkande under punkt 1:o icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda; samt

att andra kammaren måtte för sin del anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga, vilka skyndsamma åtgärder särskilt kunde vidtagas för att förekomma mödolos och samhällsskadlig spekulation i jordvärdestegringar efter världskrigets avslutande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter yttrade

Herr *Bäckström*: Herr talman, mina herrar! Först måste jag beklaga, att motionen, genom ett missöde, icke såsom det angives i utskottets utlåtande finnes vidhäftad detsamma. För den skull har motionen utdelats här i dag under pågående plenum.

Det utskottsbetänkande, som nu föreligger måste förefalla kammarens ledamöter något egendomligt, då av tio utskottsledamöter endast fyra bilda utskottsmajoriteten och de sex äro reserveranter, bland dessa undertecknad. Men förklaringen är enkel nog. Vid ärendets slutbehandling blev det slutna omröstning med resultatet 5 mot 5, och tack vare den förseglade sedelns hjälp kom herr *Molin* i *Dombäcksmark* att tillsammans med motionärens fyra partikamrater diktera utskottets beslut. Men av dessa fyra hade en under ärendets handläggning haft en från partikamraterna rätt avvikande mening, vilket, då utskottsutlåtandet förelåg till justering, föranledde honom att avgiva en särskild reservation som går i rakt motsatt riktning mot det yrkande, som

framställt av den utskottsmajoritet, till vilken han slöt sig vid den slutna omröstningen. Därav kommer det sig, att endast fyra stå för bifall till punkt 1 av motionen med i utlåtandet avgiven motivering, under det sex stå som reservanter, alla för avslag på såväl punkt 1 som 2 av motionen, utom herr Törnkvist, som ensam hemställer om bifall till punkt 2 av motionen. Situationen är således rätt invecklad enligt föreliggande betänkande.

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

Men motionen är också inte en av de enklare. Den omfattar icke mindre än 64 trycksidor och behandlar, för att använda ett kort och populärt uttryck, som vi lärt oss begagna här, »förslaget om en ordnande hand och en ledande tanke på jordfrågans lösning.» Motionen är till sina grunddrag densamma som förevar vid 1912 års riksdag och vid 1914 års senare riksdag. Vid bägge tillfällena blev motionen i enlighet med utskottens yrkanden avslagen. Herr Molin i Dombäcksmark stod vid 1914 års senare riksdag som ensam reservant för bifall till motionen. Det är således att märka, att vederbörande utskottsledamöter av samtliga partier tidigare varit för avslag av motionen. Nu har han fått tre kamrater, som med honom hemställa »att andra kammaren måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga nödiga åtgärder i syfte att åstadkomma större planmässighet, enhetlighet och skyndsamhet uti pågående utredningsarbeten rörande jordfrågan», vilket yrkande innebär bifall till punkt 1 i motionen. Den andra punkten av motionärens yrkande säger sig däremot herr Molin jämte herrar Leksell, Andersson i Gävle och Vennerström icke kunna yrka bifall till. Herr Törnkvist står som ensam reservant för bifall till punkt 2 i motionen, under det han yrkar avslag på punkt 1.

För min egen del kan jag nu icke gå med på bifall till vare sig punkt 1 eller 2 utan hemställer, herr talman, att kammaren måtte med avslag å såväl utskottets utlåtande och yrkande beträffande punkt 1, som å herr Törnkvists yrkande i reservationen beträffande punkt 2 av herr Lindhagens motion besluta, att denna motion icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets slutyrkande synes mycket oskyldigt, som också en dess tillskyndare påpekade, då det var affattat. »Det är så att vem som helst som har något intresse för jordfrågan måste kunna säga ja och amen till detsamma», — sade han. Men kan man bifalla en motion utan att bifallsyrkandet står i något sammanhang till motionens grundtankar? Äro motionens 64 trycksidor bara luft och utskottsutlåtandets få rader allt? Knappast! En passus i utskottets utlåtande tyder ju till och med på, att man inte bör tänka så, även om man i bifallsyrkandet vill inlägga ett avståndstagande från en del av motionen. Utskottet säger sig nämligen tillstyrka bifall utan att ingå på de mångskiftande uttalanden, motionären gjort i sin motivering.

Beträffande punkt 2 av motionens slutyrkande anser jag mig

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

icke behöva annat än hänvisa till motionen och utskottsutlåtandet. Motionären grundar sin framställning i denna punkt på antagandet att världskriget skall orsaka stegring av jordvärdet även i de neutrala länderna, men några riktlinjer anger han icke till förekommande »av mödolos och samhällsskadlig spekulation i jordvärdestegringar efter världskrigets avslutande». Han endast anger ett par riktlinjer, den ena tagen ur en tysk tidskrift och den andra ur en svensk tidskrift av redaktör Johan Hansson. I den förra föreslås expropriation med skälig jordlösen och i den andra jordvärdereform, varigenom en del av jordvärdet överföres till staten. För övrigt är denna sak redan, såvitt jag kan förstå, delvis under utredning och jag anser således att endast med denna hänvisning kan denna sak avfärdas.

I fråga om punkt 1 skall jag däremot be att få anföra några rader ur ett utskottsutlåtande i samma sak vid 1914 års senare riksdag. Det heter där: »Utskottet, som ägnat förevarande motion en så ingående behandling det varit möjligt, har icke, trots villigt erkännande av de beaktansvärda tankar motionären däri framburit, kunnat komma till någon annan ståndpunkt än den riksdagens andra kammare och dess fjärde tillfälliga utskott intogo år 1912 till en motion i enahanda syfte.

Utskottet delar till fullo motionärens uppfattning om önskvärdheten av enhetliga ledande grundsatser vid handläggningen av den mängd spörsmål, som falla under benämningen jordfrågan, men på de skäl motionären förebragt har utskottet icke kunnat biträda yrkandet om en riksdagsskrivelse. Några bärande förslag eller riktlinjer för det omfattande jordproblemets utredning och realiserande, vilka såsom samlande kunnat läggas till grund för ett tillstyrkande av motionärens framställning, har utskottet med allt erkännande av åtskilliga allmänna sanningar uti motionen icke funnit, lika litet som något kan anses ha inträffat, sedan frågan senast var före i riksdagen, vilket vore ägnat att bjuda utskottet att nu intaga annan ståndpunkt än då skedde.

Då utskottet hyser den livliga förhoppningen att statsmakterna komma att ha blicken riktad på förefintliga missförhållanden beträffande även jordfrågan och att denna allt eftersom de många olika detaljfrågorna bli utredda, kommer att läggas under enhetliga huvudprinciper — motionären själv framhåller i talet om det alltmera vanliga tillkallandet av sakkunniga inom departementet, hurusom »detta förfaringssätt tydligen är en förelöpare till departementalreformen, enligt vilken hos departementschefen skall koncentreras möjlighet till enhetligare och kraftigare ledning enligt regeringens avsikter» — och då utskottet därtill icke finner sig kunna föreslå några direktiv för en under nuvarande förhållanden mera målmedveten planläggning av arbetena på den omfattande jordfrågan, vilka utan att försena detaljfrågornas lösning bättre skulle tillgodose sammanhanget i det hela, anser utskottet sig icke kunna tillstyrka sådan framställ-

ning från riksdagens sida till Kungl. Maj:t, som motionären hemställer om.»

*Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)*

Vad utskottet då under 1914 års senare riksdag uttalade anser jag ännu fullt giltigt. Utskottets nu föreliggande förslag innebär, att andra kammaren skulle vända sig till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t genom en kommitté av på jordfrågans olika områden sakkunniga skulle låta överarbeta redan företagna utredningar och bringa dem in under enhetliga principer samt låta komplettera ifrågavarande utredningsarbete beträffande förefintliga luckor och befordra planmässighet i fråga om lagstiftning på jordfrågans område utan att onödigt fördröja arbetet på detaljfrågornas lösning. Detta förslag synes mig lika utförbart som det ju är välment framställt. Nog är herr Molin i Dombacksmark, som egentligen gått i spetsen för detta förslag, känd som en mycket arbetsduglig man, och visserligen är han känd för sin rikedom på uppslag, sin frihet från tvång och sin ringaktning för genom praktiska arbetsresultat erkänd praxis, men en sådan arbetsbörda som skulle åvila denna kommitté tror jag att till och med han skall rygga tillbaka för. Ty vad inbegripes under jordfrågan enligt detta förslag? Motionären angav några områden i en promemoria, som han ingav till utskottet år 1912 vid ärendets behandling då. Jag vill ur denna räkna upp några grenar:

A. Samhällsdomäner.

1. Statens jordbruksdomäner.
2. Samhällelig tomtmark.
3. Skogsdomäner.
4. Vattenfallsdomäner.
5. Gruvdomäner.
6. Kronans jorrdonationer.

B. Speciella naturrikedomar i enskildes besittning.

1. Vattenfallen.
2. Malmer.
3. Större skogar.
4. Större torvmossar.

C. Enskild jordbruksjord.

D. Enskild tomtmark.

E. Kredit för jordbruks- och bostadsändamål.

F. Andra uppgifter i jordfrågan.

G. Provisorisk lagstiftning.

Det är en rätt fullig lista på vad denna kommitté skulle få till handläggning. Utskottet föreslår som sagt en kommitté att taga hand om allt detta. Och den skulle fylla sin uppgift utan att detaljfrågornas lösning skulle fördröjas! Mina herrar! Just av omtanke för jordfrågans bästa tror jag det är klokast att ännu så länge avvisa sådana planer. En verklig planmässighet beträffande jordfrågans lösning måste ännu en tid framåt bestå i att som hittills regering och riksdag genomföra reformer un-

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

dan för undan på de områden, där missförhållanden påvisas och kunna avhjälpas genom partiernas samfällda arbete i den mån partiernas program lämna grundval för ett sådant samarbete.

Men har måhända något särskilt inträffat sedan sista riksdagen, som bör mana denna kammare att frångå sin tidigare ståndpunkt i saken? Något har inträffat, men, skulle jag vilja säga, i den riktningen, att kammaren så mycket fastare bör vidhålla vad den beslöt förra året. Det har måhända till en del genom motionärens ingripande, blivit icke så ovanligt att de olika kommittéerna för jordfrågans behandling stå i kommunikation med varandra; och om jag icke är oriktigt underrättad taga de sinsemellan kännedom om de beslut, till vilka de kommit, för att, innan utlåtandena justeras och offentliggöras, de må kunna utarbetas så, att den enhetlighet må förefinnas, som kanske stundom förr i mycket saknades. Således är ett väsentligt steg i den riktning motionären vill redan taget. Och jag tror att enhetligheten och framgången av de många jordspörsmålen gagnas bäst genom att arbetet får fortgå på den väg, på vilken man redan slagit in åtminstone tills vidare. Jag dristar mig därför tro, mina herrar, att vi tjäna bäst den stora sak motionären vill främja genom att vidbliva vad andra kammaren vid tvenne föregående riksdagar i ärendet beslutat.

Herr Leksell: Herr talman! Sedan den ärade utskottsordföranden redogjort för tillkomsten av utskottets utlåtande, kom han till det resultatet, att i förhållande till motionen var utlåtandet mycket kort. Ja, det har också sin särskilda historia, ty den av utskottets ledamöter som jämte sekreteraren var utsedd att avfatta utskottets utlåtande blev sjuk, och alltså blev det uppdraget åt en annan att göra det. Och det kan ju erkännas, att utlåtandet är kortfattat, men det slutar dock med ett riktigt yrkande.

Jag får säga, att är det i någon fråga ordet *kaos* kan tillämpas, så är det just i jordfrågan, och är det i någon fråga, som en mera allmän önskan råder, att något göres för att åstadkomma en förändring till det bättre, till en enhetligare behandling av frågan i sin helhet, så är det också i denna fråga. Därom vittna väl, tycker jag, de många olika kommittéer, som tillsatts under årens lopp. Dessa kommittéer äro tillsatta av såväl höger- som vänsterregeringar undan för undan, och från alla partier tycks utgå en önskan, att någonting göres i frågan, och att något positivt resultat skall kunna åstadkommas. Men enligt min mening får man ej något egentligt grepp på denna fråga, så länge man går så där planlöst tillväga, som nu är fallet. En kommitté har nu en viss detalj på sin lott, en annan kommitté har en annan detalj, utan att de äga något direkt samband med varandra. Att det är ytterst svårt att komma till något resultat, hur man skall gå tillväga för att komma till en

reell behandling av frågan, bör enligt mitt förmenande icke avskräcka oss från att göra några om ock trevande försök för att få en något mera enhetlig och allsidig behandling av densamma.

Det har offrats mycken tid och nedlagts stora kostnader endast för jordfrågan, men hur mycket ha vi vunnit? När hundraden, ja tusenden i vårt land ha väntat och vänta ännu under olika olidliga förhållanden att något skall göras, då är det verkligen på tiden att en början göres för att få fram något synligt resultat. Det är icke min mening att uttala något klander åt något håll för de negativa resultat, vartill riksdagen kommit förut. I det fallet tror jag, att var och en följt sin övertygelse, men mången kanhända sett för mycket på svårigheterna att få frågan löst och därför dragit sig för att göra något annat än att söka åstadkomma detaljlösningar.

En tanke, som i detta sammanhang bör framföras är, om icke t. ex. de olika kommittéerna, som vardera ha någon detalj av den stora huvudfrågan sig förelagd att utreda, sedan de kommit till något resultat, borde få gemensamt sammanträda under ledning av exempelvis någon medlem av regeringen — i detta fall tänker jag mig att jordbruksministern vore rätta mannen — för att möjligen på sådant sätt en överarbetning kunde komma till stånd och sedan ett mera omfattande och gott resultat kunde föreläggas riksdagen — detta dock så att samarbetet ej komme att fördröja de olika kommittéernas arbete något avsevärt. Men om något dröjsmål skulle uppstå, skulle resultatet ändå bli värdefulla. Det skall ej bestridas, att de många kommittéer, som hittills av de olika regeringarna tillsatts och som redan för länge sedan avlämnat sina betänkanden, kommit fram med åtskilligt, som varit till nytta och vägledning för ett fortsatt arbete i åtskilliga detaljer, men det är endast detaljer och ej något enhetligt. Jag är fullt övertygad om att om de nu arbetande kommittéerna kunde åstadkomma något mera gemensamt, skulle det vara till stort gagn för hela frågans lösning och för hela vårt folk. Det är så mycket inom jordbruket med dess ofta nog betryckta läge, som skulle kunna avhjälpas genom jordfrågans lösning, icke genom en ensidig behandling utan genom en mera allsidig sådan, där både agrarpolitik och socialpolitik framfördes lidelsefritt. Dessa båda äro, såvitt jag kan förstå, endast två sidor av samma sak. Båda äro berättigade och till nytta, då de gå på rätta linjer.

Varför frågar man stundom, går ungdomen i allmänhet från jordbruket? Ja, orsakerna äro flera, men en av de förnämsta är, att under nuvarande förhållanden är det nära nog omöjligt för dessa att skaffa sig ett eget hem, om det också vore deras högsta önskan. Det har ju mer än en gång sagts, att industrien drager folket från jordbruket. Ja, det är i många fall rätt. Men, om det förhåller sig på det sättet, vad blir följden? Jo, så långt jag förstår blir det jordbrukets undergång. Moderneringen undergräves, den upphör att livnära män-

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

niskorna. Är ej detta nog för att väcka lagstiftaren till eftertanke?

Hade vi nu jordfrågan ordnad vid denna tid, då vi på allt sätt söka ordna vår import — det har gått hittills, men hur mycket veta vi för tider som komma; det kan komma tider då det är omöjligt att från andra land få köpa exempelvis spannmål till livsmedel och varför också icke nämna till utsäde — hade vi nu jordfrågan ordnad, säger jag, då kunde vi alldeles säkert se framtiden an med mera lugn än vi nu kunna göra. Ty det är väl ändå från jorden som vårt levebröd skall tagas. Hur blomstrande industrien än må vara, så är det dock alldeles säkert, att, om jordbruket, modernäringen, kommer i ett sådant förhållande, att det icke längre är det egentligen uppehållande, så är det ett mycket sorgligt förhållande. Jag har därför ej ett ögonblick tänkt göra gällande att industrien är av ringa vikt i en mening, men dock att den får lov att gentemot jordbruksnäringen intaga platsen nummer 2, därom tror jag vi kunna vara ense. Man begår ett misstag, om man tror att industrien ur alla synpunkter är till välsignelse för alla. Det kan i vissa fall och kanske i många fall vara motsatsen, men visa mig ett enda tillfälle eller påvisa en enda synpunkt, där ett väl ordnat och fruktbarande jordbruk haft för land och folk några menliga följder. Industrierbetaren är att likna vid den lösa stenen, som kastas hit och dit; det fastnar aldrig något vid den. Men vid den åter, som stannar vid jordbruksarbetet, blir kvar vid jorden, fastnar det alltid något. Detta gäller framför allt, om jordfrågan löses på ett rätt och naturligt sätt, så att det blir drägligare för dem, som nu leva under tryckta omständigheter, och även möjlighet beredes för alla, som nu icke hysa någon större önskan än att få ett hem i det land, som sett dem födas, att också få det. Ty vi ha jord i vårt land, så att det räcker rikligen till, så att alla, som vilja ha och bruka jord och leva vid jorden och skapa ett betryggat hem, också kunna få det. Jag sade just ordet *hem*, detta ord med en så kär klang, som tilltalar alla, som äga ett verkligt hem. Men hur är det ställt i det fallet för många av vårt lands innebyggare? Tänk på hur många hemlösa det finns, hur många, som äro om icke direkt i saknad av tak över huvudet så dock ett hem, där tryggheten egentligen kan betecknas med ordet »*nåd*».

Detta spörsmål, jordfrågans lösning, är en större och långt viktigare fråga än någonsin den fråga, som löstes av förra årets senaste riksdag. Jordfrågan är löst, då allt Sveriges folk får något att försvara. Det, som nu för många kallas hem, är av en sekundär art och kan vilket ögonblick som helst spolieras. Jag har här i min hand en uppsats tagen ur en tidning som belyser just detta. Tidningsartikeln är ganska lång, men som jag vill rädda den från glömskan, så vill jag ha den med i protokollet. Herrarna får väl trösta sig med, att det är högst sällan jag besvärar kammaren med något anförande, och låta mig

nu hålla på en stund och få säga vad jag nu önskar. Det är folkskoleinspektören i norra Västerbotten, John Almkvist, som i Härnösandsposten lämnat en uppseendeväckande skildring rörande Norrlands kolonisation. Han säger bland annat: »I Tärna socken ha en del nybyggare slagit sig ned på skilda ställen, i de flesta fall vid vattendrag eller någon myr, oftast en mil eller därutöver från närmaste granne, och under ötaliga uppoffringar och oerhört arbete så småningom skapat egna hem. För statens del är den mark de tagit i besittning fullkomligt värdelös, åtminstone under nuvarande förhållanden, men ändock, säger herr Almkvist, har staten stiftat lagar vilkas tillämpning kräver att dessa nybyggare drivas bort från sina hem. De förbjudas att vidare bo i de stugor de byggt och vidare odla i vildmarken. »Bort med er! Här skall vara rent hus den 1 maj 1915», är den hugnande underrättelse som i dessa dagar tillställts flera nybyggare i Tärna, och ännu flera i övre delen av Stensele vänta på att få samma dom. Detta gäller sådana nybyggare som nyligen bosatt sig på oavyttrad mark ovan odlingsgränsen. Varför skola de då drivas bort från hus och hem? Jo, därför att nomaderna skola ha någon plats, påstår man, och för att deras renar skola kunna gå fram och finna betesmarker. Visst böra lapparna omhuldas, säger hr Almkvist, men icke bör man driva bort en nybyggare därför att renarna höst och vår skola gå fram i närheten av hans ägor. Detta hade man emellertid gjort med den nybyggare som slagit sig ned på ett näs invid Tärneåns utlopp i Gäutajaure och där skapat sig ett riktigt praktigt hem.» Jag skall härmed avsluta citatet ur tidningsuppsatsen.

Med dessa bilder för våra ögon kan man fråga: har riksdagen i denna fråga gjort sin plikt? Nej, vågar jag svara, så är icke fallet. Jag är förvissad om att exemplen på oegentligheter, sådana som de här påvisade, skulle kunna mångfaldigas.

Jag har sålunda vidrört frågan från en synpunkt sett och även något ordat om vad som möjligen kunde åtgöras genom en kommitté.

Men det är en annan sida av frågan, och det kanske också finnes andra riktlinjer för frågans lösning. Hur förhåller det sig exempelvis med jordbrukskrediten? Har staten männe icke även där en uppgift att fylla? Det är väl i stort sett så, att privata banker och hypotek nu äro så att säga herrar på täppan. Det är väl ej privata bankens och övriga privata institutioners uppgift att försöka åstadkomma, att var och en må sitt behålla och besitta, nej, deras uppgift är att få så stor utdelning som möjligt. Hur annorlunda vore det icke, om staten mot skälig ersättning ordnade om att alla, som behövde låna, kunde vända sig dit i medvetande av att »där får jag en fordringsägare, vars uppgift är att så länge som möjligt hjälpa till, så att jag får behålla mitt kära hem».

Ja, mina herrar, jag går så långt, trots att jag är social-

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

demokrat, att jag ej gör anspråk på att frågan löses på sådant sätt, att den privata äganderätten kränkes, längre än vad nöd och lag kräva, men att den betryggade besittningsrätten också kommer till stånd. Sedan får erfarenheten göra klart, vilken form som är den bästa. Kanhända äro de goda båda två, blott de komma till rätt användning. Så mycket tillåter jag mig att säga redan nu, att utan att kränka den privata äganderätten, jobberi och ocker, som ofta nog förekomma, ej böra hava skydd under det sköna och mångbeprisade namnet äganderätt. Det är just den mödölösa vinsten, för att tala med motionären, som gör så många hemlösa och fattiga, vilka, om samhället ej hade sina stora skuggsidor, skulle hava ett hem och ett betryggt hem, vars ägare eller innehavare skulle försvara det med sitt blod, om så påfordrades, därom är jag övertygad. Ty talet om försvarsolust är ett slagord, om man nämligen icke har något att försvara. Jag har därmed icke sagt, att vi egendomslösa icke hava något fosterland. Vi äro fostrade inom Sveriges hank och stör, men hurudan har vår fostran stundom varit? Därom kunna vi kanhända diskutera i ett annat sammanhang, men hava vi fostrats till något gott, tror jag, att vi kunna i stort sett tillräkna oss själva förtjänsten därav. Vi älska landet, därom råder intet tvivel, men att älska och att äga en del av landet äro två skilda saker, vilka dock kunde förenas, om jordpolitiken komme att föras i rätt riktning.

Jag vill tillägga, att jag är själv född och uppfostrad i en av vårt lands härligaste trakter, vid *den väna Siljans strand*, där var och en har sin egen teg och en egen stuga, fastän det nu på senare tider även där börjat växa upp ett egendomslost proletariat. Men, den traktens berg och dalar, dess himmel och sol, ack, vad de äro härliga och värda att älskas, men ändå härligare är det att äga en del därav, som man kan lägga ned sin kärlek på. Det är därmed icke sagt, att alla misshälligheter, som äro rådande inom samhället, äro avhjälpna, om jordfrågan löses, men en av de många misshälligheter, som nu finnas, är då borta.

Jag nödgas också draga fram ett litet citat. Det är ur en tidningsartikel, som stod i Stockholms Dagblad för några dagar sedan. Då nationalföreningen mot emigration hade sitt årsmöte, var dess hedersordförande, prins Carl, närvarande och höll ett anförande, varur jag skall tillåta mig att citera något litet. Han säger bland annat: »Från statens sida har redan åtskilligt utträttats för införande av sociala förbättringar även på det jordpolitiska området, det må rättvisligen erkännas. Och sedan alla dessa frågor numera erhållit sitt speciella organ inom statsförvaltningen, är det väl att hoppas och antaga, att det sociala reformarbetet i vårt land för framtiden skall vinna i planmässighet och kommer att vila på en fastare grund.»

Litet längre ned i samma anförande säger samme man: »Må vi hoppas, att trots alla svårigheter det till sist skall lyckas lan-

det att återvinna sina söners och döttrars förtroende för dess för-
måga att inom sina egna gränser skänka alla, som vilja arbeta
den lycka och tryggade bärgning, varje oförvitlig medborgare
har rätt att begära och utan vilken kärleken till fosterjorden
och tilliten till dess samhällsskick, svårligen kan växa sig till-
räckligt stark för att bilda en motvikt mot de för nationens
fortbestånd så farliga frestelserna hinsidan Atlanterhavet.»

*Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)*

Vid samma tillfälle var en aktad ledamot av denna kammare,
herr hovstallmästare Tamm, närvarande, och av hans yttrande
återgives i tidningsreferatet bland annat följande:

»Talaren betonade, att egnahemsbildningen dock är utgångs-
punkten för vad som hittills varit möjligt att i jordfrågan åtgöra
för utvandringsströmmens bekämpande. Den innefattar
i sig säkerligen varje embryo till vidare utvecklig av jordfrågan
och till sist, den har varit hörnstenen, på vilken denna förening
uppbyggt sitt hittillsvarande positiva arbete.

Låt de bygder, som passa för rationell, intensiv, industriliknande,
maskinell jordbruksdrift fortfarande exploateras av storbruket
men kolonisera, parcellera där avsättningsförhållandena äro
särskilt lämpade för småbrukets speciella produkter, där jorden
för att giva lön för mödan kräver det personliga, av kärlek
till torvan genomandade arbetet, där de öde ouppodlade
vidderna endast vänta på nybyggaren för att giva honom och
många bröd.

Men framför allt, låt det ske under en verklig sakkunnig
ledning, en ledning, som icke nöjer sig med att taga upp möjlig-
heterna, när de bjudas utan som målmedvetet söker upp dessa
möjligheter, där de finnas, som skapar dem där de kunna
skapas.»

Med dessa korta ord, herr talman, tillåter jag mig att yrka
bifall till utskottets förslag.

Herr Törnkvist: Herr talman, mina herrar! Jag skall be
att redan från början få tillkännagiva, att jag icke skall hålla på
så länge; herrarna skola icke vara oroliga.

Jag vill emellertid att börja med erinra om, att i herr Lindhagens
motion i år finnas två yrkanden. Det ena är i huvudsak
sammansatt med det yrkande, han framförde vid riksdagen 1912
och vid 1914 års senare riksdag, och det andra yrkandet i nu föreliggande
motion är ett nytt, som kommit in i och med denna motion. Jag har
med avseende på yrkandet nummer 2 i herr Lindhagens motion tillåtit
mig avgiva en reservation, däri jag hemställt om bifall, då jag tror,
att det är fördelaktigt att det allmänna i denna punkt har uppsikt
över spekulanterna och över spekulationen till förmån för de breda
folklagen, till förmån särskilt för dem, som i städerna äro beroende
av jobbarnas hus och tomter. Detta är själva grundorsaken till
att jag i detta fall yrkat bifall till herr Lindhagens hemställan
i punkten 2.

Vad så angår punkt 1, har jag icke kunnat annat än ställa

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

mig på samma ståndpunkt, som mina partikamrater från 1912 och 1914 ställde sig, nämligen på avslagslinjen, och denna mening har jag hela tiden i utskottet uti diskussionen förfäktat. Jag har i den reservation, som är bifogad utskottets utlåtande, erinrat om huvudgrunden, varför jag ställt mig på avslagslinjen. Jag kan nämligen icke understödja den meningen, att man har utsikter att undandraga jordfrågan de politiska striderna och klasstriderna och lösa den i harmoniens tecken under ledning av en regering. Jag håller fastmera före, att jordfrågan är grundläggande för all parti-skillnad och klasskillnad. Sålunda kan jag icke finna, att man har någon utsikt att i en sådan fråga med möjlighet till framgång påkalla regeringens uppmärksamhet och anmoda den att framlägga ett program, som skulle förena de olika synpunkterna på frågan. Det är, mina herrar, icke dagssynpunkter detta, utan synpunkter, som hava varit skiljande mellan olika folkelement, så långt man kan se tillbaka, och motsättnigar, på vilka man också byggt upp de riktlinjer, som de olika partierna följt i det allmänna livet.

Men motionären har en ljusare syn på denna sak. Han tror på, att det är möjligt att draga denna fråga ur den allmänna politiska kampen. Han säger nämligen på sidan 47, sista stycket: »Man har med andra ord skäl uttala den förhoppningen, att ett sådant övervägande icke utmynnar i ett ängsligt letande efter ett parti-program, som skiljer människorna och ökar makten för några av dem, utan tvärt om tager gestalt av ett manligt sökande efter en sådan ordning, som sakernas egen natur och den lika omtanken om alla kräver.»

Jag vill erkänna, att detta är en ljus syn, en ljus förhoppning på en regering, som uppenbarligen i lika hög grad som andra regeringar i nutiden sjunkit ned i de politiska synpunkternas och de politiska partiernas trask, såsom det ofta heter. Jag kan emellertid icke förstå, vad det är som giver motionären anledning till en sådan ljus syn eller förhoppning, och vill man innerst komma överens med sig själv, må man bliva på det klara med, att regeringarna icke stå över partierna. Det var visserligen en gouterad term på sin tid, att en viss regering skulle stå över partierna, men det kalfatrades, och det med rätta. Regeringen är och måste vara kött av det för varje tillfälle härskande och ledande partiets kött och blod. Vad regeringen skall göra och har utsikt att få gjort, kan icke vara något annat än det för varje tillfälle härskande partiets mening.

Jag vet, att en ärad ledamot av kammaren har för avsikt — huruvida han kommer att fullfölja densamma, kan jag naturligtvis icke säga — att föredraga några uttalanden och beslut från arbetarpartiets kongresser. Jag skall därför be att få förekomma honom i så motto, att jag med en enkel hänvisning till ett par av de politiska partiernas program i jordfrågan vill i viss mån karakterisera utsikterna för en regering att i denna fråga kunna göra upp ett program, som samlar de olika åskådningarna i detta stycke.

Jag skall då först be att få erinra om högerns jordprogram

— jag följer motionen från år 1911. Där säges det beträffande högerpartiets ställning till jordfrågan, att »bestämt motstånd bör göras mot de strävanden, vilka utgå från uppfattningen om samhällets äganderätt till jorden», d. v. s. högern bekämpar icke endast de positiva yttringarna i detta avseende från deras sida, som vilja samhällets herravälde över jorden, utan förklarar krig mot själva strävandena, mot själva ansatserna. Arbetarpartiets program i detta avseende — jag följer fortfarande motionen — är följande: »Jorden och dess rikedomar böra — — — böra bliva hela det arbetande folkets egendom.» Detta är två motsättningar i dagspolitiken, som synas mig alldeles utesluta möjligheten att kunna få ett samlande program i jordfrågan från en regerings sida, det må vara en liberal eller en högerregering.

*Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)*

Detta är sålunda, herr talman, själva grundorsaken varför jag icke kan biträda yrkandet om att riksdagen skall anmoda regeringen att uppgöra ett jordprogram och lyfta upp denna stora fråga över partierna och söka få den löst i överensstämmelse med rättvisans och förnuftets fordran. Jag tror i stället, att vi fastmera måste vila på hanen i detta stycke, icke minst socialdemokraterna, och vänta, som det också uttalades under debatten år 1914, tills den allmänna opinionen bearbetats tillräckligt, för att den skall kunna utgöra en fast, bestämd och säker grundval för en framgångslinje fram mot samhällets kontroll över jorden och samhällets övertagande av jorden.

Jag vill till sist framhålla, att naturligtvis ingen förnekar de sanningar, som herr Lindhagen uttalat i sin motion, att jorden bör brukas i alla medborgares samfällda intresse. Det är således icke fråga om detta. Det är icke häremot jag vänder mig, utan det är fråga om vägen: skola vi be en borgerlig regering lösa jordfrågan och göra upp ett jordprogram eller skola vi lägga utvecklingen på i detta stycke sundare och säkrare banor, än vad en sådan anmodan innebär. Det synes mig, som om man från vårt håll borde välja den senare vägen och icke reflektera på den förra.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till det yrkande jag gjort i min reservation såväl i punkt 1 som i punkt 2.

Herr Molin i Dombäcksmark: Herr talman! Det kan icke hjälpas, att jag måste något taga kammarens tid i anspråk.

För det första skall jag be att få framföra mitt tack till herr Bäckström för den komplimang han gav mig, då han sade att jag var en initiativkraftig man, som hade rikedom på uppslag, samt att jag icke underordnade mig något tvång. Jag kunde visserligen skymta någon ironi i dessa ord, men jag skall icke vara nog elak att på allvar ifrågasätta, att herr Bäckström gör sig skyldig till något sådant.

Då jag är en av dem, som åstadkommit, att utskottsutlåtandet blivit som det blivit, kan det icke anses förmätet, att jag med några ord angiver skälen härför.

Jag var, som bekant, i fjol ensam reservant i denna fråga,

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

men i år har det lyckats mig att få utskottsmajoriteten på min sida. Jag vill dock påpeka det egendomliga förhållandet, att fyra utskottsledamöter stå bakom utskottets utlåtande, under det att sex reserverat sig. Förhållandet är, såsom herr Bäckström påpekade, att en av dem, som röstade för den hemställen, som göres i utskottets utlåtande, sedermera vid justeringen gjorde helt om marsch och anslöt sig till avslagsyrkandet. Jag överlämnar åt herrarna att själva bedöma och karakterisera en dylik taktik.

Som redan antytts, reserverade jag mig i denna fråga i följd av det skälet, att motionen ådagalagt, att det råder ett oerhört kaos i jordfrågan. Icke mindre än 30 kommittéer hava arbetat på denna fråga, av vilka en del fullbordat sitt arbete, under det att en annan del har sitt arbete ofullbordat och fortsätta därmed. Det har också ådagalagts, att enhetlighet och planmässighet i utredningarna ingalunda varit för handen. Varje kommitté arbetar efter sina egna riktlinjer och sina egna principer, vilket med nödvändighet måste leda till virrvarr och svårigheter, då ju varje kommitté i viss mån haft att behandla likartade frågor, frågor som, så att säga, gå som en röd tråd igenom det hela, t. ex. skogsfrågan, vattenrättsfrågan, äganderätts- och besittningsrättsfrågan, det mindre jordbrukets kreditfråga m. m. Ingenting har inträffat under det gångna året, som ur min synpunkt sett förändrat saken, och skälen för att något bör göras för att åvägabringa ordning och reda i jordfrågan kvarstå.

Detta har nu den del av utskottet insett, som dikterat utskottets beslut, till följd av det mera ingående studium, som utskottsledamöterna varit i tillfälle att ägna denna fråga. Utskottet säger, att »den enda framkomliga vägen är, att Kungl. Maj:t genom en kommitté av på jordfrågans olika områden sakkunniga låter överarbeta de redan företagna utredningarna och bringa dem in under enhetliga principer. Kommittén skulle därvid också komplettera det föregående utredningsarbetet beträffande befintliga luckor samt överhuvud erhålla till uppgift att med iakttagande av största möjliga skyndsamhet söka befordra planmässigheten i frågan om lagstiftning på jordfrågans område.»

Någon annan väg har icke stått till buds och varit framkomlig för att åstadkomma den önskade planmässigheten. Med hänsyn till den gigantiska uppgiften, som skulle läggas på regeringen, hava vi ansett, att man icke kan begära, att regeringen själv skall göra det. Man vet, hur pass mycket 380 riksdagsmän kunna åstadkomma, och då kan man icke begära, att den fåtaliga regeringen skall hinna med detta och åsidosätta allt möjligt annat för att åstadkomma det nödvändiga härvidlag och göra en storstädning och en storrengöring i fråga om det kaos, som uppkommit genom de mångahanda utredningarna i jordfrågan.

Vad regeringen i första hand skulle kunna åstadkomma, vore

att anbefalla de nu sittande kommittéerna att etablera ett samarbete med varandra så till vida att därigenom kunde förekommas, att den ena kommittén t. ex. i vad som rör skogsfrågan följer en princip och den andra en annan, så att jordfrågan blir mera tillkrånglad än utredd. Om alla kommittéer på jordfrågans område hade sina arbeten oavslutade, så skulle jag för min del icke vilja vara med om en riksdagsskrivelse, ty jag förutsätter, att Kungl. Maj:t utan någon riksdagsskrivelse skulle låta sig angeläget vara att anbefalla dessa kommittéer att etablera ett samarbete. Nu är emellertid olyckan den, att en hel del kommittéer redan fullbordat sitt arbete, och att utan regeringens initiativ och utan att något åtgöres försöka sammanbinda det arbete, som redan är utfört, med det, som håller på att utföras, lärer väl icke vara möjligt.

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

Ja, så komma vi till frågan om systemet, det vill med andra ord säga det program, som bör läggas till grund för det hela.

Utskottet såväl som motionären har ansett det olämpligt, att redan på det förberedande stadiet uppdraga några riktlinjer i detalj för hur programmet skall se ut. I likhet med motionären anser utskottet, att de ledande tankarna böra vara:

1) ett förnuftigt bruk i produktionens och konsumtionens intresse av *landets speciella naturrikedomar*, som utgöras av skogar, vattenfall, malmer och torvmossar;

2) omsorgerna att bereda landets innevånare jord för *jordbruk och bostäder* samt trygghet i besittningen av densamma och i åtnjutande av det på jorden nedlagda arbetets frukter;

3) angelägenheten att leda det samlade kapitalet fram mot dessa uppgifter samt *bereda landets innevånare en kredit*, som stödjer dem och icke såsom ofta är fallet snarare stjälper dem.

Härtill skulle jag för min personliga del vilja säga, att det påkallade förnuftiga bruket »i produktionens och konsumtionens intresse av landets speciella naturrikedomar, som utgöras av skogar, vattenfall, malmer och torvmossar», borde omfatta icke blott statens egna domäner utan även all enskild jord. Det ligger i sakens natur, att staten och de enskilda hava intresse av att naturtillgångarna, vare sig de äro i statens eller enskildas ägo, brukas på ett förnuftigt sätt, varigenom nationens förmögenhet skulle ökas. Det sätt, varpå de nationella rikedomarna i Norrland, statens såväl som de enskildas, hava skötts, är för mig åtminstone ett avskräckande exempel. Oerhörda värden ligga förborgade i bergen räntelösa. Statens skogar vanskötas, under det att de enskilda skogsmarkerna bliva föremål för ohejdad skövling. Våra myrmarker skulle kunna frånvinna oerhörda värden. Enligt beräkning får minst 35 miljoner kubikmeter trä om året ruttna bort, och dock är det träet, som skall framför alla andra exportvaror draga guld in i landet. Kommunikationsväsendet är mycket försummat, och dock är det just kommunikationerna, som skulle möjliggöra, att naturrikedomarna kunde utnyttjas och större utvecklingsmöjligheter skapas, så att skattekraften ökades hos befolkningen, allt ingalunda oväsentliga saker i denna tid, då staten behöver låna så ofantligt mycket pengar för att

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

fylla sina behov. Vattenkraften strömmar bort, medan vi tvista om detaljfrågor och oerhörda värden gå förlorade. Vad göres egentligen, för att det svenska jordbruket skall bli kraftigt nog att producera föda åt Sveriges folk?

Motionären har i år även yrkat på en skrivelse till Kungl. Maj:t att Kungl. Maj:t måtte överväga huruvida det skall vidtagas åtgärder för att förekomma den mödölösa och samhällsskadliga spekulation i jordvärdestegringar, som kan uppkomma efter världskrigets avslutande.

Utskottet har ju avstyrkt denna framställning, och bland andra skäl har det anfört, att vad dessa saker beträffar ha vi redan en kommitté tillsatt, som arbetar, och utskottet har icke ens velat antyda något sådant som att dessa kommitterade för jordvärdestegringsskatten icke skulle ha ögonen öppna så pass, att de toge hand om frågan, därest det skulle finnas, att en del personer skulle roffa åt sig förmögenheter på jordvärdestegring efter krigets slut. Det är i förlitande på att sagda kungl. kommitté skall låta sig angeläget vara att följa frågan med all den uppmärksamhet saken förtjänar, som jag för min del icke velat gå med på att skriva till Kungl. Maj:t.

Nu vill jag i detta sammanhang säga, att herr Törnkvists ställning i frågan synes mig synnerligen egendomlig. Han har varit med om att begära en skrivelse till Kungl. Maj:t i jordfrågan, där han själv dock ej tycks ha några direktiv alls att komma med, trots att sådana verkligen finnas, såsom utskottet också påpekar. Samma man är emellertid oförhindrad att yrka bifall till den andra punkten, där inga direktiv alls finnas för hur Kungl. Maj:t skall gå till väga. I fråga om första punkten vill han ej tilltro Kungl. Maj:t att kunna göra någonting, men i fråga om andra punkten har Kungl. Maj:t hans fulla och hela förtroende. Jag anser, att detta icke är konsekvent.

Ja, då det nu gäller en ren organisationsfråga och utskottet inkränt sig till att begära nödiga åtgärder i syfte att åstadkomma mera planmässighet, enhetlighet och skyndsamhet uti pågående utredningsarbeten rörande jordfrågan, kan jag inte finna, att det resta motståndet på något sätt är berättigat, varför jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Norman: Herr talman! Den här frågan ligger ju, som förut påpekats, något underligt till, i det att utskottsmajoriteten i själva verket är minoritet och man på båda vänsterhållen har delat sig på olika linjer; de båda liberala ledamöterna i utskottet stå på var sin sida, och likaså ha de socialdemokratiska ledamöterna gått åt olika håll. Herr Molin ställer sig på flertalet av socialdemokraternas sida. Han står ju för övrigt herr Lindhagen synnerligen nära i många avseenden, och därför är det inte så mycket att undra på den saken. Socialdemokraterna ha, som sagt, delat sig på två linjer, så att under det att tre av de socialdemokratiska utskottsledamöterna yrkat avslag på

den ena punkten, punkt 2, och bifall till punkt 1, yrkar den reservant, som nyss haft ordet, bifall till punkt 2 i motionens kläm men avslag på punkt 1. Jag skulle under sådana förhållanden vilja hemställa, om icke herrar socialdemokrater skulle vilja ena sig om en kompromiss, en sådan, som ligger i högerreservanternas förslag, d. v. s. ena sig om att avslå båda punkterna för att på så sätt komma till resultat!

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

Herr Törnkvist framhåller i sin reservation, att själva grundtanken i motionen, själva det mål, som motionären önskar nå, ligger uttryckt i några ord, som återfinnas på sid. 49 i motionen, där det heter, att motionären önskar komma till »en ljusning bortom alla äganderättsfrågor och jordvärdestegringar. En tid sålunda, där jorden ej köpes och säljes, där den ej är någon handelsvara» etc. Det är slutmålet för de strävanden, för vilka motionären gjort sig till tolk, och vad han syftar till med sin motion är att komma närmare detta mål. Nu finner jag detta i åtskillig grad strida mot innehållet i det anförande, som herr Leksell för en stund sedan höll och där han i viss mån ställde sig på äganderättens grund. Hans anförande var dock tämligen ologiskt, ty samtidigt med eller kort efter att han talat om vilken betydelse äganderätten hade för många, talar han om nödvändigheten av att vidtaga åtgärder, så att jordfrågan löses på sådant sätt, att spannmål må finnas att köpa o. s. v., och därför skall jordfrågan lösas på ett rätt och naturligt sätt, på ett sådant sätt, att allt Sveriges folk känner, att det har någonting att försvara. Låg icke manne däri samma grundtanke, som ligger i motionen, nämligen att förverkliga det socialdemokratiska önskemålet om att äganderätten till produktionsmedlen skall överlämnas åt samhället, d. v. s. frantagas de enskilda?

Det är för övrigt något egendomligt med det varma intresse, som ägnas jordfrågan från åtskilliga håll. Det är önskemål, som komma fram från håll, där man, efter vad jag kan finna, känner föga till jordfrågans verkliga läge, jordbrukarnas verkliga ställning och verkliga önskemål. Jag tror, att det är något mera av värde i de önskemål, som framställas av jordbrukarna själva, men när önskemål från det hållet framställas här i riksdagen, när man ber om hjälp och vidtagandet av åtgärder, som avse skyddandet av vårt jordbruk, skapandet av framtidsmöjligheter för vårt jordbruk, åstadkommandet av sådant skydd och sådana förhållanden för jordbruket, att här blir möjligt att producera spannmål och bröd åt landets barn, ja, när sådana önskemål komma fram från jordbrukarehåll, då mötas de just från dem, som nu orda om sitt stora intresse för jordfrågans lösning, av ett kompakt motstånd. Jag tror, att det kunde vara på tiden för kammarens lantmän att, oavsett deras ställning till de politiska partierna i övrigt, göra sig noga reda för innebörden av de olika projekt, som komma fram från speciellt håll, och ställa sig mera bestämt avvisande mot desamma.

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

Herr talman, jag ber, att få yrka avslag å såväl utskottets hemställda rörande punkt 1, som herr Törnkvists reservation rörande punkt 2, d. v. s. jag yrkar avslag å de av motionären framförda yrkandena.

Herr Lindhagen: Den siste talaren började sitt anförande med att bli mycket upprörd över att i motionen hade talats om någon-ting enligt hans uppfattning så föga eftersträfvansvärt som en tid, där jorden ej köpes och säljes, där den ej är någon handelsvara, där jorden ej nyttjas eller kan nyttjas annat än för sina förnuftiga ändamål. Jag erkänner, att det står verkligen i motionen, och jag ber den siste talaren om ursäkt, för att man verkligen spänner sina förhoppningar så långt, men jag har uttryckligen sagt, att vad som återfinnes där och i det följande är mina egna riktlinjer, som jag för min del skulle vilja lägga på saken, men som jag inte vill påtvinga några andra ledamöter av riksdagen, utan därvidlag får var och en taga sin egen ståndpunkt själv. Och jag har därför också uttryckligen betonat, att sådana önskemål är icke tiden nu mogen för att få förverkligade.

Den fråga, som det nu gäller, är egentligen en mycket praktisk-politisk fråga, som bör behandlas som alla andra sådana frågor, genom vilka vi söka komma fram någon bit på den ganska svåra och törniga stig, som vi äro inne på allesammans, om vi nu vilja vara uppriktiga mot varandra. Jag vill påpeka, att detta uttryck »en ledande tanke och en ordnande hand», som stött så många, är alldeles utplånat ur motionens kläm, så att den lyder nu helt nyktert på följande sätt: »att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överväga huruvida ej omsider arbetet för jordfrågans lösning bör enhetligt planläggas samt därigenom frågan mera än som skett målmedvetet föras fram såsom en bland de främsta på statsmakternas dagordning».

Jag har i motionen angivit några mänskliga riktlinjer, som jag tror skulle vara särdeles fruktbärande, ifall vi lade dem någon gång på jordfrågan. De återfinnas på sid. 49 och de närmast följande, och jag har om dem tillåtit mig att yttra följande: »Läggas dessa ovan nämnda och andra liknande synpunkter på jordfrågans olika detaljer, skall man vid de senares bedömande finna, huruledes de nästan förtrollas och växa ofantligt var för sig i betydelse samt sins emellan ordna sig i stora grupper av organiserat liv. Inga riktlinjer äro förnämligare, nödvändigare eller bättre än de nu antydda, och inga äro mera försummade än just dessa.» Det är just sådana mänskliga synpunkter, som vi i ljusare ögonblick äro tillgängliga för litet var, oavsett vilket parti vi än tillhöra, och det är på den grundvalen man skall försöka komma fram till sist genom att avlocka varandra några medgivanden av det rent mänskliga, som ligger i varje fråga. Jag menar — och så skulle jag göra, om jag hade något att göra med saken — att man bör gå tillväga helt enkelt på följande sätt. Herrarna se, att här finnes en ofantlig myckenhet med kommittéer tillsatta. Det är ostridigt, kan man nästan säga, att de icke arbeta efter

någon enhetlig plan. Frågor, som höra ihop, behandlas på skilda kommittéer, olika personer med vitt skilda läggningar behandla de skilda ämnena. Jag tror, att det är ganska riktigt, som utskottet påvisat — ehuru jag tycker, att det kanske borde ha gjort det något tydligare, så att icke utskottsordföranden fullkomligt missuppfattat, hur det skulle gå till — att man får väl sätta till någon kommission, som får lägga den planmässiga handen på det hela. Den må visserligen kunna bestå av personer, tillhörande olika riktningar, men just genom att de få en sådan vittomfattande uppgift, komma de till tals med det väsentliga i saken. Denna kommission skulle då taga fram de olika kommittéernas program och resonera om varutinnan de äro stridiga och var de kunna förenas. På det sättet skulle man utvidga vissa kommittéers program, och man skulle kunna sammanföra kommittéer till gemensam överläggning där de nu arbeta på vitt skilda håll och utan någon tanke på det gemensamma målet komma fram med förslag, som äro oberoende av varandra och som lägga krokben för varandra och som göra, att denna fråga blir ett kaos av taggig stängseltråd på en hel mängd områden, där man inte kan taga sig fram. Så brukar man gå tillväga i allmänhet, och det skulle väl också kunna leda till praktiska resultat här.

*Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)*

Herr Törnkvist åberopade till en början en strof i motionen om hur man skulle kunna tänka sig det tusenåriga riket. Och man skall enligt hans uppfattning i riksdagen inte göra någonting av denna fråga utan vänta, tills riksdagen kan alldeles ena sig om detta. Jag kan för min del aldrig höja mig till en sådan grad av idealitet, att jag skulle nöja mig med att sitta och vänta på det tusenåriga rikets ankomst till svenska riksdagen. Det är mig absolut omöjligt, och jag kan inte ens uthärda tanken på någon sådan orimlighet, utan anser, att man måste taga sakerna praktiskt, tum för tum, steg för steg, och det är det motionen syftar till. Men jag försäkrar herrarne, att man kommer icke till några praktiska steg och till någonting större, som de mänskliga behoven kräva, om man inte gör dessa sammanfattande försök och söker lägga en allmänmänsklig synpunkt på det hela. På det sättet kan det bli någorlunda bättre, än det nu är, eller, som det står i klämman helt enkelt: att »frågan föres fram mera än som skett», — »mera än som skett», det är just hela innehållet. Och jag tror, att just genom att följa denna utskottets anvisning, skulle arbetet kunna bli fruktbarare och ske fortare.

Jag vill nu också på tal om »borgerliga och icke borgerliga regeringar», säga, att det är ju så, att herr Törnkvist är livlig anhängare av en tanke, för vilken också jag hyser högaktning, ehuru jag anser, att man måste betvivla, att det blir någonting av den, och det är, att man på socialdemokratiskt håll skall slå sig ihop med de borgerliga för att taga några små steg framåt. Men varför skulle man då inte kunna tänka sig, att man här i riksdagen begärde, att den regering, som sitter, får ta hand om denna sak? Det är dock icke så stor skillnad i de här frågorna på de olika programmen, om

Ang. åtgärder
för jordfrå-
gans lösning.
(Forts.)

man tänker på detta syfte, som herr Törnkvist nämnde, ty man kan där finna flera mänskliga drag, som äro gemensamma. Men, det har han rätt i, det är på äganderätten, som det klämmer tills vidare. Men i alla program vill man se till, att folket skall få jord och jordbruk, och alla säga, att man skall se till att icke endast några få bli ägare av jorden. Det står till och med på högerprogrammet. Och när Norrlandskommittén tillsattes, var det en högerregering, som då bestämt inriktade frågan mot den privata äganderätten och därigenom gjorde ett av de största ingrepp, som någonsin gjorts på den privata äganderätten. Det var en högerregering, som gjorde detta.

Förresten, om varje parti här i riksdagen bara skulle vänta med att fatta beslut, tills riksdagen blir mogen för att realisera det partiets slutliga önskemål, ja, då komma vi ingen vart.

För övrigt vill jag, då det är några här, som vill höra vänsterpartierna, som icke vilja »skriva» i denna fråga — till skillnad från i andra frågor, därför att det skulle bli till en högerregering, fästa herrarnas uppmärksamhet på att regeringarna växla, så att den skrivelse, som nu beslutas av riksdagen, kommer säkerligen att behandlas av nästa regering. Alltså, när man har en högerregering, bör man enligt nyssnämnda mening väl skriva i vänsterriktning, ty då blir frågan behandlad av en vänsterregering, och tvärt om. Men att söka fundera ut vilken regering som kan komma att sitta och behandla frågan, om vi skriva, är väl dock lönlöst och icke heller eljest brukligt. Den regering, som sitter, har för övrigt i alla fall maktmedlen i sin hand, och vi böra därför försöka göra det mesta möjliga av de resurser, som denna regering förfogar över i fråga om den stora administrationen.

Ja, det är ju så, att mina motioner alltid komma olägligt, antingen klockan halv fyra på natten eller också halv sex på eftermiddagen, så att jag kan inte våga besvara herrarna att taga denna sak så allvarligt, men jag vill säga, att jag dock, herr talman, gjort vad jag kunnat, och jag kan inte mer, och jag slutar med att yrka bifall till utskottsbetänkandet, fastän det nu inte går ut på bifall till punkten 2, på samma gång jag dock vill tacka herr Törnkvist för att han i alla fall beaktat min framställning på denna andra såvitt jag förstår även mycket viktiga punkt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner beträffande mom. 1:o) av den i ämnet väakta motionen nämligen först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som det förslag, som innefattades i förevarande moment av motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl av herr Molin i Dombäcksmark, i anledning varav nu uppsattes. justerades och anslögs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren avslår såväl fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 9 som det

förslag, som innefattas i mom. 1:o) av den i ämnet väckta motionen. *Ang. åtgärder för jordfrågans lösning.*

röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 84 ja mot 53 nej; och hade kammaren således avslagit såväl utskottets hemställan som det förslag, som innefattades i mom. 1:o) av den i ämnet väckta motionen.

Vidare gav herr talmannen i fråga om mom. 2:o) av motionen propositioner dels på bifall till det yrkande, som i denna del framlagts i den av herr Törnkvist avgivna reservationen, dels ock på avslag å såväl omförmälda yrkande som det i förevarande moment av motionen framställda förslaget; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 16.

Upplästes ett från första kammaren ankommet protokollsutdrag, utvisande att, sedan andra kammaren inbjudit första kammaren att förena sig med andra kammaren i dess beslut om tillsättande av ett särskilt utskott, bestående av 16 ledamöter, 8 från vardera kammaren, för behandling av ej mindre Kungl. Maj:ts proposition, nr 156, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 21 september 1906 om automobiltrafik, än även de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor, första kammaren beslutit att antaga berörda inbjudning.

Härefter lämnades ordet till

Herr vice talmannen D. P e r s s o n, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta att för sin del utse lika många suppleanter som ordinarie ledamöter i detta särskilda utskott, såsom kammaren brukar göra, alltså, att det måtte utses 8 suppleanter från denna kammare.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Vidare beslöt kammaren på förslag av herr talmannen, som förmälde sig hava om tiden för valen samrätt med första kammarens talman, att företaga val av ledamöter i särskilda utskottet nr 2 fredagen den 30 innevarande april och val av suppleanter i samma utskott lördagen den 1 nästkommande maj.

§ 17.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse till Konungen:

nr 65, angående val av två fullmäktige i riksbanken och av tre suppleanter för riksdagens samtliga fullmäktige i nämnda verk; och nr 66, angående val av två fullmäktige i riksgäldskontoret jämte tre suppleanter för samtliga fullmäktige i nämnda verk;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 67, för två fullmäktige i riksbanken;

nr 68, för tre suppleanter för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 69, för två fullmäktige i riksgäldskontoret; samt

nr 70, för tre suppleanter i riksgäldskontoret.

§ 18.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av visst område av Ljungbyheds övningsplats m. m.;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en tandpoliklinik vid flottans station i Stockholm;

nr 47, i anledning av väckta motioner om anslag för upprätthållande av civilkommissionens verksamhet under senare hälften av år 1915 samt år 1916;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till slöjdundervisning i högre folkskolor jämte en i ämnet väckt motion;

nr 49, i anledning av riksdagens år 1914 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1913;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 8 av andra huvudtiteln gjorda framställning i fråga om tillfällig förstärkning av nedre justitierevisionens arbetskrafter;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av arbetskrafterna hos kammarkollegium;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition i fråga om rätt för ordinarie tjänsteman, som befordrats till revisor i kammarrätten, att för ålderstillägg tillgodoräkna sig viss föregående tid i annan statstjänst;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar i avseende å utgifterna för kapitalökning, i vad dessa angå under civildepartementet hörande utlåningsfonder;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av ersättning för skada i vissa fall åt å statens järnvägars ångfärjor tjänstgörande järnvägs-, post- och tullpersonal;

nr 55, i anledning av väckt motion om ändring vad beträffar

telefonvakter vid Trollhättans kraftverk i den år 1913 vidtagna löne-reglering för tjänstemän vid nämnda verk;

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggande av en ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk; och

nr 57, i anledning av väckta motioner angående skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående ledningen av och tillsynen å statens järnvägs- och vattenfallsbyggnader;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt linjearbetaren vid telegrafverket Lars Nordins änka Katarina Helena Nordin, född Zetterberg;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fyllnadspension åt bandirektören vid statens järnvägar F. B. H. Santesson;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld;

nr 29, i anledning av väckt motion om införande i reglementet för riksgäldskontoret av viss bestämmelse angående förfarandet vid upplåning inom landet; och

nr 30, i anledning av väckt motion om åtgärder för åstadkommande av bättre luftväxling i riksdagens lokaler; samt

lagutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten, dels ock i ämnet väckt motion.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

§ 20.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Åkerlindh</i>	under 7 dagar fr. o. m. den 30 april.
» <i>Molin</i> i Dombäcksmark	» 8 » » » 29 »
» <i>Jonsson</i> i Hä	» 8 » » » 30 »
» <i>Jonsson</i> i Gumboda	» 5 » » » 2 maj,
» <i>Höglund</i>	den 1 maj,
» <i>Svensson</i> i Torlarp	» 6 dagar fr. o. m. den 30 april,
» <i>Söderberg</i> i Hobborn	» 4 » » » 30 »
» <i>Bäcklund</i>	» 6 » » » 29 »
» <i>Jönsson</i> i Mårdslycke	» 5 » » » 30 »
» <i>Andersson</i> i Resebo	» 5 » » » 30 »
» <i>Zander</i>	» 4 » » » 30 »
» <i>Svensson</i> i Kompersmåla	» 6 » » » 29 »
» <i>Bengtsson</i> i Göteborg	» 5 » » » 1 maj,
» <i>Ohlsson</i> i Säljeröd	» 8 » » » 29 april,

herr	<i>Norman</i>	under	3	dagar	fr. o. m.	den	1	maj,
»	<i>Andersson</i> i Skivarp	»	6	»	»	»	3	»
»	<i>Sandler</i>	»	5	»	»	»	29	april,
»	<i>Christiernson</i>	»	8	»	»	»	30	»
»	<i>Rune</i>	»	5	»	»	»	30	»
»	<i>Nilsson</i> i Kabbarp	»	5	»	»	»	29	»
»	<i>Nordström</i>	»	5	»	»	»	29	»
»	<i>Nilsson</i> i Kristianstad	»	3	»	»	»	1	maj,
»	<i>Erlanson</i>	»	7	»	»	»	1	»
»	<i>Vennerström</i>	»	2	»	»	»	30	april och
»	<i>Nilsson</i> i Bonarp	»	7	»	»	»	1	maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,20 e. m.

In fidem
Per Cronvall.